

Bilagsrapport til: "Miljøstyring
og miljørevision i danske
virksomheder"

Morten Kvistgaard, Henrik Egelyng, Boie S. Frederiksen og
Thomas Lyng Johannessen
Kvistgaard Consult ApS

Miljøstyrelsen vil, når lejligheden gives, offentliggøre rapporter og indlæg vedrørende forsknings- og udviklingsprojekter inden for miljøsektoren, finansieret af Miljøstyrelsens undersøgelsesbevilling.

Det skal bemærkes, at en sådan offentliggørelse ikke nødvendigvis betyder, at det pågældende indlæg giver udtryk for Miljøstyrelsens synspunkter.

Offentliggørelsen betyder imidlertid, at Miljøstyrelsen finder, at indholdet udgør et væsentligt indlæg i debatten omkring den danske miljøpolitik.

Indhold

<u>INDLEDNING</u>	7
<u>1 PROJEKTER FINANSIERET UNDER TILSKUDSORDNINGEN</u>	10
1.1 <u>MILJØREGNSKAB OG INTRODUKTION TIL MILJØSTYRING</u>	10
1.2 <u>DEN JURIDISKE DEL AF MILJØREDEGØRELSEN UNDER ECO-AUDIT</u>	11
1.3 <u>ECOPROD - ET MILJØSTRATEGISK LEDELSESVÆRKTØJ</u>	12
1.4 <u>MILJØSTYRING OG TRANSPORT</u>	14
1.5 <u>MILJØ OG ARBEJDSMILJØ</u>	15
1.6 <u>MILJØSTYRING AF JORD- OG GRUNDEVANDSFORURENING</u>	16
1.7 <u>ANVENDELSE AF MILJØINDIKATORER</u>	16
1.8 <u>AFPRØVNING AF ISO 14031 – GUIDELINES</u>	17
1.9 <u>SUBSTANSAUDIT PÅ MILJØOMRÅDET</u>	18
1.10 <u>MILJØSTYRING OG MILJØGODKENDELSE</u>	19
1.11 <u>INDFØRELSE AF EMAS I KOMMUNER OG AMTER</u>	20
1.12 <u>PRODUKTORIENTERET MILJØLEDELSE I DANSKE SMVER</u>	21
1.13 <u>BROBYGNING MELLEM EN VIRKSOMHEDS STYRINGSSYSTEMER</u>	22
1.14 <u>INTEGRATION AF LEDELSES-/STYRINGSSYSTEMER FOR KVALITET, MILJØ OG ARBEJDSMILJØ I DANSKE VIRKSOMHEDER VED ANVENDELSE AF HACCP - METODIK</u>	24
1.15 <u>INFORMATION OM MILJØSTYRING TIL KOMMUNALE MILJØMEDARBEJDERE</u>	25
1.16 <u>MILJØREVISORKURSUS</u>	27
1.17 <u>PENGEINSTITUTTERNE OG VIRKSOMHEDERNES MILJØFORHOLD</u>	28
1.18 <u>MILJØVURDERING OG KREDITVURDERING - MILJØRÅDGIVERE I FINANSSEKTOREN</u>	29
1.19 <u>INTEGRERING AF MILJØLEDELSE I DIPLOMINGENIØRUDDANNELSEN</u>	30
1.20 <u>CASES INDEN FOR MILJØLEDELSE OG –REVISION</u>	31
1.21 <u>KOM GODT I GANG</u>	32
1.22 <u>MILJØNØGLEN – PRAKTISK MILJØARBEJDE I DANSKE VIRKSOMHEDER</u>	33
1.23 <u>REVISOR SOM FREMMER AF MILJØSTYRING I DANSK ERHVERVSLIV</u>	34
1.24 <u>MILJØSTYRING I ERHVERVSVIRKSOMHEDER I ALBERTSLUND KOMMUNE</u>	35
1.25 <u>MILJØSTYRING – HVORFOR OG HVORDAN?</u>	36
1.26 <u>MILJØUDVIKLING GENNEM NETVÆRK</u>	37
1.27 <u>MILJØSTYRING OG MILJØCERTIFICERING</u>	38
1.28 <u>ERFARINGER MED INDFØRELSE AF MILJØLEDELSE HOS MILJØCERTIFICEREDE OG -REGISTREREDE VIRKSOMHEDER</u>	39
1.29 <u>KOM GODT VIDERE</u>	40
1.30 <u>GRAFISK BASEREDE MILJØLEDELSESSYSTEMER</u>	41
1.31 <u>MARKEDSORIENTERET MILJØKOMMUNIKATION</u>	43
1.32 <u>SPREDNING AF VÆRKTØJER TIL MILJØKOMMUNIKATION TIL TEKSTIL- OG BEKLÆDNINGSDINDUSTRIEN</u>	43
1.33 <u>MILJØ- OG SIKKERHEDSLEDELSE PÅ MODTAGESTATIONERNE FOR FARLIGT AFFALD</u>	44
1.34 <u>MILJØSTYRING I AFFALDS- OG GENVINDINGSSEKTOREN</u>	45
1.35 <u>MILJØSTYRING I PLASTINDUSTRIEN</u>	47
1.36 <u>MILJØSTYRING I DEN AGROINDUSTRIELLE SEKTOR (A) + FORMIDLING AF VÆSENTLIGE ERFARINGER FRA BRANCHEPROJEKTET ”MILJØSTYRING I DEN AGROINDUSTRIELLE SEKTOR” (B).</u>	49
1.37 <u>MILJØSTYRING OG MILJØREVISION FOR MASKINSTATIONER I DANMARK</u>	51

<u>1.38</u>	<u>MILJØSTYRING INDEN FOR JERN- OG METALINDUSTRIEN + MILJØLEDELSE I SMÅ VIRKSOMHEDER INDEN FOR JERN- OG METALOMRÅDET</u>	53
<u>1.39</u>	<u>KONKURRENCEFORDELE VED INTEGRATION AF MILJØLEDELSE MED ANDRE AF VIRKSOMHEDENS LEDELSES- OG STYRINGSSYSTEMER</u>	55
<u>1.40</u>	<u>MILJØSTYRING I BYGGE- OG ANLÆGSSEKTOREN + SUPPLERENDE AKTIVITETER I FORBINDELSE MED FORMIDLING AF BRANCHEPROJEKTER FOR BYGGE OG ANLÆG + INFORMATION OG FORMIDLING AF MILJØSTYRING OVER FOR BYGHERRER</u>	57
<u>1.41</u>	<u>KVALITETS- OG MILJØSTYRING HOS AUTO- OG INDUSTRILAKERERE</u>	59
<u>1.42</u>	<u>MILJØSTYRING I HÅNDVÆRK, FREMSTILLING, HANDEL/BUTIKSHÅNDVÆRK OG SERVICE</u>	60
<u>1.43</u>	<u>MILJØSTYRINGSHÅNDBOG FOR SMEDE- OG MASKINFABRIKKER</u>	61
<u>1.44</u>	<u>MILJØSTYRINGSHÅNDBOG FOR MINDRE SMEDE- OG MASKINFABRIKKER MV., SUPPLERENDE AKTIVITETER I FORBINDELSE MED.</u>	63
<u>1.45</u>	<u>FORUNDERSØGELSE – MILJØSTYRING I SMÅ OG MELLEMLIGE GRAFISKE VIRK. + MILJØSTYRING I GRAFISK BRANCHE + MILJØSTYRING I GRAFISK BRANCHE (FORMIDLING AF FIRE RAPPORTER)</u>	64
<u>1.46</u>	<u>MILJØSTYRING I FISKEINDUSTRIEN + OPLYSNINGSKAMPAGNE OM MILJØSTYRING OG RENERE TEKNOLOGIER I FISKERIERHVERVET</u>	67
<u>1.47</u>	<u>MILJØSTYRING OG MILJØHÅNDBØGER TIL AUTOVÆRKSTEDER</u>	68
<u>1.48</u>	<u>MILJØSTYRING OG MILJØRAPPORTERING I ASFALTBRANCHE (FASE 1) + MILJØSTYRING OG MILJØRAPPORTERING I ASFALTBRANCHE (FASE 2)</u>	69
<u>1.49</u>	<u>MILJØSTYRING OG MILJØREVISION I ELEKTRONIKINDUSTRIEN.</u>	71
<u>1.50</u>	<u>SUPPLERENDE FORMIDLING AF PROJEKTET MILJØSTYRING OG MILJØREVISION I ELEKTRONIKINDUSTRIEN.</u>	72
<u>1.51</u>	<u>MILJØLEDELSE I PRIVATE SKOVE</u>	73
<u>1.52</u>	<u>MILJØSTYRING OG MILJØREVISION I DEN DANSKE TRÆ - OG MØBELBRANCHE</u>	74
<u>1.53</u>	<u>ENERGI-, MILJØ- OG ARBEJDSMILJØSTYRING I HANDELS- OG SERVICEVIRKSOMHEDER</u>	75
<u>1.54</u>	<u>MILJØSTYRING I RENGØRINGSBRANCHE</u>	76
<u>1.55</u>	<u>MILJØSTYRINGSKONCEPT FOR LEVNEDSMIDDELINDUSTRI</u>	76
<u>1.56</u>	<u>MILJØSTYRING I GALVANOBANCHE</u>	77
<u>1.57</u>	<u>MILJØSTYRING I ENGROSHANDEL</u>	79
<u>1.58</u>	<u>MILJØSTYRING I KEMIKALIEBRANCHE</u>	80
<u>1.59</u>	<u>UDVIKLING AF VÆRKTØJ TIL INTEGRATION AF MILJØSTYRING PÅ LÆGEMIDDEL VIRKSOMHEDER, DER I FORVEJEN ER OMFATTET AF GMP-PRINCIPPER</u>	81
<u>1.60</u>	<u>VIRKSOMHEDENS MILJØØKONOMI – HVAD, HVORFOR OG HVORDAN?</u>	82
<u>1.61</u>	<u>EXCELLENT MILJØLEDELSE</u>	83
<u>1.62</u>	<u>FASTLÆGGELSE OG BRUG AF VÆSENTLIGHEDSKRITERIER I MILJØLEDELSE</u>	84
<u>1.63</u>	<u>SÆLGER-KUNDEVEJLEDNING TIL EN PRODUKT-MILJØPROFIL FOR GRAFISK BRANCHE</u>	85
<u>1.64</u>	<u>MILJØLEDELSE INTEGRERET MED DEN MARITIME INTERNATIONAL SAFETY MANAGEMENT (ISM) CODE</u>	86
<u>1.65</u>	<u>MILJØSTYRING OG MILJØREVISION HOS MINDRE VOGNMÆND</u>	86
<u>1.66</u>	<u>FORMIDLING AF GENERELLE OG TVÆRGÅENDE MILJØSTYRINGSPROJEKTER</u>	88
<u>1.67</u>	<u>FASTLÆGGELSE AF STATUS OG STRATEGI FOR MILJØSTYRINGSAKTIVITETER I TEKSTIL- OG BEKLÆDNINGINDUSTRIEN</u>	88
<u>1.68</u>	<u>EMAS – ET ASPEKT I DIALOGEN MED MARKEDET</u>	89
<u>1.69</u>	<u>MILJØLEDELSE OG MILJØREVISION</u>	90
<u>1.70</u>	<u>VÆRKTØJER TIL MILJØDIALOG</u>	90
<u>1.71</u>	<u>VIDEOFILM – BILLEDMÆSSIG PRÆSENTATION AF GREEN NETWORK</u>	92

<u>1.72</u>	<u>FORMIDLING AF ERFARING I FORBINDELSE MED IMPLEMENTERING OG VEDLIGEHOLDELSE AF MILJØLEDELSESSYSTEM – PERSPEKTIVERING AF VIRKSOMHEDERS MULIGHED FOR MARKEDSFØRING AF MILJØINDSATS</u>	92
<u>1.73</u>	<u>MILJØLEDELSE FOR TEKSTILINDUSTRIEN</u>	93
<u>1.74</u>	<u>HÅNDBOG I LEVERANDØRSTYRING</u>	94
<u>1.75</u>	<u>VEJEN TIL MILJØLEDELSE</u>	95
<u>1.76</u>	<u>FREMME AF MILJØSTYRING I HOTEL, RESTAURANT- OG TURISTERHVERVET</u>	96
<u>1.77</u>	<u>VIRKSOMHEDSØKONOMISKE KONSEKVENSER AF MILJØLEDELSE</u>	98
<u>1.78</u>	<u>MILJØSTYRINGSPROJEKTERNE – RESULTATER OG ERFARINGER</u>	99
<u>1.79</u>	<u>MILJØSTYRING & MILJØREVISION – VEJEN TIL STØRRE KONKURRENCEEVNE</u>	99
<u>2</u>	<u>VIRKSOMHEDSCASES</u>	101
<u>2.1</u>	<u>ABB MOTORS A/S</u>	101
<u>2.2</u>	<u>ISS DANMARK – CATERING</u>	103
<u>2.3</u>	<u>JAN´S TRANSPORT & PRODUKTHANDEL A/S</u>	104
<u>2.4</u>	<u>KAMBAS</u>	106
<u>2.5</u>	<u>LEVISON+JOHNSEN+JOHNSEN A/S</u>	107
<u>2.6</u>	<u>ROCKWOOL A/S</u>	110
<u>2.7</u>	<u>SLAGELSE AUTOOPHUG APS</u>	112
<u>2.8</u>	<u>SOLUTIA DANMARK</u>	113
<u>2.9</u>	<u>BERENDSEN TEKSTIL SERVICE</u>	115
<u>2.10</u>	<u>SPECIAL WASTE SYSTEM A/S</u>	118
<u>2.11</u>	<u>STELTON</u>	120
<u>2.12</u>	<u>S. THYGESEN</u>	122
<u>2.13</u>	<u>TM COATING</u>	125

Indledning

Nærværende bilagsrapport er udarbejdet i forbindelse med Kvistgaard Consults evaluering af tilskudsordningen ”Miljøstyring og miljørevision i virksomheder”. Evalueringen er gennemført for Miljøstyrelsen og Erhvervsfremme Styrelsen.

Rapporten er en bilags- og en dokumentationsrapport og skal ses i sammenhæng med evalueringens hovedrapport. Bilagsrapporten udarbejdedes i udgangspunktet som et internt arbejdsredskab for evaluator (arbejdsdokument). På et styregruppemøde den 21. Maj fremsattes (ex-post) et ønske om at arbejdsdokumentet skulle indgå som bilagsrapport i evaluators rapportering til Miljøstyrelsen.

Der afrapporteres to elementer af evalueringen i bilagsrapporten:

1. Analyse og vurdering af samtlige projekter finansieret under tilskudsordningen (projektanalyse).
2. En række casebeskrivelser, der afdækker udvalgte virksomheders erfaringer med indførelse af miljøledelse (case-analyse).

Dokumentationen præsenteret i nærværende rapport syntetiseres i evalueringens hovedrapport.

Der skal indledningsvis fremsættes en række bemærkninger til *projektanalysen*, der er baseret på gennemgang af samtlige projekter finansieret under ordningen, herunder såvel sagsakter, som projektrapporter og produkter. Sagsakterne omfattede ansøgninger, indstillingsnotater, tilsagn, korrespondance mellem projektansøger og den respektive myndighed, referater (bl.a. fra følgegruppemøder), kvartalsrapporteringer og endelige produkter. Evaluator har endvidere benyttet søgning på Internet til at indsamle og/eller verificere produktinformation. Endelig har evaluator anvendt udvalgte data fra ”Vejen til Miljøledelse”¹, samt et projektkatalog, som er udgivet under programmet².

I fremstillingen af resultaterne analyserer evaluator projekterne i relation til fire hovedpunkter. Punkt 1 indeholder de i ansøgningen opstillede *forventede* aktiviteter og resultater. Punkt 2-3 beskriver henholdsvis *udgivelser/produkter* og sammenfatter *det faktiske projektforsløb*. Dette er baseret på informationer fra sagsmapperne, fra *slutproduktet* samt i nogle tilfælde fra ”Vejen til miljøledelse”³. Afsnit 4 er en sammenstilling af punkt 1 og punkt 2-3 og indeholder evaluators samlede vurdering af projektet.

¹ Miljøstyrelsen/Erhvervsfremme Styrelsen 2001. *Vejen til Miljøledelse: interaktiv guide til de 100 projekter, der er produceret med økonomisk støtte fra Miljøstyrelsens og Erhvervsfremme Styrelsens program ”Miljøstyring og Miljørevision i danske virksomheder”*. Miljøstyrelsen/Erhvervsfremme Styrelsen i samarbejde med Birch & Krogboe A/S. København.

² *Miljøledelse: katalog over 66 projekter*. Miljønyt nr. 59, 2001. Miljøstyrelsen & Erhvervsfremme Styrelsen.

³ I denne forbindelse har Mette Drejstel fra firmaet Birch og Krogboe venligt assisteret evalueringsteamet med oplysninger om programmet, herunder lister over udgivelser og allerede foreliggende projektbeskrivelser.

Evaluator skal endvidere bemærke, at projektanalysen er udført som desk research og at evaluator således ikke har haft mulighed for mundtlige interviews med projektlederne. Nærværende bilagsrapport er udarbejdet som et arbejdsredskab for evaluator, og ikke med publikation for øje.

Evaluator understreger endeligt, at resultaterne ikke skal læses, som var der tale om en evaluering af enkeltstående projekter. Udgangspunktet er, at der er tale om en *programevaluering*, der nødvendigvis må funderes i en vurdering af de under programmet finansierede projekter. De mange, og i øvrigt meget forskellige projekter er udført i vidt forskellige kontekster. Derfor skal projekterne *ikke sammenlignes*, da projekterne skal vurderes på baggrund af egne forudsætninger og målsætninger. Samlet bidrager de enkeltstående projektvurderinger således til en evaluering på programniveau.

Projekterne er vurderet ud fra udvalgte evalueringskriterier. De anvendte evalueringskriterier fremgår af boks 1.1:

Boks 1.1: Evalueringskriterier anvendt ved projektanalyse

- ✓ *Relevans* i relation til støtteordningens målsætninger.
- ✓ *Relevans* i relation til målsætningerne i det givne projekt.
- ✓ *Effektivitet*, dvs. projektets produkt vurderet i forhold til målsætningen og ressourceindsatsen.
- ✓ *Effekter*, dvs. projektets effekt på deltagere og øvrige målgrupper (spredning og anvendelse).
- ✓ *Levedygtighed*, dvs. om projektets udmøntning har en varig karakter.

Evaluator har operationaliseret disse kriterier yderligere. I vurderingen ud fra *effektivitetskriteriet* har evaluator (ud over at holde det samlede tilskudsbeløb op mod det faktiske output/produkt) lagt vægt på, om projektet har anvendt betydelige ressourcer på aktiviteter som kurser, gå-hjem-møder, workshops mv.

Hvad *effekt*kriteriet angår, har evaluator først og fremmest set på, om projektet har været *anvendt* (i det omfang, data har været tilgængelige), samt hvordan projektet er blevet *spredt*. Med hensyn til spredning er der set på, om produktet har været tilgængeligt via flere forskellige medier (trykt form, diskette, cd-rom, Internet, video mv.); om produktet er let at fremskaffe; om produktet er formidlingsvenligt og let forståeligt udformet; om produktet eventuelt er dyrt; samt om der eventuelt er blevet certificeret virksomheder i forbindelse med projektudarbejdelsen. Endelig har evaluator vurderet, i hvilket omfang projektet har afholdt formidlingsaktiviteter, dvs. kurser, workshops, seminarer mv.

Hvad operationaliseringen af *levedygtighedskriteriet* angår, har evaluator især set på, om det er muligt at opdatere eller abonnere på produktet, og om produktet foreligger i genoptrykte eller reviderede udgaver.

Ved hjælp af nedenstående pointskala (1-5) har evaluator foretaget en vurdering af projekterne ud fra hvert af de fem evalueringskriterier. Disse devalueringer er efterfølgende aggregeret til en samlet vurdering for hvert projekt. Der er ikke foretaget en indbyrdes vægning af kriterierne.

Pointskala:

5 = Meget høj grad

4 = Høj grad

3 = Acceptabel

2 = Mindre grad

1 = Ikke i nævneværdig grad

Visse steder vil der forekomme et symbol (*) ved den samlede vurdering, såfremt det ikke har været muligt at vurdere projektet i forhold til alle fem evalueringskriterier. Dette betyder, at hvis et projekts score alene er vurderet på fx tre (af fem) kriterier, så er den samlede score vurderet på et gennemsnit baseret på de tre vurderede kriterier, alene. Nogle projekter består endvidere af flere faser/bevillinger, og disse vurderes som hovedregel under ét.

1 Projekter finansieret under tilskudsordningen

1.1 Miljøregnskab og introduktion til miljøstyring

Tilskudsmodtager: Foreningen af Registrerede Revisorer (FFR).

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets formål at demonstrere, hvorledes miljøregnskaber og miljøstyring administreres, samt at fremlægge forslag til udarbejdelse af miljøregnskaber og herved sætte virksomhederne i stand til at opfylde regeringens miljøkrav (grønne regnskaber) via monitorering af ovenstående parametre. Projektet har til hensigt at tilvejebringe og formidle konkret bistand til små og mellemstore virksomheder (SMV) for derved at sætte dem i stand til at udarbejde en overskuelig miljøredegørelse og et ditto miljøregnskab.

Konkret skulle dette give sig udslag i følgende :

- Udvikling og formidling af et teknisk hjælpeværktøj for virksomheder, revisorer og andre interesserede;
- Integration af miljømæssige registreringer i hjælpeværktøjet med henblik på kobling af virksomheders miljøregnskab og finansielle regnskab;
- Tilbud til revisorer og andre rådgivere i uddannelse og træning i brug af hjælpeværktøjet;
- Afprøvning af værktøjet på 25-30 virksomheder fordelt på forskellige brancher;
- En manual til SMV vedr. miljøregnskaber i form af en ringbindsmappe.

Forventet målgruppe

Primært revisorer. Sekundært offentlige myndigheder, konsulenter, kunder, pengeinstitutter, forsikringsselskaber mv.

Forventet resultatformidling og spredningseffekt

Distribution via FRRs sædvanlige publikationer – interne medlemsblade (1.100 - 3.300 eksemplarer) og et kundeinformationsblad (80.000 eksemplarer) - samt annoncering i eksterne fagblade og endelig afholdelse af informationsdage.

2. Udgivelser

Der er udgivet 1) en manual: "Miljøregnskab – og introduktion til miljøstyring" og 2) hæftet: "Introduktion til miljøområdet".

Ad. 1 Det for evaluator tilgængelige produkt er 1. udgaven, 1. oplag, 1996 – et ringbind på over 200 sider, som ikke indeholder oplysninger om oplag, men som har været udbudt til en pris på DKK 945 inklusiv kursusmodul og med en opdateringsoption til yderligere DKK 500 per år. Af 1. udgaven fremgår, at copyrights til denne tilhører Miljøstyrelsen, mens copyrights til alle senere udgaver tilhører FRR. Det fremgår endvidere, at manualen vil blive opdateret årligt. Anno 2001 konstaterer evaluator, at opdateringen fortsat foretages: 2001 (papir)-udgaven udbydes via FRR-website til DKK 3.260 (ekskl. moms og ekspeditionsgebyr), og der findes fortsat et "vedligeholdelsesabonnement", nu til DKK 750.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Manualen til udarbejdelse af miljøregnskab/grønt regnskab vejleder i, hvordan man beskriver virksomhedens oplysninger, ledelsens redegørelse, regnskabspraksis samt opgør forbrug og udledninger. Manualen indeholder checklister for miljøforhold i ca. 21 brancher og en vejledning i edb-registrering af miljødata i virksomhedens økonomisystem.

Temakonference samt udgivelse af artikler i relevante fagblade. Projektet er udført i samarbejde med en række pilotvirksomheder.

4. Samlet vurdering

Projektet leverer størstedelen af de i ansøgningen forventede outputs. Evaluator konstaterer, at en nyrevideret udgave af materialet er tilgængelig, og at der eksisterer en opdateringspraksis. Projektets formidling virker velvalgt i relation til målgruppen. På denne baggrund vurderer evaluator, at projektet i høj grad har været relevant i forhold til ordningen, og at projektets resultater i meget høj grad er relevante sammenholdt med projektets egne mål. Projektet har haft en høj grad af effektivitet og har i meget høj grad haft effekter. At evaluator giver projektet så høj score på effektmålsætningen skyldes især projektets velfungerende opdateringsmekanisme – som også giver en meget høj grad af levedygtighed.

Den samlede vurdering er: 4,6.

1.2 Den juridiske del af miljøredegørelsen under ECO-AUDIT

Tilskudsmodtager: Advokatrådets Miljøudvalg.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets formål at afprøve de juridiske aspekter ved en EMAS-registrering samt at opstille procedurer i forhold hertil.

Konkret skulle dette udmønte sig i:

- Udvikling af en juridisk procedure i forbindelse med EMAS-registrering samt håndtering af de hertil knyttede juridiske aspekter;
- En skabelon til at identificere et repræsentativt udsnit af virksomheder i forbindelse med udarbejdelsen af en juridisk procedure til håndtering af EMAS-registreringer;
- Gennemgang af gældende miljøregler, miljøsager, retssager og administrative sager med henblik på at teste de forskellige aspekter ved en EMAS-registrering;
- Miljøgennemgang af virksomheder, i forhold til hvor de befinder sig i ovennævnte proces;
- Vurdering af, om den pågældende (test)virksomhed overholder de til enhver tid gældende juridiske normer og standarder på området.

Forventet målgruppe

Enhver form for virksomhed, der ønsker at deltage under ECO-AUDIT.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Materialet forventes tilsendt alle virksomheder, der ansøger om EMAS-registrering.

2. Udgivelser

Der er udgivet et notat: ”ECO-AUDIT - Standard for den juridiske del af miljøredegørelsen under ECO-AUDIT”. Notatet beskriver de juridiske vurderinger, der skal foretages af myndighederne for at tildele en virksomhed en EMAS-registrering, og indeholder en checkliste for en juridisk erklæring. Notatet er udarbejdet af Advokatrådets Miljøudvalg på grundlag af EMAS I.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Udarbejdelse af koncept for en juridisk miljøredegørelse som grundlag for at sikre, at pilotvirksomheder overholder gældende regler. Kontrol af, om miljøkrav er overholdt, samt skabelse af overensstemmelse mellem virksomhedens fremtidige planer og de offentlige reguleringer. Desuden integration af aftaler med leverandører og kunder i miljøarbejdet.

4. Samlet vurdering

Notatet er angiveligt tiltænkt anvendelse i Miljøstyrelsen, ud fra et rationale om, at vurderingen foretages i forbindelse med den registrerende myndigheds gennemgang af miljøredegørelsen. Den direkte målgruppe bliver derved de offentlige myndigheder og certificeringsselskaber, der distribuerer dette materiale, og sekundært de virksomheder, der ansøger om EMAS-registrering.

Produktet synes på denne baggrund i acceptabel grad at have bidraget til ordningens overordnede målopfyldelse. Vurderet i relation til projektets oprindelige, specifikke målsætning synes der at være sket et skred, således at de realiserede mål og den endelige målgruppe afviger fra det oprindeligt planlagte⁴. Dermed vurderer evaluatoren, at projektets resultat i forhold til sin målsætning har været relevant og effektivt i acceptabel grad. Evaluatoren vurderer – på baggrund af den snævre målgruppe, at projektet i mindre grad har haft effekt, og at projektet ikke i nævneværdig grad har været levedygtigt.

Den samlede vurdering er: 2,4.

1.3 ECOPROD - Et miljøstrategisk ledelsesværktøj

Tilskudsmodtager: TI Erhvervs- og virksomhedsudvikling og Sydjysk Teknologisk.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets formål, at udvikle en simpel metode til at side stille miljømål og økonomiske mål. Projektet vil vise, at det, ud over at anvende miljømål og opstille handlingsplaner for disse, også er muligt at tjene penge ved udbredelsen af grøn markedsføring.

Konkret har projektet til hensigt at udvikle:

- En edb-analysemodel;
- Et regnearksbaseret værktøj, som kan anvendes til løbende målinger i virksomheder;
- Et koncept, som skal afprøves i flere danske virksomheder.

Forventet målgruppe

Alle typer af virksomheder, videnscentre og rådgivere, der arbejder med indførelsen af miljøledelsessystemer og opstilling af handlingsplaner.

⁴ Dette kan, jf. de indledende bemærkninger i dette kapitel, være i sin orden.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

- Integration af metoden i miljøledelsesrelaterede undervisningsforløb på cand.merc.-studiet;
- Afholdelse af formidlingsseminarer på Sjælland, i Jylland og på Fyn;
- Udgivelse af artikler i relevante tidsskrifter.

2. Udgivelser

Der er udgivet et hæfte: "ECOPROD - Et miljøstrategisk ledelsesværktøj". Hæftet beskriver en metode til at fordele de økonomiske omkostninger på en virksomheds produktgrupper i forhold til miljøbelastningen. Hæftet vejleder om kortlægning og opgørelsesmetoder og indeholder vejledning i brug af regneark, Excel og pivot-tabeller. Den endelige målgruppe blev dermed primært virksomheder med et komplekst produktionsmønster, som kan anvende metoden til at planlægge produktporteføljen.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Hæftet giver råd om, hvordan en ECOPROD-analyse kan gennemføres. Første skridt er at dreje miljøledelse over mod at få indtjening og miljøgevinst til at følges ad. Dette skal ske ved at påregne processerne eller produkterne de reelle (miljø)omkostninger. Næste skridt er at vælge indsatsområde ved at lægge en miljøbevidst portefølje-strategi. ECOPROD bygger på metodikken fra Aktivitets-Baseret Omkostningsfordeling (ABO), som er en metode til at fordele de variable og faste omkostninger på produkterne proportionelt i forhold til de af produkterne udløste udgifter. Metoden skulle sætte mindre virksomheder i stand til at satse på de produkter og processer, som giver det største dækningsbidrag pr. produktenhed og samtidig den lavest mulige miljøbelastning på det samme produkt.

Modellen er anvendt på en testvirksomhed (med fortrolige data). Projektet blev præsenteret på en konference om "Miljø og Økonomi" den 13. maj 1997.

4. Samlet vurdering

Med udgivelsen af hæftet, afprøvning af konceptet på pilotvirksomheder og præsentationen på konferencen i 1997 må projektet siges i høj grad at have opfyldt såvel den overordnede som den specifikke målsætning. Det vurderes dog, at testgrundlaget er signifikant reduceret i forhold til ansøgningens forventninger. Ydermere synes videreformidlingen spinkel. Det kan ikke umiddelbart eftervises, i hvor høj grad produktet er implementeret i uddannelsessystemet. På denne baggrund vurderer evaluatoren, at projektet ikke i nævneværdig grad har haft effekt, og at projektet i mindre grad kan betegnes som levedygtigt.

Den samlede vurdering er: 3,0.

1.4 Miljøstyring og transport

Tilskudsmodtager: COWI.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets formål at udarbejde værktøjer til virksomheder med et mellemstort/stort transportbehov. Ved implementering af værktøjerne skulle en effektivisering på transportområdet kunne indtræffe.

Projektet forventedes at kunne producere følgende resultater:

- Rapport udarbejdet i samarbejde med en række porteføljevirkomheder (SMV);
- Casestudier af udvalgte porteføljevirkomheder;
- Demonstrationsprojekter inden for de brancher, der af Miljø- og Erhvervsfremme Styrelsen er udpeget som prioriterede brancher.

Forventet målgruppe

SMVer, hvor transport indgår som en væsentlig del af virksomhedens aktiviteter.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

- Pressemeldelser;
- Direkte henvendelse til relevante brancheorganisationer;
- Artikler i relevante fagtidsskrifter;
- Indlæg på relevante konferencer;
- Henvendelse til virksomheder, der er i gang med eller står over for en større miljøstyringsindsats.

2. Udgifter

På Internettet er udgivet 1) en håndbog: "Miljøstyring og transport - Håndbog for små og mellemstore virksomheder" samt 2) en række elektroniske værktøjer: regneark, tekstskabeloner og projektplanlægningsværktøjer.

Håndbogen beskæftiger sig med, hvordan virksomheder kan mindske miljøbelastningen fra virksomhedens transportaktiviteter. Den kan anvendes både ved gennemførelse af enkeltstående miljøforbedringer på transportområdet og ved en systematisk inddragelse af virksomhedens transportforhold i et miljøledelsessystem. Håndbogen indeholder en systematik til kortlægning af transporten, opgørelse af miljøbelastning, valg og gennemgang af indsatsområder samt evaluering af tiltag. Håndbogens målgruppe er virksomhedens miljøansvarlige.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet var rettet mod virksomhedernes behov for edb-baserede værktøjer til løbende at registrere, analysere og dokumentere miljødata. Projektet har udviklet metoder til kortlægning af transporten og dens konsekvenser og opstillet et bredt spektrum af virkemidler, som virksomhederne kan anvende til at nedbringe ressourceforbrug og miljøbelastning fra transporten. Første skridt kan være at dreje miljøledelse over mod at få indtjening og miljøgevinst til at følges ad. Håndbogen anbefaler at påligne processerne eller produkterne de reelle (miljø)omkostninger og at vælge indsatsområde ved at lægge en miljøbevidst portefølje-strategi. Der er udviklet en række værktøjer, der gør det muligt for den enkelte virksomhed at registrere og vurdere virksomhedens transportforbrug, at opgøre og vurdere miljøbelastningen fra virksomhedens transport samt at dokumentere virksomhedens miljøpræstation på området.

Udvikling og afprøvning af værktøjer til at inddrage transport i miljøstyringsarbej-

det er sket, ved at håndbogen er afprøvet i en foreløbig udgave - først blandt to referencevirksomheder og dernæst blandt et større antal virksomheder. Der er udført formidlingsarbejde i samarbejde med 20 brancheorganisationer.

4. Samlet vurdering

Evaluator vurderer, at projektet i meget høj grad imødekommer målsætningerne i såvel programmet som ansøgningen. Også resultatformidlingen virker overbevisende, og dermed skønner evaluator, at projektet – med en meget høj grad af effektivitet - når en høj grad af effekt og i acceptabel grad er levedygtigt.

Den samlede vurdering er: 4,4.

1.5 Miljø og arbejdsmiljø

Tilskudsmodtager: Miljøcenter Østjylland I/S.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets formål at koble arbejdsmiljø og fysisk miljø på virksomhedsniveau og derved reducere antallet af arbejdsskader og udledning af miljøbelastende stoffer samt minimere råvare-input. Konkret vil resultatet af projektet blive en manual i indføring af miljø- og arbejdsmiljøstyring - et helhedsorienteret vejledningsmateriale med brugsanvisninger.

Forventet målgruppe

SMV, uanset branche, der er interesseret i at indføre miljøstyring i forbindelse med arbejdsmiljøet, og som ikke har de nødvendige ressourcer til at påbegynde processen.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

- Publicering af fase 1 på Internettet;
- Informationsmateriale, der beskriver indholdet i manualen;
- Artikler til relevante fagblade;
- Foredrag;
- Undervisningslektioner i brug af manualen;
- Informationsmøder om projektet og resultaterne heraf.

2. Udgivelser

En håndbog: "Miljø og arbejdsmiljø", udgivet af Miljøstyrelsen – Miljønyt nr. 39, 1999.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Det er lykkedes for projektet at få koblet miljø og arbejdsmiljø, så der forelægger et helhedsorienteret vejledningsmateriale med brugsanvisninger i form af håndbogen "Miljø og arbejdsmiljø". Kendskabet til håndbogen er blevet udbredt gennem artikler, foredrag/møder samt på Internettet.

4. Samlet vurdering

Projektet lever i meget høj grad op til programmets målsætning og vurderes også på projektniveau at opnå en høj grad af relevans. Effektiviteten - produktet set i relation til anvendte ressourcer - vurderes af evaluator som værende høj og med acceptable effekter. Levedygtigheden bedømmes også som værende høj, eftersom håndbogen eksponeres godt.

Den samlede vurdering er: 4,0.

1.6 Miljøstyring af jord- og grundvandsforurening

Tilskudsmodtager: COWI.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets formål at udvikle redskaber til håndtering af jord- og grundvandsproblemer. Disse redskaber skulle kunne samkøres med allerede udarbejdede miljøstyringsværktøjer og tager afsæt i ISO 14000-serien, EMAS og BS 7750.

Projektet forventes opdelt i to faser: Første fase som en overvejende teoretisk og generel del og anden fase som mere praksisorienteret og henvendt specifikt til virksomheder. Konkret ville projektet endvidere:

- Skabe overblik over den tilgængelige litteratur på området;
- Vurdere, hvorvidt der er basis for en yderligere udarbejdelse af værktøjer/metode til styring af jord- og grundvandsforurening;
- Afprøve (v. COWI) evt. værktøj/metode/retningslinier, ved hjælp af et antal virksomheder, hvorefter evt. optimering og tilpasning vil finde sted (der oplyses ikke antal virksomheder, størrelse eller branche).

Forventet målgruppe

Private eller offentlige virksomheder og organisationer, store såvel som små, der udfører miljøstyring.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Udarbejdelse af pressemeddelelser, direkte henvendelse til relevante brancheorganisationer, artikler til relevante fagtidsskrifter samt indlæg på relevante konferencer.

2. Udgivelser

Forventes udgivet snarest muligt (ifølge COWI).

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Indledningsvis blev der gjort status over eksisterende erfaringer og praksis på området. Herefter blev der udarbejdet retningslinier til praktisk brug for virksomheden. Retningslinierne blev tilpasset og optimeret ud fra de erfaringer, der blev gjort ved denne afprøvning. Disse retningslinier vil blive udgivet. Der er søgt og bevilget en tillægsbevilling til formidling af projektets resultater.

4. Samlet vurdering

Evaluator har - uden held - forsøgt at rekvirere produktet. Projektholder meddelte, at der var uoverensstemmelser vedrørende layout og tryk. Derfor har en vurdering af levedygtighed og dermed en samlet vurdering ikke været mulig.

Den samlede vurdering er: 3,0*.

1.7 Anvendelse af miljøindikatorer

Tilskudsmodtager: DTI Erhvervs- og Virksomhedsudvikling.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets formål at opstille en metode, hvormed virksomheder kan foretage benchmarking eller komparative analyser med henblik på at effektivisere deres ressourceforbrug.

Forventet målgruppe

Alle virksomheder, som påtænker at anvende benchmarking i deres aktiviteter.

Forventet resultatformidling og spredningseffekt

Projektet (vejledning/håndbog) vil blive præsenteret på formidlingsseminarer på Sjælland, i Jylland og på Fyn. Der vil blive udgivet artikler i relevante tidsskrifter.

2. Udgivelser

Der er udgivet et hæfte: "Håndbog i anvendelse af miljøindikatorer (miljønøgletal)". Hæftet beskriver, hvorledes miljønøgletal kan anvendes til miljøstyring. Det giver eksempler på anvendelse af miljønøgletal til den daglige miljøstyring i virksomhederne. Hæftet udbydes til salg via Internet.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet er grundlæggende en indføring i miljøindikatorer og hvad de kan bruges til. Det er blandt andet baseret på grønne regnskaber fra 57 virksomheder, og metoden – herunder et edb-program til håndtering af miljøindikatorer – er testet på 2-3 virksomheder.

4. Samlet vurdering

Der synes at have været en begrænset demonstration af konceptet og en begrænset målgruppeidentifikation. Programmets overordnede målgruppe er SMVer. Evaluatoren vurderer ikke at projektet primært retter sig mod denne målgruppe, og finder at det ikke er entydigt om de i hæftet nævnte eksempler, Danfoss A/S og Grundfos A/S, er identisk med de i tilsagnsskrivelsen nævnte casestudier. Det fremstår ligeledes evaluators uklart hvorledes dataindsamlingen fandt sted.

På denne baggrund vurderer evaluatoren, at projektet i acceptabelt omfang har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning har resultatet ligeledes været acceptabelt. Evaluatoren vurderer, at projektet i mindre grad har været effektivt.

I forhold til det ansøgte projekt er håndbogen et formidlingsprodukt. Projektets forsknings-/udrednings- og dataindsamlingsaktiviteter, som ansøgningen annoncerer, synes ikke af rapporteret. På trods af dette vurderes effekten – qua det endelige produkt - som høj. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluatoren ligeledes som høj, idet produktet eksponeres på Internet og sælges via boghandlerne.

Den samlede vurdering er: 3,2.

1.8 Afprøvning af ISO 14031 – guidelines

Tilskudsmodtager: Ernst og Young A/S.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets formål at afprøve et sæt internationale retningslinier for vurderinger af indsats og resultater på miljøområdet (ISO 14031) under danske vilkår. Dette er sket i samarbejde med syv danske virksomheder fra forskellige brancher.

Forventet målgruppe

Primært virksomheder. Sekundært miljømyndigheder som kommuner og amter

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Der afholdes under projektførelsen løbende seminarer og møder blandt de implicerede parter. Afslutningsvis holdes der en temadag for en bredere kreds af interesse-rede.

2. Udgivelser

Der er udgivet en projektrapport: "Projekt: Afprøvning af ISO 14031". Rapporten indeholder dels en afrapportering af projektets analyse (erfaringsopsamling) og konklusion i relation til afprøvningen, dels en række "eksempler", hvor hver af projektets syv pilotvirksomheder rapporterer afprøvningens resultater. Rapporten er lagt ud på Internettet via Miljøstyrelsens hjemmeside.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Rapporten beskriver den proces, den pågældende virksomhed har gennemgået for at indsamle data i forbindelse med forberedelse til en ISO 14031-certificering. Projektet har ikke til hensigt direkte at certificere pilotvirksomheder, men derimod at opstille en enkel model som virksomhederne kan udbygge, hvis behovet melder sig. Evaluatoren vurderer at projektet når sin målgruppe.

4. Samlet vurdering

På baggrund af sags- og produktgennemgangen samt ovenstående vurderer evaluatoren, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til både programmets og projektets målsætning. Projektets effektivitet vurderer evaluatoren som høj. Projektets effekt vurderes som acceptabel. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluatoren som acceptabel.

Den samlede vurdering er: 4,2.

1.9 Substansaudit på miljøområdet

Tilskudsmodtager: Ernst og Young A/S.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets formål, i forlængelse af en implementering/godkendelse af ISO 14031, ISO 14001 eller EMAS, at opstille/udarbejde værktøjer til fortsat vurdering og audit af, hvorledes den pågældende ISO-certificering fungerer i virksomheden.

Forventet målgruppe

Virksomheder med fysisk produktion, herunder SMV. Sekundært miljømyndigheder, servicevirksomheder og store virksomheder.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Indrykning af annoncer, udsendelse af præsentationsmateriale (her anvendes DiEUs database med min. 1.500 SMV) samt etablering af hjemmeside. Desuden planlagde projektet mindst to åbne kurser.

Ernst & Young havde haft kontakt til ca. 100 virksomheder for indhentelse af kommentarer vedr. den nyudviklede metode – substansaudit. Dette skete i forbindelse med afholdelse af en workshop. Ud fra deltagerlisten har der deltaget 70 per-

soner i workshoppen. Ernst & Young A/S har desuden udvalgt to virksomheder til casestudier (se rapport). Begge er ISO-certificerede.

I tilsagnsskrivelsen nævnes, at målgruppen er SMV. Hvis metoden er udviklet i samarbejde med ovennævnte virksomheder, er den ikke nødvendigvis velegnet til små virksomheder, om end én af casevirksomhederne er en mindre virksomhed. Deltagerlisten for workshoppen samt de to casestudie-virksomheder tyder på en bias i forhold til virksomhedsstørrelse.

2. Udgivelser

Der er udgivet 1) en håndbog: ”Substansaudit på miljøområdet”, 2) en brugervejledning med samme titel og endelig 3) en præsentationsfolder: ”Substansaudit – en effektiv vej til forbedring”. Samtlige publikationer er udgivet på Internettet og kan frit downloades fra Ernst & Youngs hjemmeside.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet udviklede værktøjer som en række virksomhedstyper (og myndigheder) kan bruge til at vurdere om ISO-certificering fungerer i en given virksomhed.

I forbindelse med projektet er der afholdt en workshop med ca. 70 deltagende virksomheder, der har fremsat kommentarer til det udviklede materiale. Det færdige materiale er blevet publiceret og kan endvidere hentes på Internettet.

4. Samlet vurdering

På baggrund af projektnalysen samt ovenstående vurderer evaluatoren, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til såvel programmets som projektets målsætning. Projektets effektivitet vurderer evaluatoren som høj. Projektets effekt vurderes ligeledes som høj. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluatoren som meget høj.

Den samlede vurdering er: 4,6.

1.10 Miljøstyring og miljøgodkendelser

Tilskudsmodtager: Kommunernes Landsforening.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektets formål var at nedbryde barrierer mellem tilsynsførende myndigheder og virksomheder, der overvejer eller er i gang med at implementere miljøstyringssystemer, -certificeringer eller -registreringer. Kommunikationsprocessen ønskedes smidiggjort for derigennem i højere grad at tilskynde til at implementere miljøstyringssystemer mv.

Dette skulle blandt andet ske gennem integration af hhv. vilkårs- og godkendelsessystemet og miljøstyringssystemerne på virksomhederne ved at trække på virksomhedernes årlige/halvårlige auditeringer. Konkret ville der blive behov for:

- Kortlægning af udvalgte (fire stk. i to kommuner) virksomheders emissioner o.a. miljørelevante data;
- Møder omkring udarbejdelse af miljøstyringssystemer;
- Udformning af alternative miljøstyringssystemer, hvilket vil ske i et samarbejde mellem virksomheder, myndigheder og konsulenter.

Forventet målgruppe

Amter, kommuner og andre tilsynsførende myndigheder.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Resultatformidling og spredning skulle ske via en informationspjece distribueret til kommuner og amter, som dernæst skulle fremvise/ anvende denne overfor virksomhederne. Desuden skulle resultaterne indarbejdes i KL's efteruddannelsestilbud om miljøstyring på virksomheder til kommunale miljømedarbejdere.

2. Udgivelser

Der er udgivet en mini-folder og en mindre pjece. Pjecen beskriver, hvilke fordele såvel virksomhed som miljømyndighed kan opnå ved at samarbejde om miljøgodkendelsens udformning – og hvor det er oplagt at koordinere miljøgodkendelsens vilkår til virksomheden. Pjecen distribueres af Kommunernes Landsforening via Internettet.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet undersøgte potentialet for at udnytte en mulig synergieffekt mellem miljøtilsynsmyndighedernes tilsyn og virksomheder som arbejder med formaliserede miljøledelsessystemer.

4. Samlet vurdering

Ud fra sagsgennemgangen at dømme fremstår resultatformidlingen, baseret på artikeludgivelser, som værende tilfredsstillende. Evaluator vurderer, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets og projektets målsætninger. Projektets effektivitet vurderes af evaluator som høj. Projektets effekt vurderes også som høj. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluator som høj.

Den samlede vurdering er: 4,2.

1.11 Indførelse af EMAS i kommuner og amter

Tilskudsmodtager: Gladsaxe Kommune.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets formål at udarbejde en rapport, hvori der redegøres for kommuner og amters mulighed for/relevans ved EMAS-certificering, herunder hvilke forhold, evt. barrierer, der gør sig gældende. Endvidere var formålet at identificere og undersøge aktuelle områder inden for kommuner og amter.

Forventet målgruppe

Danske kommuner og amter.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Videreformidling af rapport (opslagsværk), artikler og konference til andre kommuner og amter.

2. Udgivelser

Der er udgivet et hæfte: "Indførelse af EMAS i kommuner og amter - debatoplæg fra et pilotprojekt". Hæftet er tilgængeligt for alle via Internettet og Kommunernes Landsforening.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Rapporten indeholder dels en introduktion til EMAS II og en diskussion af dets relevans for amter og kommuner, dels en diskussion af de særlige elementer af EMAS, som er relevante for amter og kommuner. Afsnittet er erfaringsbaseret, på

grundlag af erfaringer fra to kommuner og et amt.

I forbindelse med projektet afholdtes i 1999 en workshop med deltagelse af kommuner og otte amter.

4. Samlet vurdering

På baggrund af sags- og produktgennemgangen samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til målsætningerne for programmet og projektet. Projektets effektivitet vurderer evaluator som høj. Projektets effekt vurderes som meget høj. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluator som høj.

Den samlede vurdering er: 4,4.

1.12 Produktorienteret miljøledelse i danske SMVer

Tilskudsmodtager: COWI.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets formål at udvikle en proces, der gør det muligt for SMVer at vurdere miljøpåvirkningerne over en produktlivscyklus (LCA) samt at indarbejde denne proces i virksomhedernes miljøledelsessystem. Dette skulle være effektivt og billigt for SMVerne. Det planlagte indhold var som følger:

- Etablering af vækstgruppe med fire til otte virksomheder, der over en seminarække på ca. ni seminarer skulle spille sammen med konsulenterne;
- Udarbejdelse af drejebog og et kompendium. Kompendiet var til virksomhedernes anvendelse mellem seminarerne;
- Etablering af samarbejde med to igangværende projekter (miljøscreening af produkter – DTI og LCA i miljøledelsessystemer – dk-TEKNIK);
- Dette stiller visse krav til potentielle deltagervirksomheder. Ydermere skal de fire til otte virksomheder have visse ligheder, for at vækstgruppen vil fungere effektivt;
- Mellem hvert seminar er der afsat 100 konsulenttimer per virksomhed.

Forventet målgruppe

SMVer. Ikke fokus på geografisk spredning, men accept af at vækstgruppevirksomhederne alle er beliggende i området omkring Herning.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Vækstgruppe (fire til otte virksomheder), kompendium, drejebog samt to nye vækstgrupper inden år 2000. Sideløbende udgives artikler og afsluttende en pressemeddelelse.

2. Udgivelser

Projektet udgav to *offentliggjorte* produkter: 1) en ”Drejebog for indførelse af produktorienteret miljøledelse” og 2) et ”Kompendium for produktorienteret miljøledelse”.

Ad 1. Drejebogen beskriver forløbet i en vækstgruppe som forum for en række pilotvirksomheders opbygning af produktorienterede miljøstyringssystemer. Drejebogen indeholder programmer for seminarer, foredrag, øvelser og projektopgaver. Endvidere gives en generel vejledning i afholdelse af vækstgrupper.

Ad 2. Kompendiet beskriver *fremgangsmåder* for opbygning af et produktorienteret

ret miljøledelsessystem og indeholder en *manual* for gennemførelse af livscyklusvurdering for produkter samt en *guide* for, hvordan de to projekter gennemføres i virksomheden.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet var et generelt projekt, som havde til formål at udvikle en *proces*. Processen skulle lette små og mellemstore virksomheders vurdering af miljøpåvirkningerne i deres produkters livscyklus samt opbygge og indføre miljøledelse med fokus på produkternes miljøpåvirkninger.

Udvalgte pilotvirksomheder, samlet i *vækstgrupper*, deltog i seminarer og udførte projektarbejde mellem seminarerne.

4. Samlet vurdering

Kun et fåtal mindre og mellemstore virksomheder viste sig parate til at deltage. Derfor valgte man at medtage også større virksomheder. Fire af de deltagende virksomheder er dog mindre datterselskaber. Projektets metode vurderes at være anvendelig for mindre og mellemstore virksomheder, blandt andet fordi den udviklede proces minimerer omkostningerne for virksomheden: Virksomhederne deltager i en (vækst)gruppe, som samlet gennemgår processen via seminarer og projektarbejde. På denne baggrund vurderer evaluatoren, at projektet i acceptabel grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning har resultatet ligeledes været relevant i acceptabel grad. Evaluatoren vurderer, at projektet i høj grad har haft effekt, men om det er levedygtigt, har evaluatoren ikke haft mulighed for at vurdere.

Den samlede vurdering er: 3,5*.

1.13 Brobygning mellem en virksomheds styringssystemer

Tilskudsmodtager: DTI Miljø.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets formål, at udvikle seks vejledninger i at bygge bro mellem forskellige styringssystemer i private virksomheder. Et krav til virksomheder i (pilot)målgruppen var, at de som minimum har implementeret en type styresystem. Vejledningerne (ca. 10 A4-sider) vil blive koblet til eksisterende certificeringer/registreringer.

Projektforløbet er opdelt i fem faser. 1) Kortlægning og identificering af fælles systemelementer; 2) Strukturering og integration af styringssystemer samt udarbejdelse af vejledninger; 3) Test af ovenstående; 4) Evt. revision; samt 5) Information og formidling. Testen skulle udføres i samarbejde med seks til otte virksomheder, hvilket betyder, at flere virksomheder skulle teste flere vejledninger, eftersom hver vejledning skal testes to gange. Testperioden var planlagt til at forløbe over seks måneder.

Forventet målgruppe

SMVer (produktionsvirksomheder).

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Workshop, hvor en "ekspertvirksomhed" i samråd med forsøgsvirksomhederne (seks til otte stk.) skal udveksle informationer. Udarbejdelse af en pjece indeholdende resultater fra projektet, der distribueres gennem brancheforeninger. Artikler i relevante tidsskrifter. Gå-hjem-møder, evt. i samarbejde med TIC-centre.

2. Udgivelser

Der er udarbejdet fire vejledninger, som alle tager udgangspunkt i miljøledelsens og energiledelsens grundelementer:

1. Miljøledelse med fokus på arbejdsmiljø;
2. Miljøledelse med fokus på kemikaliestyling;
3. Miljøledelse med fokus på energiledelse;
4. Udbygning af energistyring til miljøledelse.

Der er desuden udarbejdet en pjece omkring de fire vejledninger.

Ad 1. Med udgangspunkt i arbejdsmiljøstyringens grundelementer anbefaler vejledningen en metode til, hvordan arbejdsmiljøarbejde kan udvides, systematiseres og indarbejdes i virksomhedens generelle ledelsessystemer.

Ad 2. Vejledningen giver konkrete anbefalinger til, hvilke aktiviteter der skal gennemføres for at udbygge et miljøledelsessystem, så der bliver sat fokus på kemiske stoffer og produkter samt brugen heraf.

Ad 3. Vejledningen anbefaler inddragelse af alle energiforhold i miljøledelsen, således at ledelsessystemet omfatter både energi- og miljøledelse.

Ad 4. Vejledningen giver anbefalinger til, hvordan alle miljøaspekter kan inddrages i energistyringen, så resultatet bliver et ledelsessystem, der omfatter både energi- og miljøledelse. Vejledningen tager udgangspunkt i Energistyrelsens Energiledelseskoncept fra 1998.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Vejledningerne er udarbejdet som inspirationskilder, der dækker forskellige behov, alt efter hvilke systemer virksomhederne har. Vejledningerne er baseret på, at virksomhederne allerede har implementeret mindst ét styringssystem inden for miljø, arbejdsmiljø eller energi. Vejledningerne beskriver, hvordan det er hensigtsmæssigt at integrere de forskellige ledelsessystemer, og giver forslag til, hvordan virksomhederne kan komme i gang.

4. Samlet vurdering

Alle vejledninger er funderet på relevante miljøstyringsstandarder (ISO 14000-serien, EMAS-forordningen, Energistyrelsens koncept for energiledelse mv.) og kan derfor anvendes som opslagsværk. En letlæselig pjece, der opsamler essensen af projektets resultater, er en god strategi i forbindelse med resultatformidlingen. Ud fra ovenstående anses det for realistisk at målgruppen er nået.

På denne baggrund vurderer evaluatoren, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning har resultatet i høj grad været relevant. Projektets grad af effektivitet vurderer evaluatoren som høj, og det samme gælder projektets effekter. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluatoren som acceptabel.

Den samlede vurdering er: 4,0.

1.14 Integration af ledelses-/styringssystemer for kvalitet, miljø og arbejdsmiljø i danske virksomheder ved anvendelse af HACCP -metodik

Tilskudsmodtager: Ernst og Young A/S.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektet blev planlagt til at udføres i flere faser og integrere fysisk miljø, arbejdsmiljø og kvalitetsstyring via HACCP-metodik (Hazard Analysis Critical Control Point system) i modificeret form. HACCP-metodikken udspringer fra levnedsmiddelindustrien, hvor den har været anvendt til vurdering af risikoelementer ved håndtering af fødevarer. Testgruppen skulle bestå af to virksomheder inden for levnedsmiddelindustrien.

Forventet målgruppe

Forventningen var at nå målgrupper på tværs af brancher.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Indgik ikke i første fase.

2. Udgivelser

Der er udgivet en vejledning: "Integration af kvalitet, miljø og arbejdsmiljø i HACCP-systemer". Vejledningen indeholder en beskrivelse af HACCP-metoden og en modificeret udgave, der kan anvendes til integrerede systemer. Metoden er anvendt på et eksempel. Miljøpåvirkninger er udpeget som risikofaktorer for både arbejdsmiljø og ydre miljø parallelt med risikofaktorer for fødevarer sikkerhed.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektets første fase udviklede og afprøvede den såkaldte HACCP-metode til at opbygge integrerede styringssystemer for kvalitet, miljø og arbejdsmiljø i relation til fødevarerproducerende som ikke-fødevarerproducerende virksomheder. En række vejledninger er udarbejdet som inspirationskilder, der dækker forskellige behov, alt

efter hvilke systemer virksomhederne har. Vejledningerne er baseret på, at virksomhederne har implementeret mindst ét styringssystem inden for miljø, arbejdsmiljø eller energi. Vejledningerne beskriver, hvordan det er hensigtsmæssigt at integrere de forskellige ledelsessystemer, og giver forslag til, hvordan virksomhederne kan komme i gang.

Vejledningen er afprøvet på to virksomheder i levnedsmiddelindustrien, som begge har tradition for at anvende HACCP-metoden til kvalitetsstyring.

4. Samlet vurdering

Projektets første fase udviklede en metode og et værktøj til indførelse af et integreret HACCP-system for kvalitetsledelse, miljøledelse og arbejdsmiljøledelse i et parallelt forløb, som tager udgangspunkt i de faktiske produktionsforhold. Anvendelse af metoden er beskrevet ved et eksempel. Evaluatoren finder grundlag for at fremhæve det positive i at man vurderede projektet efter fase I og besluttede ikke at videreføre det. Fase I viste at den afprøvede metode ikke var velegnet til formålet, og deri opfyldte projektet sin målsætning. På denne baggrund vurderer evaluatoren, at projektet i høj grad har vist sig relevant, såvel i forhold til programmets målsætning som i forhold til projektets egen målsætning. Projektets effektivitet vurderer evaluatoren som acceptabel. Evaluatoren vurderer, at projektet i mindre grad har haft effekt og ligeledes kun i mindre grad er levedygtigt.

Den samlede vurdering er: 3,0.

1.15 Information om miljøstyring til kommunale miljømedarbejdere

Tilskudsmodtager: Kommunernes Landsforening.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Der ansøgte om tilskud i to omgange, deraf benævnelsen "A" og "B" eller fase I og fase II. Ifølge ansøgningerne var projekternes formål at udarbejde et kursusforløb samt en dertil hørende formidlingsdel. Projekterne skulle opruste den kommunale miljøforvaltning med henblik på at etablere en dialog med lokale virksomheder om miljøstyring og dermed bidrage til at udbrede miljøstyring som en integreret del af miljøarbejdet på danske virksomheder. Projekterne skulle tage udgangspunkt i EMAS, eftersom denne certificering favner bredere og dybere end andre certificeringer.

Konkret skulle projekterne tilvejebringe:

- Informations- og kursusmateriale til kommuner og amter for derved at være medvirkende til at sprede budskabet om forebyggende miljøarbejde inden for erhvervslivet;
- Uddannelse af miljømedarbejdere i kommunerne som inspiratorer og tilsynspersoner over for virksomhederne.

Forventet målgruppe

Fase 1+2: Alle landets amter og kommuner.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Fase 1: Startseminar, tre cirkelmøder, udgivelse af pjecemateriale samt midtvejskonference.

Fase 2: Pilotkursus, kursusmateriale, evalueringsrapport og afsluttende konference.

2. Udgivelser

Der er udgivet 1) en publikation: ”Miljøstyring og miljøtilsyn. Erfaringer og gode råd om samarbejde med virksomheder” og 2) et kursusmateriale.

Ad 1. Publikationen omhandler miljømyndighedens rolle dels i forhold til virksomheder, som er i gang med miljøstyring, dels i forhold til muligheder for at medvirke til fremme af miljøstyring på virksomheder. Den indeholder desuden en kort beskrivelse af, hvad miljøstyring er.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

I projektet er tilsynsmyndighedens erfaringer med at indarbejde miljøstyring i det forebyggende miljøarbejde indsamlet med udgangspunkt i fire kommuner og to amter. Erfaringer og gode råd om samarbejdet og indholdet heraf findes i en publikation. Kursusmateriale kan fungere som opslagsbog/manual for tilsynsmedarbejdernes samarbejde med virksomhederne.

Projektet omfattede præsentation af projektpublikationen på to konferencer om ”Nye tendenser i miljøtilsynet” den 2. og 4. juni 1997. Desuden er udarbejdet et *kursusmateriale* til et tredages *kursus* for miljømedarbejdere i kommuner og amter om miljøstyring på virksomheder. Der er afholdt et *pilotkursus* og to *færdige kurser*. Det *færdige kursus* har været udbudt af Den Kommunale Højskole, og dele af materialet indgår desuden i andre miljøkurser i højskolens regi.

4. Samlet vurdering

Begge projekter er fuldført, og målgruppen virker velvalgt på baggrund af projektholders netværk. At projektets produkt kun er tilgængeligt for kursusedtagerne indebærer, at der er et uudnyttet potentiale for yderligere spredning. På baggrund af gennemgangen af sagsmapper, projektrapporter og produkter samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. Projektets egen målsætning vurderes opfyldt i henholdsvis meget høj grad (A) og høj grad (B). Evaluator vurderer endvidere, at begge projektets faser i høj grad har været effektivt udført og i høj grad har vist sig levedygtigt. Effekterne har været henholdsvis høje (A) og acceptable (B).

Det fremgår blandt andet af sagsgennemgangen, at projektholder havde problemer med planlægningen af kurserne. Der refereres i denne sammenhæng dels til for få midler fra kursisternes side grundet ”efterårsbudgetproblemer” – ressourcemangler sidst på året, dels til vinterferiekonflikt. Udtrykt under ét var der tale om en uheldig timing. Dette har reduceret effekterne og levedygtigheden i forhold til de i ansøgningen opstillede forventninger.

Evaluator har vurderet begge faser i projektet, separat. Den samlede vurdering for fase I (A) er: 4,4 og for fase II (B) er den samlede vurdering: 4,0.

1.16 Miljørevisorkursus

Tilskudsmodtager: DTI Miljøteknik, Dansk Standard og FORCE Institutet.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

At etablere et dansk kursusprogram til uddannelse af miljørevisorer (auditorer) godkendt af internationale organer inden for området.

Forventet målgruppe

Personer med relevante faglige kvalifikationer: ingeniører, cand. scient.'er, miljøteknikere eller lignende.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Ikke nærmere beskrevet.

2. Udgivelser

Der er udgivet et undervisningsmateriale: "Miljørevisorkursus".

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Undervisningsmaterialet lægger vægt på både systemtekniske og miljøtekniske forhold af betydning for revision. I kurset undervises i lovgivning, systemkrav i de vigtigste miljøstandarder (ISO 14001 og EMAS) og kriterier for væsentlige miljøpåvirkninger. Kurset omfatter desuden udførelse af audit med spørgeteknikker, registreringer, mødeform og officielle krav. I kurset anvendes casemateriale fra virksomheder, og der gennemføres en miljørevision på en virksomhed.

Teknologisk Institut leverede viden om miljøtekniske emner, Dansk Standard leverede den systemtekniske viden, og FORCE leverede viden om de internationale krav til kursusindhold samt erfaring fra tilsvarende kurser.

Der er således udviklet et internationalt anerkendt dansk kursus i miljørevision (anerkendt af EARA: Environmental Auditors Registration Association). Det er et femdages internatkursus, der afsluttes med en skriftlig eksamen. Undervisningsmaterialet anvendes på kurset. Kurset giver fem ud af ti points, som kræves for at blive registreret. Kurset varer fem dage og formidler information på tværs af brancher, men har en meget fagspecifik profil i forhold til kursistmålgruppe.

4. Samlet vurdering

Der er en høj grad af overensstemmelse mellem ansøgningen og det færdige produkt, og evaluator vurderer, at projektet i høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets og projektets målsætning. Evaluator vurderer, at projektet i høj grad har været effektivt udført, og at projektet i acceptabel grad har haft effekt. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluator som høj, idet kurset udbydes af såvel Ingeniørhøjskolen i Århus, som Force-institutet og Teknologisk Institut.

Den samlede vurdering er: 3,8.

1.17 Pengeinstitutterne og virksomhedernes miljøforhold

Tilskudsmodtager: Finansrådet.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets målsætning at uddanne erhvervskundemedarbejdere i pengeinstitutter til at udføre miljøvurderinger i kreditvurderingssammenhænge. Derigennem forventedes det, at miljøforhold fremover ville blive vægtet på lige fod med andre vurderingsaspekter.

Konkret forventedes projektet at:

- Udarbejde undervisningsmateriale (ca. 150 A4-sider);
- Gennemføre pilotkurser med en forventet deltagelse på ca. 60 personer fordelt på fire kurser.

Forventet målgruppe

Den forventede målgruppe var primært erhvervskundemedarbejdere i pengeinstitutter, som har kundekontakten eller på anden vis medvirker til gennemførelsen af kreditvurderingsundersøgelser. En sekundær målgruppe var medarbejdere i pengeinstitutternes aktieanalyseafdelinger, der indsamler og vurderer data om børsnoterede virksomheder.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Hvordan målgruppen indfanges nævnes ikke nærmere, men der lægges op til, at det færdige kursusmateriale løbende vil blive opdateret af Finansrådet, samt at kurset vil blive udbudt også efter projektperiodens afslutning.

2. Udgivelser

Der er udgivet et undervisningsmateriale (ringbind) om pengeinstitutterne og virksomhedernes miljøforhold, hvor evaluator har vurderet 1. udgaven fra 1997. Copyrights angives at tilhøre Finansrådet – der er ikke angivet et oplagstal. Materialet består af ti oplæg om emner fra miljøjura, miljøgodkendelser, miljøledelse og til miljørisiko. Materialet skal anvendes til vurdering af virksomhedens stade: Er den på forkant, eller overholdes loven netop? Hvilke miljøproblemstillinger gør sig gældende for virksomheden eller dens branche? Der gives anvisninger på, hvilke oplysninger der kan hentes i fx miljørapporter og årsregnskaber.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet beskriver de grundlæggende miljølove og miljøledelsesstandarder. Der gives en metode til at vurdere miljørisikoen, der afspejler en virksomheds miljømæssige stade. Materialet indeholder cases om vurdering af økonomiske konsekvenser af en miljøgodkendelse og indførelse af renere teknologi. Kursusmaterialet forudsættes anvendt i den finansielle videreuddannelse.

I projektet er der udviklet undervisningsmateriale og gennemført pilotkurser om miljølovgivning og virksomheders miljøforhold rettet mod uddannelse af erhvervskundemedarbejdere og kreditmedarbejdere i pengeinstitutter.

4. Samlet vurdering

Der er i projektperioden udarbejdet kursusmateriale i det forudsatte omfang og afholdt en række pilotkurser, ligeledes som forudsat. Projektet efterlever de indholdsmæssige krav opstillet i ansøgningen, og ud fra gennemførelsen af ovenstående pilotkursus synes resultatformidlingen at opfylde de umiddelbare forventninger om at sætte fokus på erhvervsvirksomhedernes miljøadfærd og indirekte tilskynde virksomheder til at initiere miljøstyring.

Evaluators vurderer på baggrund af ovenstående, at projektets relevans i forhold til programmets målsætning er acceptabel. Projektets faktiske outputs vurderes i meget høj grad som værende relevante. Projektets effektivitet vurderes som høj. Effekten som acceptabel, idet kurset ikke længere udbydes. Ligeledes vurderes projektet med hensyn til levedygtighed, i snæver forstand, som værende acceptabelt.

Den samlede vurdering er: 3,6.

1.18 Miljøvurdering og kreditvurdering - miljørådgivere i finanssektoren

Tilskudsmodtager: Deloitte og Touche.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets målsætning at viderebringe information om miljøvurdering og kreditvurdering samt at uddanne personale inden for finanssektoren til at fungere som miljørådgivere i denne sammenhæng. Konkret forventedes projektet at:

- Designe og udvikle et kursusprogram;
- Uddanne ca. 100-150 medarbejdere i finanssektoren til miljørådgivere;
- Udvikle miljøhåndbog for miljørådgivere og andre medarbejdere;
- Afholde informationsmøder for ca. 100 beslutningstagere i finanssektoren;
- Udarbejde kursusmateriale;
- Udarbejde Miljøhåndbogen som ringbindsmappe med en digital udgave på diskette.

Forventet målgruppe

Ledelse og medarbejdere i pengeinstitutter, realkreditinstitutter samt andre finansielle virksomheder.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Det angives ikke nærmere, hvorledes målgruppen skulle nås.

2. Udgifter

Der er udgivet en håndbog: "Miljøhåndbog - et værktøj i kreditvurderingen".

Håndbogen er bygget op omkring et spørgeskema, kaldet miljøprofilen. Til hvert af otte punkter i denne profil findes særskilte checklister. Håndbogen indeholder endvidere tre eksempler på udfyldte miljøprofiler og checklister samt bilag med grønne regnskaber og relevante love og bekendtgørelser.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projekt, som resulterede i en håndbog til at støtte og vejlede pengeinstitutter i deres kreditvurdering af kunders miljøforhold.

I løbet af projektet er udvalgte medarbejdere i finanssektoren blevet uddannet til "miljørådgivere", som kan føre en dialog med kundevirksomheder om deres miljøforhold. Der blev udviklet et *kursus* målrettet mod disse medarbejdere og afholdt *informationsmøder* for ledere i finanssektoren.

4. Samlet vurdering

Håndbogen er udsolgt, men bliver ikke genoptrykt, da det vil kræve en større opdatering. Dog kan købere af håndbogen få et gratis rettelsesblad, som angiveligt skulle "ajourføre" eller forny håndbogen. På baggrund heraf synes tilskudsordningen med projektet og håndbogen at have fået et resultat, som opfylder de i bevil-

lingsskrivelsen lovede delmål. En videreformidling af resultaterne indgår ikke i denne ansøgning. På baggrund af sags- og produktgennemgangen samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i meget høj grad har været relevant i forhold til såvel programmets målsætning som i forhold til projektets egen målsætning, og det vurderes endvidere, at projektet i meget høj grad har været effektivt udført. Evaluator vurderer imidlertid, at projektet, trods høj grad af effekt, kun i acceptabel grad er levedygtigt⁵.

Den samlede vurdering er: 4,4.

1.19 Integrering af miljøledelse i diplomingeniøruddannelsen

Tilskudsmodtager: Ingeniørhøjskolen Aarhus Teknikum.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektets formål var ifølge ansøgningen at indføre miljøledelse i diplomingeniøruddannelsen i Århus med det formål at ruste nyuddannede ingeniører til at opfylde erhvervslivets og offentlige myndigheders miljøkrav. Ingeniørhøjskolen har elementer af miljøledelse indeholdt i undervisningen, men manglede en samlet strategi, der kan skabe en mere holistisk kortlægning af det fremtidige behov.

Projektet skulle levere følgende:

- Temadag for lærerne på maskinteknik- og bygningsteknik studieretning;
- Kortlægning af nuværende undervisning mht. miljøledelse → Håndbog;
- Pilotprojekt for undervisning i miljøledelse;
- Efteruddannelse af lærerkollegiet;
- Formidling til andre ingeniøruddannelser.

Forventet målgruppe

Lærere og studerende ved M.- og B. studieretning på Aarhus Teknikum (AT).

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Erfaringer skal videreformidles til øvrige ingeniøruddannelser i Danmark i form af en overordnet evalueringsrapport. Mere specifik formidling vil ske ved salg af kopier med nedfældede konkrete resultater.

2. Udgivelser

Der er udgivet: 1) en "Miljøhåndbog for Ingeniørhøjskolen i Århus", 2) et "Kompendium - Miljøledelse – Generelt. Århus" og 3) et "Kompendium - Miljøledelse. Bygningsteknik Afd., Århus Ingeniørhøjskole".

Ad 1. Håndbogen indeholder anbefalinger til inddragelse af miljørelevante emner i undervisningen af ingeniører. Emnerne beskrives for de relevante fag i forhold til punkterne i miljøledelsesstandard ISO 14001. Håndbogen indeholder desuden en beskrivelse af miljøledelse og sammenhængen med andre ledelsessystemer.

Ad 2. Kompendiet indeholder en generel gennemgang af miljøledelse og materiale om Agenda 21, miljøcharter, grønne regnskaber og arbejdspladsvurderinger med mange eksempler.

Ad 3. Kompendium med eksempler på kommunale handlingsplaner og grønt regn-

⁵ Sidstnævnte bekræftes af evalueringens breddeanalyse, som viser, at finanssektoren ikke anvender værktøjerne til at stille miljøkrav til låneansøgere.

skab, energi- og miljørigtig projektering.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Der er udarbejdet en miljøhåndbog, der beskriver undervisningen i miljø- og miljøledelsesrelevante emner på Ingeniørhøjskolen i Århus.

I løbet af projektet er der afholdt temamøder for lærerne på maskin- og byggeteknisk afdeling.

Der er gennemført et pilotprojekt for undervisning i miljøledelse og efteruddannelse af undervisere.

4. Samlet vurdering

Projektet opfylder de i ansøgningen forventede succeskriterier og har et stort formidlingspotentiale. På baggrund af projektanalysen samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning og i forhold til projektets egen målsætning. Projektet har ifølge evaluators vurdering haft en meget høj grad af effektivitet samt en høj grad af effekt og levedygtighed.

Den samlede vurdering er: 4,4.

1.20 Cases inden for miljøledelse og -revision

Tilskudsmodtager: Handels- og Ingeniørhøjskolen i Herning.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektet skulle ifølge ansøgningen udvikle undervisningsmateriale til HD-specialet i revision og miljøledelse. Det skulle indeholde casestudier af tre virksomheder med henblik på at undersøge, dokumentere og problematisere forhold knyttet til opstilling af grønne regnskaber samt opbygning af registreringssystemer i forbindelse med bæredygtig ledelse. Afslutningsvis skulle belyses, hvorledes udvalgte virksomheder transformerer omfattende miljøledelsessystemer og håndterer de barrierer, der eksisterer mht. implementeringen af systemerne.

Forventet målgruppe

HD-studerende ved alle handelshøjskoler, også i udlandet hvis aktuelt.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Spredningen vil primært ske gennem uddannelsesinstitutionerne.

2. Udgivelser

En ringbindsmappe med fem cases med dertil knyttede undervisningsspørgsmål.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Udviklingen af undervisningsmaterialer i forbindelse med projektet har medført, at der fra handelshøjskolens side er blevet udviklet undervisningsmateriale bestående af fem cases.

4. Samlet vurdering

Hvad angår spredningspotentiale og levetid, vurderes denne som god. Evaluator finder, at projektet i høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning har resultatet i meget høj grad været relevant. Projektets effektivitet vurderer evaluator som høj. Projektets effek-

ter og levedygtighed har evaluator ikke haft mulighed for at vurdere. Der foreligger ej dokumentation herfor i sagsmaterialet.

Den samlede vurdering er: 4,3*.

1.21 Kom godt i gang

Tilskudsmodtager: Deloitte og Touche.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen skulle projektet videreformidle ti virksomheders erfaringer med EMAS -certificering, hvor to-tre af virksomhederne skulle være undervejs i processen, mens resten skulle være certificeret.

Konkret skulle projektet levere:

- En mindre rapport på 25-30 sider;
- En diskette med eksempler og skemaer.

Forventet målgruppe

Endnu ikke certificerede virksomheder. Ideen var, at disse virksomheder skulle drage nytte af de ti føromtaltede virksomheders erfaringer og derved undgå ”blindgyder” etc.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

At videregive erfaringer fra virksomheder, der allerede har etableret miljøledelse, til virksomheder, der skal i gang med miljøledelsesarbejdet. Resultatformidlingen udlægges til styrelserne, der sammen med følgegruppen fastlægger den endelige formidlingsstrategi.

2. Udgivelser

Der er udgivet en publikation: ”Kom godt i gang - virksomheders erfaringer med miljøledelse”. Publikationen beskæftiger sig med følgende tre hovedområder: Hvad er miljøledelse?, planlægning af miljøledelsesarbejdet og beskrivelse af de væsentligste hovedopgaver i miljøledelse. Publikationen henvender sig til miljøansvarlige på virksomheder, der står over for at skulle etablere miljøledelse.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet bestod primært i at indsamle ti danske virksomheders erfaringer med etablering af miljøledelse og derefter udarbejdede en publikation med gode råd til virksomheder, som vil i gang med miljøledelse. Publikationen beskriver de opgaver, en virksomhed skal igennem, med vægt på at videregive erfaringer om, hvordan man får tilrettelagt arbejdet fornuftigt og dermed kommer godt i gang.

Den nævnte publikation blev præsenteret på et seminar om EMAS og miljøledelse i 1996. Projektets hovedkonklusioner er derudover præsenteret på European Roundtable on Cleaner Production i København/Kalundborg og på seminarer for medicinalindustrien og den agroindustrielle industri.

4. Samlet vurdering

En letlæselig og overskuelig pjece, der kort beskriver planlægningsfasen i forbindelse med indføring af miljøledelse. Ydermere er der i publikationen vedlagt et spørgeskema, der kan indsendes via fax til Miljøstyrelsen, hvorved Miljøstyrelsen kan danne sig et indtryk af målgruppens indtryk af publikationen. Det fremgår af

sagsmappen, at der desuden har fundet en gennemtænkt resultatformidling sted. Der er således både afholdt seminarer og udsendt pressemeddelelse.

På baggrund af gennemgangen af sagsmapper, projektrapporter og produkter samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning samt projektets egen målsætning. Projektets effektivitet vurderer evaluator som høj, og det er evaluators indtryk, at projektet i meget høj grad har haft effekter. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluator som værende acceptabel, idet formidlingen primært har været baseret på seminarer (som nu er afsluttede) og sekundært en mindre pjece (som lever videre).

Den samlede vurdering er: 4,4.

1.22 Miljønøglen – Praktisk miljøarbejde i danske virksomheder

Tilskudsmodtager: DTI og Grandjean Kommunikation.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

At konstruere et arbejdsredskab for SMV. Bogen skal kunne anvendes af ikke-specialister og indgå i virksomhedens dagligdag i forbindelse med div. miljøspørgsmål samt som inspirationskilde til videre opbygning af virksomhedens miljøledelse. Oplysning og formidling af standarder, mærkninger o.a.

Forventet målgruppe

Målgruppen synes at være små og mellemstore virksomheder, som ud fra tilsagnsskrivelsen forventes at skulle nås gennem projektdeltagernes eksisterende netværk i form af medlemsdatabaser.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Afholdelse af fem til ti ”gå-hjem-møder” spredt rundt omkring i Danmark. I forbindelse hermed tilskyndes der til, at der efterfølgende dannes ERFA-grupper. Desuden vil det blive muligt at abonnere på produktet, hvorved abonnenterne får opdateret deres ”Miljønøgle”.

2. Udgivelser

Der er udgivet en bog: ”Miljønøglen, praktisk miljøarbejde i danske virksomheder”. Bogen giver et overblik over lovgivningen og en kortlægning af virksomhedernes miljøforhold. Bogen er opdelt i separate afsnit for hvert enkelt miljøforhold og kan anvendes som opslagsværk. ”Miljønøglen” er opdelt i afsnit efter virksomhedens miljøpåvirkninger: Råmaterialer og hjælpestoffer, produkter, luftforurening, affald, spildevand, arbejdsmiljø samt støj og vibrationer. Afsnittene er klart adskilte og beskriver lovgivning, kortlægning og metoder til begrænsning af forurening.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet har udmøntet sig i en opslagsbog, der fungerer som overordnet guide for virksomheder, der vil indføre miljøledelse, men bogen kan også anvendes som opslagsværk i forbindelse med den daglige drift. Manuskriptet har været til høring i flere virksomheder, for at sikre at bogen kan læses af en bred kreds.

4. Samlet vurdering

Der synes ikke at være lagt op til at opdatere bogen som lovet i ansøgningen. Derimod er bogen velstruktureret og overskuelig. Hvorvidt der er afholdt gå-hjem-møder er ikke tydeligt. Efter udgivelsen har der været trykt enkelte artikler. På

baggrund af sags- og produktgennemgangen samt ovenstående vurderer evaluatør, at projektet i acceptabel grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning har resultatet i høj grad været relevant. Projekts effektivitet vurderer evaluatør som acceptabel, men med en høj grad af effekt. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluatør som acceptabel.

Den samlede vurdering er: 3,4.

1.23 Revisor som fremmer af miljøstyring i dansk erhvervsliv

Tilskudsmodtager: Foreningen af Statsautoriserede Revisorer (FSR).

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektets overordnede formål har været at få revisorerne til at inspirere virksomhederne til at indføre miljøledelse eller tage miljøhensyn i forbindelse med deres aktiviteter. Mere konkret planlægges i ansøgningen at øge kendskabet til miljøstyring/-ledelse og -revision blandt revisorer samt skabe en positiv holdning til begrebet. Det forventes, at kendskabet overføres, via revisoren, til danske erhvervsvirksomheder.

Strategi: 15 informationsmøder med en totaldeltagelse på min. 2.000 revisorer og medarbejdere. Distribution af informationsmateriale og arbejdsværktøjer til samtlige 600 statsautoriserede revisorvirksomheder i Danmark.

Udbredelse af informationsmateriale til 20.000 danske erhvervsvirksomheder.

Opfølgning: Seks måneder efter afvikling af informationsmøderne vil FSR, gennem spørgeskemaer, forsøge at indfange øvrige personer inden for målgruppen.

Forventet målgruppe

Statsautoriserede revisorer og medarbejdere. Sekundært danske erhvervsvirksomheder og andre modtagere af miljørådgivning.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Se ovenstående beskrivelse.

2. Udgivelser

Der er udgivet 1) en pjece (20.000 eksemplarer): "Grønt regnskab - miljøstyring og miljørevision i danske virksomheder", 2) et hæfte: "Revisor og Miljøet" og 3) et modelregnskab: "Modelregnskab A. Hansen A/S, Grønt regnskab 1996".

Ad 1. Pjecen er en introduktion til begrebet miljøstyring med udgangspunkt i udarbejdelsen af en miljørapport for virksomheden fx et grønt regnskab. Den indeholder en oversigt, der beskriver, hvad miljørapporten til en række forskellige målgrupper kan indeholde, og hvorfra oplysningerne kan hentes. Pjecen henvender sig til beslutningstagere i danske virksomheder.

Ad 2. Hæftet giver revisorer information om, hvordan det lovpligtige grønne regnskab kan bruges som udgangspunkt for virksomheders indførelse af miljøledelse. Det beskrives ligeledes, i hvilket omfang revisorer kan bidrage til implementering af miljøledelse i virksomhederne.

Ad 3. Modelregnskabet beskriver de indholdsmæssige krav til og giver et eksempel på udformning af et lovpligtigt grønt regnskab. Modelregnskabet gennemgås punkt for punkt i opslag, hvor forklaringer findes på den ene side og eksempler på den

anden side. Modelregnskabet indeholder en gennemgang af den anvendte regnskabspraksis og et eksempel på en revisorerklæring.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Den gennemgående idé i materialet er, at den virksomhed, der har udfærdiget et miljøregnskab, har et godt udgangspunkt for at arbejde med miljøstyring. En spørgeskemaundersøgelse, som blev gennemført efter projektets afslutning, viste, at en stor del af revisorerne efter informationsmøderne er blevet udnævnt til revisor med særligt ansvar for miljø i deres revisionsfirma, mens andre revisionsfirmaer har ansat miljøspecialister, idet en stor del af revisorerne kunder er begyndt at skrive om miljø i deres regnskaber.

FSRs miljøudvalg afholdt i maj 1996 informationsmøder om miljøjura, grønt regnskab og miljøledelse. På møderne deltog 360 af foreningens ca. 2.000 medlemmer.

4. Samlet vurdering

Materialet har revisorerne som målgruppe og har været anvendt til at påvirke holdningen og øge kendskabet til miljøstyring blandt revisorer. Pjecen "Grønt regnskab - miljøstyring og miljørevision i danske virksomheder" blev udarbejdet som et informationsmateriale, revisoren kan give virksomheden. Alle publikationer er nu udsolgt. Ansøgningens målsætning, med hensyn til resultatformidling, må vurderes som "skudt over målet", her tænkes specielt på målsætningen om at 2.000 revisorer skulle deltage i 15 informationsmøder. Resultatet var ca. 350 deltagere.

På baggrund af projektanalysen samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i acceptabel grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning vurderes resultatet i høj grad som relevant. Projektets effektivitet vurderer evaluator som høj, og det gælder ligeledes effektparameteren. Levedygtigheden i projektet vurderes af evaluator som høj. Desuden finder evaluator det positivt, at projektholder efter projektets afslutning foretager en selvevaluering i form af en spørgeskemaundersøgelse.

Den samlede vurdering er: 4,2.

1.24 Miljøstyring i erhvervsvirksomheder i Albertslund Kommune

Tilskudsmodtager: Albertslund Erhvervssammenslutning.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektet har haft til formål at fremme anvendelse af miljøstyring i et lokalområde ved at afprøve et udarbejdet værktøjssæt med henblik på videreudvikling samt implementering af miljøstyring.

Forventet målgruppe

Primært geografisk afgrænset til virksomheder i Albertslund Kommune. Effekten fra projektet forventes at få virksomhederne til at reducere forbrug og udledninger af miljøbelastende stoffer – i overensstemmelse med EMAS/ISO-principperne.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Formidlingsstrategien er som følger:

- 1) Afholdelse af to informationsmøder og dertil relaterede workshops med tilstedeværelse af fagfolk;
- 2) Opstart af et generelt kursus. Indlæg og distribution af materiale;

- 3) Seminar med miljøansvarlige fra virksomhederne. Træning i brug af udarbejdede værktøjer;
- 4) Etablering af ERFA-grupper. Netværksdannelse;
- 5) Formidling af resultater til alle erhvervsforeninger og kommuner i Danmark. Desuden er det hensigten at få artikler i fagblade og dagspressen.

2. Udgivelser

Der er udgivet et hæfte: "Den lille grønne checkliste". Hæftet, som indeholder en energicheckliste, består af et generelt afsnit, hvorefter bygningsafsnit og produktionslokaler gennemgås enkeltvis. For hvert afsnit er der en checkliste for el- og varmekonsumerende elementer.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet er igangsat af Erhvervsrådgivningen i Albertslund og Albertslund Kommune med det formål at øge samarbejdet mellem lokale virksomheder og miljømyndigheder. Seks virksomheder var ved projektets afslutning i gang med at opbygge og implementere et miljøstyringssystem. Under projektet er der indledningsvis afholdt *informationsmøder* om miljøstyring på tre virksomheder samt *konferencen "Erhvervslivet og det økologiske råderum"* i 1996, med 80 deltagere. Konferencen blev fulgt op af et *seminar* med praktisk introduktion til miljøstyring, for miljøansvarlige medarbejdere. Elleve virksomheder modtog direkte bistand til miljøstyringsarbejdet fra Albertslund Kommune og projektkonsulenten.

4. Samlet vurdering

På baggrund af gennemgangen af sagsmapper, projektrapporter og produkter samt ovenstående vurderer evaluatoren, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning har resultatet ligeledes i meget høj grad været relevant. Projektets effektivitet vurderer evaluatoren som høj. Projektet har ifølge evaluatorens vurdering i meget høj grad haft effekter, som i høj grad er levedygtige.

Den samlede vurdering er: 4,8.

1.25 Miljøstyring – Hvorfor og Hvordan?

Tilskudsmodtager: Kvalitetsgruppen, Compass Communication og TV.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektet har til hensigt at producere to videoer: et bånd rettet mod virksomhedsledere og et bånd rettet mod medarbejdere. Desuden vil der i denne sammenhæng blive produceret skriftligt materiale til begge bånd, der skal fungere som vejledning. Videofilmene skal indeholde 3-4 forskellige erhvervsvirksomheders erfaringer med miljøledelse. Derudover fastlægges også en markedsføringsstrategi.

Forventet målgruppe

Primært ledelse og beslutningstagere i forbindelse med miljøstyring og miljøcertificering. Sekundært samarbejdsområder mellem kommuner og virksomheder samt en række erhvervsuddannelser.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Der var planlagt distribution af 2 x 500 informationsmateriale. Derudover skulle udsendes informationspakker til udvalgte dagblade og tv-stationer samt en række

fagblade. Hertil kommer planlagt brug af en række personlige kontakter på avisredaktioner og især i fagpressen.

2. Udgivelser

Der er udgivet 1) videofilmen: "Miljøstyring - Hvorfor og hvordan? Organisationen", 2) videofilmen: "Miljøstyring - Hvorfor og hvordan? Ledelsen" samt 3) en vejledning: "Miljøstyring - Hvorfor og hvordan kommer vi i gang?".

Ad 1. På videoen fortæller direktører og miljøchefer om deres holdninger til og overvejelser omkring miljøstyring. Fokus er motivation, medarbejderinddragelse og besparelser.

Ad 2. På videoen fortæller medarbejdere om deres holdninger til miljøledelse før og efter indførelse af et miljøledelsessystem. Der gives konkrete eksempler på udvikling/ændring af produktionsprocesser.

Ad 3. Vejledningen giver en introduktion til miljøledelse og præsenterer de virksomheder, der deltager i de to videoer. Vejledningen indeholder eksempler på udformning af bl.a. miljøpolitik og -procedurer.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Informationspakken indeholder en beskrivelse af, hvordan fire virksomheder har grebet miljøstyring an. Virksomhederne har et forskelligt udgangspunkt varierende fra certificeret kvalitetsstyring til husmandsmodel. Vejledningen indeholder eksempler på miljømål og -procedurer. Informationspakken kan anvendes både til afklaring før en beslutning om at indføre miljøledelse, som forberedelse til et miljøstyringsprojekt eller til informationsmøder i hele virksomheden.

I de to videoer til hhv. ledelsen og organisationen gives via en række interviews et indblik i kendskab og holdninger til miljøstyring, og hvordan miljøarbejdet organiseres, bl.a. med inddragelse af medarbejderne, der spiller en afgørende rolle i miljøforbedringerne.

4. Samlet vurdering

Målsætningen vurderes i bredt omfang at være opfyldt. På baggrund af sags- og produktgennemgangen samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning og ligeledes i forhold til projektets egen målsætning. Projektets effektivitet vurderer evaluator som høj. Projektets effekter har evaluator ikke haft tilstrækkelig mulighed for at vurdere. Projektet vurderes i mindre grad som levedygtigt, da sagsgennemgangen indikerede problemer (i bedste fald forsinkelser) i relation til resultatformidlingen.

Den samlede vurdering er: 3,8*.

1.26 Miljøudvikling gennem netværk

Tilskudsmodtager: TIC, Ribe i samarbejde med Teknologisk Institut, Vejen.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

I henhold til ansøgningen var formålet med projektet, via arbejdsgrupper, at fremme miljøimplementering i danske virksomheder. Dette skulle ske ved afholdelse af otte seminarer seks steder geografisk fordelt over hele Danmark. Der forventedes en gennemsnitsdeltagelse på otte virksomheder per sted. Hertil lovedes udarbejdet en informationspakke omkring miljøstyring, lovgivning, registrering, certificering og grønne regnskaber.

Endvidere planlagde man en analyse af data fra første fase, hvor den enkelte virksomheds status, mål og ambitioner afdækkes, for herefter at vurdere om virksomheden er motiveret til at indgå i en miljøarbejdsgruppe. Næste fase var gennemførelse af pilotprojekterne (seks miljøarbejdsgrupper x otte virksomheder). Her skulle strategiske og taktiske spørgsmål bearbejdes og dernæst testes og diskuteres. Til sidst skulle projektet videreformidle de opnåede resultater via TIC-netværket.

Forventet målgruppe

Den forventede målgruppe var ledelser i SMV, som havde fået gennemført en miljøanalyse af TIC, eller som tidligere havde deltaget i det såkaldte KUP-program. Især skulle der fokuseres på virksomheder inden for fremstillingssektoren.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Etablering af arbejdsgrupper. Det forventes, at ca. 50 arbejdsgrupper vil blive etableret i perioden 1997-2000, svarende til at ca. 400 virksomheder får igangsat systematisk miljøarbejde.

2. Udgivelser

Der er udgivet 1) et hæfte og 2) en evalueringsrapport om ”Fremme af miljøstyring gennem arbejdsgrupper”.

Ad 2. Rapporten "Miljøstyring og miljørevision i danske virksomheder - Evalueringsrapport om fremme af miljøstyring gennem arbejdsgrupper" beskriver informationsaktiviteterne, afholdte kurser og en evaluering af arbejdsgrupperne.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet udviklede og afprøvede et koncept til fremme af miljøstyring gennem arbejdsgrupper, kaldet miljøudvikling gennem netværk. Disse skulle hjælpe de deltagende virksomheder til at udarbejde en dokumenteret miljøpolitik og opstille miljømål, miljøhandlingsplaner og procedurer til en egen miljøstyringshåndbog. Efter projektet har ca. 30 virksomheder brugt hele eller dele af værktøjet. I alt 43 virksomheder fordelt på seks arbejdsgrupper, ERFA-grupper, deltog i projektet, der indeholdt otte seminarer over en periode på syv måneder i 1997. Arbejdsgrupperne bestod af forskellige fremstillingsvirksomheder. Materialet kan bruges som inspiration for virksomheder - på tværs af brancher - til at arbejde sammen i miljøledelsesnetværk.

4. Samlet vurdering

Flere virksomheder sluttede med en ISO 14001-certificering. På baggrund af projekttanalysen samt ovenstående vurderer evaluatoren, at projektet i høj grad har vist sig relevant såvel i forhold til programmets som projektets egen målsætning. Projektet vurderes i høj grad som effektivt. Projektet vurderes i meget høj grad at have haft effekt og i meget høj grad at være levedygtigt.

Den samlede vurdering er: 4,8.

1.27 Miljøstyring og Miljøcertificering

Tilskudsmodtager: Quality Management ApS.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Formålet med projektet var ifølge ansøgningen at give en generel indføring i håndteringen af EMAS/ECO-AUDIT-certificeringen samt at fungere som guide for SMV til at få et overblik over området: Hvem?, hvad?, hvorfor?, hvordan?, hvornår? osv. Desuden har projektet til hensigt at inddrage syv forskellige casestudier for derigennem at udarbejde en bog, der let kan anvendes af virksomhederne, men som også går på tværs af brancher.

Forventet målgruppe

SMV.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Distribution og markedsføring falder uden for projektets rammer, idet Poul Buch Jensen selv står for denne del af projektgennemførelsen.

2. Udgivelser

Der er udgivet en bog: "Audit af miljø- og kvalitetsstyringssystemer". Bogen er solgt i 600 eksemplarer (år 2000). Bogen beskriver krav til audit, planlægning og gennemførelse af interne audits. Der gengives interviews. Der findes endvidere eksempler på procedurer for intern audit og blanketter til bl.a. auditplan, bedømmelseskemaer og auditchecklister.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektets formål var en bogudgivelse: "Audit af Miljø- og Kvalitetsstyringssystemer", som beskriver kravene til intern audit for virksomheder, der ønsker at oprette egen intern audit-funktion til overvågning af et miljø- og/eller kvalitetsstyringssystem.

Projektet har bidraget til at uddanne interne auditorer og rådgivet om planlægning og gennemførelse af audit, med eksempler på procedurer i en stor og en mindre virksomhed.

4. Samlet vurdering

På baggrund af gennemgangen af sagsmapper, projektrapporter og produkter samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i høj grad har vist sig relevant i forhold til såvel programmets som projektets egen målsætning. Projektet vurderes at have haft en meget høj grad af effektivitet, om end med acceptabel effekt og levedygtighed.

Den samlede vurdering er: 3,8.

1.28 Erfaringer med indførelse af miljøledelse hos miljøcertificerede og -registrerede virksomheder

Tilskudsmodtager: Per Christensen Consult.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektet er en videreførelse af resultater indsamlet i forbindelse med en midtvejsevaluering af programmet for miljøstyring og miljørevision i virksomheder. Sytten virksomheder inden for forskellige brancher deltog. Nærværende projekt vil bygge på en spørgeskemaundersøgelse blandt allerede certificerede/registrerede virksomheder. Populationen er på ca. 150, hvoraf 100 påregnes at indgå i undersøgelsen.

Undersøgelsen vil belyse, hvilke motiver virksomhederne har for at indføre miljøledelse, samt hvilke værktøjer der har været taget i anvendelse. Herudover beskrives opbygningen af miljøledelsessystemet samt graden af omfanget af medarbejde-

rinddragelse. Desuden undersøges virksomhedernes relationer til leverandører, kunder og andre interessenter. Både BS 7750- og ISO 14000-certificeringer vil blive vurderet i forhold til en potentiel fremtidig EMAS-registrering.

Forventet målgruppe

Miljømyndigheder, dvs. Miljøstyrelsen, amter, kommuner etc. Hvordan disse indfanges, redegøres der ikke nærmere for.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Miljøstyrelsen står selv for distributionen af det færdige produkt.

2. Udgivelser

På såvel Internet som papir er udgivet et hæfte: ”Erfaringer med miljøledelse i danske virksomheder”. Hæftet beskriver erfaringer med miljøledelse indhentet hos 107 af de 116 virksomheder, der først blev miljøcertificeret eller EMAS-registreret. Virksomhederne er adspurgt om deres baggrund for at indføre miljøledelse, økonomiske fordele og ulemper samt forudsætninger i form af konsulentbistand, branchestøtte og lignende. Endvidere afdækkes virksomhedernes forhold til interessenter og disses indflydelse på udformningen af miljøledelsessystemerne.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet bygger på erfaringer fra midtvejsevalueringen af Programmet for tilskud til miljøstyring og miljørevision i danske virksomheder og er gennemført som en selvstændig spørgeskemaundersøgelse blandt samtlige virksomheder, der per 1/1-98 var certificeret eller registreret. Undersøgelsen omfatter fordele og ulemper ved indførelse af miljøledelse, forudsætninger for indførelse af miljøledelse samt opbygning af miljøledelsessystemet og organisering heraf. Undersøgelsen tegner et billede af de certificerede/registrerede virksomheders erfaringer, både samlet og gruppe-/branchevis.

4. Samlet vurdering

God dækning af de opstillede målsætninger. Evaluatoren vurderer, at projektet i høj grad opfylder både programrelevans og projektrelevans og i meget høj grad har været effektivt udført. Effekterne kan evaluatoren ikke bedømme, men det vurderes, at produktet har en høj grad af levedygtighed qua formidling af resultater ved oprettelse af Internetside og mulighed for lettilgængelig opdatering med ny viden, hvis aktuelt.

Den samlede vurdering er: 4,3*.

1.29 Kom godt videre

Tilskudsmodtager: Deloitte og Touche.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

En videreførelse af publikationen ”Kom godt i gang”. Ved dette projekt gøres et forsøg på at sætte virksomheder i stand til, efter en certificering, at vedligeholde miljøledelsen og det igangsatte projekt. Hertil afholdes et seminar, hvor virksomheder kan knytte netværk. Der udgives endnu en publikation, og der skrives to artikler til fagblade.

Forventet målgruppe

Virksomheder, der enten lige er blevet registreret eller skal have en registrering.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Miljøstyrelsen står for udgivelse og distribution af publikationen. Herudover udarbejdes af projektholder to artikler til relevante fagtidsskrifter.

2. Udgivelser

På Internet og papir er udgivet et hæfte: "Kom godt videre - Virksomheders erfaringer med miljøledelse". Publikationen giver gode råd om miljøledelsesarbejdet efter certificeringen til virksomheder, der netop er blevet certificeret. En certificering eller verifikation markerer en milepæl i mange virksomheders miljøledelsesarbejde. Publikationen samler erfaringerne fra 18 virksomheder og indeholder generelle råd om: De løbende miljøforbedringer, markedsorienteret miljøledelse, motivation, træning og organisering, systemet i drift samt virksomhedens samfundsmæssige ansvar.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet formidler erfaringer med arbejdet med vedligeholdelse af miljøledelsessystemer. Projektet beskriver, hvilke udfordringer og resultater virksomhederne har opnået efter certificeringen. Målgruppen er således andre virksomheder, der netop har overstået certificeringen og står over for at skulle i gang med den daglige drift af miljøledelsessystemet. Erfaringerne er indsamlet fra 18 danske virksomheder, primært på to seminarer og ved at virksomhederne har udfyldt en skabelon til brug for casebeskrivelser. Erfaringerne er i publikationen formidlet som casebeskrivelser af den enkelte virksomhed suppleret med gode råd og checklister. Publikationen "Kom godt videre - Virksomheders erfaringer med miljøledelse" er en opfølgning på "Kom godt i gang - virksomheders erfaringer med miljøledelse".

4. Samlet vurdering

På baggrund af sags- og produktgennemgangen samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til såvel programmets som projektets målsætning. Evaluator vurderer, at projektet i høj grad var effektivt og med en meget høj grad af såvel effekt som levedygtighed.

Den samlede vurdering er: 4,8.

1.30 Grafisk baserede miljøledelsessystemer

Tilskudsmodtager: Birch og Krogboe A/S.

To projekter opdelt på to ansøgninger, hvor første ansøgning dækkede fase 1, mens anden ansøgning dækkede fase 2 og 3.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Fase 1: Udvikling af grafiske udtryk med henblik på at effektivisere kommunikationen af miljøinformation i forbindelse med indførelse af miljøledelse. Projektet skal både henvende sig til virksomheder med etablerede miljøstyringssystemer og virksomheder, der ønsker at indføre et sådant. Projektet er desuden også anvendeligt inden for områder som kvalitet, hygiejne, sikkerhed osv.

Fase 2: Efter en idéfase og udvikling af konceptet bliver de indhentede informationer testet. Dette sker bl.a. ved afholdelse af workshops, seminarer og værksteder. I denne sammenhæng udfærdiges en spørgeguide, der kan teste kommunikationsformen samt støtte interviews, hvorved resultater gøres sammenlignelige.

Fase 3: Herefter udarbejdes en rapport og et katalog. Disse resultater skal også være tilgængelige via Internettet samt på disketteform. Sideløbende skal der publiceres artikler, både med stort fagligt indhold, men også af mere populær karakter. Projektet afrundes med en pressekonference.

Forventet målgruppe

Alle virksomheder, uanset størrelse, tilgængelige ressourcer, ambitioner, kendskab til miljøstyring mv.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Se ovenstående tekst.

2. Udgivelser

Der er udgivet 1) en manual (hæfte og CD-ROM): "Visuel miljøledelse - manual i brug af grafik i kommunikation" og 2) en rapport: Projekt rapport: "Grafisk baseret miljøledelse - udvikling, afprøvning og formidling", der ligger på Internettet.

Ad 1. Manualen beskriver anvendelsen af grafiske symboler i miljøledelse. Manualen indeholder symboler til kommunikation af miljøledelse på såvel det overordnede niveau som på det operationelle niveau med symboler for miljøpåvirkninger, udstyr samt en række standardoperationer. Med symbolerne kan virksomheder udforme deres miljøledelsessystem, så det kan forstås af alle medarbejdere, uanset baggrund og forudsætninger. På den medfølgende CD-ROM findes ca. 60 symboler, der er udviklet i projektet, og skabeloner til udarbejdelse af procedure, instruks, kontrolskema og kvikoversigt sammen med eksempler.

Ad 2. Rapporten redegør for baggrunden for indførelse af grafisk baseret miljøledelse og for udformningen af symboler.

Hvad angår eventuel videreførelse, har Dansk Standard efterfølgende udarbejdet en standard med symbolerne, som er i høring, og som efterfølgende vil blive formidlet.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet udviklede en række grafiske koncepter, der kan effektivisere kommunikationen af miljøinformation. De grafiske elementer skal styrke allerede indførte miljøledelsessystemer og øge inddragelsen af medarbejderne. Projektforløbet har indeholdt en idéfase og en fase med *afprøvning* og udvikling.

Idéfasen omfattede en behovsanalyse. I fase 2 (i den oprindelige ansøgning fase 2 og 3) blev materialet fra idéfasen anvendt til at udarbejde *testmateriale* til to virksomheder. Afprøvningen af materialet blev afsluttet med *audit* på virksomhederne, hvor erfaringer og kommentarer blev indarbejdet i det færdige materiale.

4. Samlet vurdering

Materialet virker gennemarbejdet, fokuserer på kommunikation og henvendt til miljømedarbejdere på alle virksomhedstyper. På baggrund af gennemgangen af sagsmapper, projektrapporter og produkter samt ovenstående vurderer evaluatoren, at projektet i høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning og i meget høj grad har udmøntet sig relevant i relation til projektets egen målsætning. Projektets effektivitet vurderer evaluatoren som acceptabel, men med en meget høj grad af effekt og levedygtighed.

Den samlede vurdering er: 4,4.

1.31 Markedsorienteret miljøkommunikation

Tilskudsmodtager: Miljøkommunikation og Journalistik ApS.

1.31 og 1.32 kan ses som eet projekt. 1.31 er hovedprojektet der udviklede håndbogen. 1.32 er et tillægsprojekt, der "lay-outede" den færdige håndbog samt formidlingsaktiviteter.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ansøgningen til hovedprojektet har ikke kunnet tilvejebringes rettidigt og evaluators vurderinger omfatter derfor ikke dette punkt.

2. Udgivelser

Indsamling af data og baggrundsmateriale samt udfærdigelse af værktøjer. MiljøNyt nr. 22

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet udviklede og afprøvede kommunikationsværktøjer og kurser, der kan medvirke til at forbedre virksomhedernes evne til at kommunikere deres miljøpræstationer til deres interessenter.

Projektet ville vise, at koblingen mellem miljøstyring og miljøkommunikation vil betyde, at virksomhedernes økonomiske og miljømæssige præstationer vil resultere i såvel produktivitetforbedringer (gennem miljøstyring) som markedsfordele (gennem miljøkommunikation). Derved støtter projektet virksomhederne i, at investeringer i renere teknologier, miljørelateret produktudvikling og miljøstyringssystemer medfører markeds- og konkurrencefordele. Udvikling og afprøvning af værktøjer og kursusprogrammer er foregået i dialog med fem udvalgte virksomheder og disses brancheorganisation (Tekstil og Beklædning).

4. Samlet vurdering

På baggrund af sags- og produktgennemgangen samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning.

For en vurdering ud fra de øvrige kriterier henvises til projekt 1.32.

Den samlede vurdering er: 4*.

1.32 Spredning af værktøjer til miljøkommunikation til tekstil- og beklædningsindustrien

Tilskudsmodtager: Miljøkommunikation og Journalistik ApS.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Dette er et tillægsprojekt, som formidler værktøjer udviklet i projektet "Markedsorienteret miljøkommunikation". Hertil anvendes følgende formidlingsaktiviteter: Illustration og layout af værktøjerne (håndbog og diskette), udarbejdelse af annonce (tekstil og beklædning) og folder samt gennemførelse af informationsarrangementer (tre todages arrangementer) og PR-aktiviteter (Børsen og Jyllands-Posten).

Forventet målgruppe

A) Administrerende direktører, B) salgs- og marketingschefer samt C) kvalitets- og miljøchefer.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Se ovenstående. Det forventes, at 18 virksomheder deltager i de tre informationsarrangementer.

2. Udgivelser

Der er udgivet 1) en rapport: "Markedsorienteret miljøkommunikation - en håndbog for tekstil- og beklædningsindustrien", Miljønyt 22, og med otte vejledninger indlagt på diskette.

Ad 1. Rapporten beskriver, hvordan virksomheder i tekstilbranchen, der ønsker at informere kunder og andre interessenter om virksomhedens miljøforhold, kan gribe dette arbejde an på en systematisk måde. Rapportens målgruppe er ledelsen, den salgsansvarlige og den miljøansvarlige.

Ad 2. De otte vejledninger består af checkspørgsmål til virksomhedens miljøkommunikation. Kommunikationsvejledningerne er rettet mod: Valg af dialogpartnere, mål for miljødialogen, personlig kommunikation, anvendelse af trykte og elektroniske kommunikationsmidler, pressekontakt og evaluering af miljødialogen.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Erfaringerne og redskabet fra hovedprojektet (nævnt ovenfor) er blevet opsamlet, og der er lavet en håndbog med tilhørende diskette. Desuden er informationerne blevet forsøgt formidlet via en informationsfolder samt PR-aktiviteter over for fag- og dagblade.

4. Samlet vurdering

På baggrund af projektanalysen samt ovenstående vurderer evaluatoren, at projektet i høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning har resultatet i høj grad været relevant. Projektets effektivitet vurderer evaluatoren som høj. Projektet vurderes til i høj grad af have haft effekt og til at være levedygtigt i acceptabel grad.

Den samlede vurdering er: 3,8.

1.33 Miljø- og sikkerhedsledelse på modtagestationerne for farligt affald

Tilskudsmodtager: IMOKA (fællessekretariatet for 14 fælleskommunale modtagestationer, der håndterer farligt affald).

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Tilvejebringelse af miljøstyringsværktøjer i form af en generel rammemiljøhåndbog indeholdende værktøjer, procedurer, vejledninger og retningslinier for gennemførelse af miljøstyring på den enkelte virksomhed. Tilvejebringelsen sker med henblik på implementering af ISO 14001.

Desuden vil der blive udarbejdet kursusmateriale, kompendier og instruktørvejledninger til modtagestationernes ledelser og relevant personale. Alt materiale udvikles på baggrund af en miljøgennemgang på to modtagestationer. Rammemiljøhåndbogen skal fungere som en modelhåndbog i miljøstyring. De færdige resultater skal afprøves på de førnævnte modtagestationer. Efter afslutning af 7. fase (ni faser i alt) afholdes et seminar.

Forventet målgruppe

Primært de 14 modtagestationer, som er medlemmer af IMOKA. Sekundært transportører, affaldsproducenter, de kommunale modtagepladser og alle affaldsbehandlere ud over Kommune Kemi.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Udsendelse af nyhedsbreve og afholdelse af seminar.

2. Udgivelser

Der er udgivet en "Rammehåndbog: Miljø- og sikkerhedsledelse på modtagestationer for farligt affald". Håndbogen indeholder en vejledning i opbygning af et miljø- og sikkerhedsstyringssystem med procedurer for daglig drift og en oversigt over de nødvendige instruktioner til et certificerbart system. Kursusmateriale rettet mod medarbejdere og ledelse indgår i håndbogen. Materialet supplerer og underbygger rammehåndbogen.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet udviklede og afprøvede værktøjer til at lette indføringen af et komplet miljøstyringssystem, der lever op til ISO 14001-standardens krav, og uddannede kommunale modtagestationers personale i at opbygge et miljø- og sikkerhedsledelsessystem. Hertil er der udviklet modul-opbyggede kurser i miljøstyring for ledere og medarbejdere. IMOKA ønskede med projektet at imødekomme modtagestationernes og Kommune Kemis behov for et fælles grundlag for miljø- og sikkerhedsledelse.

Værktøjet består af en generel miljøhåndbog og kursusmateriale, der supplerer og underbygger rammehåndbogen. Systemet indeholder procedurer, men ikke instrukser. Instrukser skal udarbejdes til den enkelte specifikke arbejdsplads. Systemerne er afprøvet på to modtagestationer: MOKANA og REFA, hvorefter ændringer er indarbejdet i håndbogen. I projektet er der foretaget indledende miljø- og sikkerhedsgennemgange - resultatet heraf indgår ikke i materialet.

4. Samlet vurdering

På baggrund af projektanalysen samt ovenstående vurderer evaluatoren, at projektet i høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets og projektets egen målsætning. Ligeledes vurderer evaluatoren, at projektet i høj grad har været effektivt. Projektets effekt og levedygtighed vurderer evaluatoren som acceptabel.

Den samlede vurdering er: 3,6.

1.34 Miljøstyring i affalds- og genvindingssektoren

Tilskudsmodtager: RenoSam.

Der er to faser i projektet: A og B.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

A. At mindske omkostningerne ved implementering af miljøstyring i affaldssektoren. Dette skal ske ved tilvejebringelse af miljøstyringsværktøjer tilpasset forholdene i de enkelte brancher.

Konkret udmønter det sig i følgende aktiviteter/produkter: Rammemiljøhåndbog, kursusplaner, kompendier og instruktørvejledninger. Dertil kommer en række interviews, møder, seminarer, kurser og testperioder. Miljøhåndbogen vil indeholde

aspekter som miljøværktøjer, vejledninger og retningslinier for gennemførelse af miljøstyringsprocessen i den enkelte virksomhed. Desuden bliver den tilpasset de tre respektive brancher. Kurserne vil bestå af en række uddannelsesmoduler, der vedrører indlæring i metoder og værktøjer samt oplæg til praktiske opgaver.

For at opnå den rette tilpasning af ovenstående materiale bliver der foretaget en test af miljøprocessen på fire pilotvirksomheder. Afslutningsvis vil der også blive udarbejdet en slutrapport til styrelserne.

Forventet målgruppe

Primært virksomheder inden for affaldssektoren. Sekundært virksomheder med interesse i affaldssektoren, dvs. affaldsproducenter, leverandører af varer og tjenesteydelser til sektorens virksomheder samt aftagere af sektorens produkter.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Afholdelse af seks regionale brancheseminarer. Udsendelse af nyhedsbreve under hele projektforsløbet. De tre respektive foreninger vil også benytte deres etablerede informationskanaler.

B. Udarbejdelse af vejledninger vedrørende arbejdsmiljøstyring. Nærværende projekt er en udbygning af projekt A, og det færdige projekt vil derfor indgå i den allerede udarbejdede MAGS-håndbog. Projektforsløbet vil indeholde følgende del-elementer: Overordnet kortlægning af lovgivning, udvikling af vejledninger og værktøjer samt afholdelse af fire virksomhedsseminarer (endags). Herefter vil der blive udarbejdet den omtalte vejledning til MAGS-håndbogen.

Forventet målgruppe

Sammenfaldende med projekt A.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

ERFA-grupper, seminarer i Jylland og på Sjælland, brancheseminarer, brancheforeningernes medlemsblade samt branchemøder.

2. Udgivelser

Der er udgivet 1) en håndbog: "Miljøstyring i Affalds- og Genvindingssektoren" og 2) en mappe: "MAGS-Uddannelsesmappe. Miljøstyring i Affalds- og Genvindingssektoren".

Ad 1. Den fælles "rammehåndbog" i miljøstyring, kaldet "MAGS-håndbogen", er inddelt i fire niveauer, hvilket gør det muligt at anvende den til at opbygge både et simpelt miljøstyringsystem og et certificerbart system samt til at indføre arbejdsmiljøstyring. Håndbogen indeholder kortlægningsværktøjer og vejledning i udformning af procedurer med eksempler fra forskellige affalds-/genvindingsvirksomheder.

Ad 2. Undervisningsmappe til MAGS-håndbogen med vejledning i interne kurser for affaldsvirksomheder. Mappen indeholder programmer og overheads (kan også købes særskilt på CD-ROM til 550 kr./stk.). Materialet er opdelt i kurser for driftspersonale med vægt på øvelser og for miljøansvarlige med etablering af intern audit.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet udarbejdede et miljøstyringskoncept for det samlede brancheområde via udvikling og afprøvning af branchespecifikke værktøjer til støtte for virksomhedernes arbejde med at indføre miljøstyring. En håndbog er afprøvet i og tilpasset udvalgte virksomheder blandt kommunale og fælleskommunale affaldsselskaber.

Der er udarbejdet kortlægningsværktøjer og eksempler på procedurer for de forskellige virksomhedstyper inden for affaldsbranchen. Projektet indeholder et tillæg om indførelse af arbejdsmiljøstyring i et miljøstyringssystem. Under projektforløbet er der gennemført uddannelsesaktiviteter i samarbejde med AMU-systemet.

4. Samlet vurdering

På baggrund af sags- og produktgennemgangen samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet (A og B) i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til såvel programmets som projektets egen målsætning. Med en acceptabel grad af effektivitet vurderes projektet at have opnået en høj grad af effekt og en meget høj grad af levedygtighed, idet produktet er brugervenligt udført. Det må derfor forventes vel udbredt og anvendt blandt projektets brugere og målgruppe, i en længere periode.

Den samlede vurdering er: 4,0

1.35 Miljøstyring i Plastindustrien

Tilskudsmodtager: Plastindustrien i Danmark (PD).

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

A. Udarbejdelse af et miljøstyringssystem til plastindustrien, så virksomhederne efterfølgende har mulighed for at lade sig certificere. Hertil skal afholdes en række fælles seminarer (fire stk.), og der skal etableres ERFA-grupper (fire stk.) for virksomheder med relaterede karakteristika. Projektet opererer med tre faser. Imellem hvert seminar og ERFA-møde ydes der konsulentbistand til de respektive virksomheder. Efter fase 1 og 2 udarbejdes en delrapport, der efter fase 3 udmøntes i en slutrapport.

Forventet målgruppe

Plastindustriene i Danmark

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Projektet og dets delresultater formidles af PD til PDs medlemskreds, svarende til over 200 plastproducerende virksomheder. Derudover vil der blive produceret artikler til relevante fagblade.

B. At gennemføre et miljøstyringsprojekt på 12 plastvirksomheder med særlig vægt på uddannelse af og information til medarbejdere samt et hovedfokus på leverandører og underleverandører. Dette vil afstedkomme implementeringserfaring med miljøstyring i plastindustrien. Udarbejdelse af undervisningsmateriale vil have stor betydning i projektet. Der indlægges otte individuelle møder med hver virksomhed. Erfaringerne vil blive præsenteret i en ERFA-håndbog, hvorved samtlige virksomheder i plastindustrien kan få gavn af projektets resultater.

Forventet målgruppe

Identisk med målgruppen fra projektet "Miljøstyring i Plastindustrien".

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Resultaterne vil i form af ERFA-håndbogen blive formidlet til ca. 250 plastproducerende virksomheder.

C. At øge spredningen af resultater fra tidligere gennemførte projekter inden for plastindustrien. Dette gøres gennem en opgradering af den i projekt B omtalte ER-

FA-håndbog med henblik på layout og design. Desuden planlægges afholdt to temadage med formidling af håndbogen som formål.

2. Udgivelser

Der er udgivet 1) en håndbog: "Miljøledelse i Plastindustrien – ERFA-håndbog", tilgængelig via Internet, og 2) to rapporter (hæfter): "Miljøstyring i plastindustrien - fase I" og "Miljøstyring i plastindustrien - fase II".

Ad 1. Håndbogen indeholder et idékatalog til opbygning af en miljøhåndbog og en vejledning i miljøkortlægning. Der gives et overblik over miljølovgivningen for branchen. ERFA-håndbogen er opbygget efter ISO 14001 og EMAS og er tilpasset plastproducerende virksomheder. Håndbogen indeholder en komplet samling af dokumenter og eksempler. Håndbogen indeholder desuden eksempler på grønne regnskaber.

Ad 2. Rapporten beskriver forløbet med indførelse af miljøledelse i 23 plastvirksomheder med udgangspunkt i ERFA-grupper. I rapporten beskrives, hvordan et system opbygges med udgangspunkt i standardens krav og erfaringerne fra projektet. Rapporten indeholder forslag til procedurer.

Ad 3. Hæftet beskriver erfaringer fra det andet forløb med indførelse af miljøledelse via ERFA-grupper. Det indeholder en analyse af de økonomiske aspekter ved indførelse af miljøledelse i plastvirksomheder. Analysen er baseret på de deltagende virksomheders erfaringer med udgifter og besparelser og de markedsmæssige fordele.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

De to projekter "Miljøstyring i Plastindustrien I og II" har haft til formål at medvirke til at indføre et certificerbart miljøsystem i en række plastvirksomheder.

I de to projekter har deltaget over 30 virksomheder bredt fordelt på delbrancher og størrelse. Flere af virksomhederne er blevet certificeret undervejs i projektet. Projekterne er gennemført på baggrund af en indledende miljøgennemgang på virksomhederne. Arbejdet er herefter foregået med udgangspunkt i ERFA-grupper med 4-6 virksomheder og ved fælles seminarer samt eget arbejde. Emnerne for de enkelte ERFA-møder har været prioritering, miljømål, -politik og -programmer, udformning af miljøhåndbog og miljøredegørelser.

Der foreligger en projektrapport fra hvert af de to projekter. I projekt II er der i forhold til projekt I medtaget en række nye elementer, bl.a. forhold vedr. leverandører og underleverandører og miljøorienteret produktudvikling. På basis af virksomhedernes erfaringer fra "Miljøstyring i Plastindustrien I og II" er der udarbejdet en analyse af driftsøkonomi og miljøledelse. Her er det økonomiske aspekt ved indførelsen af et certificeret miljøstyringsystem forsøgt belyst. Det er bl.a. blevet kortlagt, i hvor stor udstrækning miljøcertificerede plastvirksomheder, foruden de miljømæssige fordele, har haft økonomiske fordele ved at indføre et miljøledelsessystem. Der er udarbejdet en komplet ERFA-håndbog med forslag til procedurer til et miljøledelsessystem ud fra kravene i ISO 14001 og EMAS.

4. Samlet vurdering

På baggrund af gennemgangen af sagsmapper, projektrapporter og produkter samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets og projektets målsætning. Effektiviteten vurderer evaluator som meget høj. Evaluator vurderer endvidere, at projektet i meget høj grad har haft effekt og i meget høj grad er levedygtigt.

Den samlede vurdering er: 4,8.

1.36 Miljøstyring i den agroindustrielle sektor (A) + Formidling af væsentlige erfaringer fra brancheprojektet "Miljøstyring i den agroindustrielle sektor" (B).

Tilskudsmodtager: Landbrugsrådet.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

A. Projektet er opdelt i tre elementer: Et hovedprojekt og to delprojekter. Hovedprojektet og delprojekt 1 er tæt koblet i kraft af deres fælles geografiske tilknytning til Nordjyllandsregionen.

Hovedprojektet har til formål at udvikle og tilpasse eksisterende værktøjer. Det er hensigten, at projektet fremover skal generere data til brug for det videre miljøarbejde i organisationerne mht. livscyklusanalyser af landbrugsprodukter - en måde at indhente brancherelaterede nøgletal for forbrug og emission på. Derudover udvikles der i delprojekt 1 et kursusforløb for hhv. konsulenter og landmænd. Både værktøjer og uddannelsesforløb/kursus testes på deltagende virksomheder. Hele projektet bliver udarbejdet i Nordjyllands Amt. Idéen er at effektivisere ressourcenyttelsen på den enkelte bedrift mest muligt.

Delprojekt 1 "Miljø- og ressourcestyring i landbruget" har til hensigt at udarbejde en håndbog og en arbejdsbog, der en gang om året ville kunne opdateres med nye resultater og erfaringer. Efter projektførelsen skal ca. 20 konsulenter samt ca. 80 landmænd være uddannet. Uddannelsesforløbet vil blive tilbudt samtlige landmænd i Danmark.

Delprojekt 2 "Gartnerier og planteskoler mod EMAS" har til formål at udvikle et uddannelsesforløb og kursusmateriale. Testgrundlaget er syv virksomheder. Projektet tager udgangspunkt i materiale udarbejdet af MiljøFyn ApS. I modsætning til de to ovennævnte projekter foregår dette projekt på Fyn og henvender sig til gartnerivirksomheder og planteskoler. Formålet er bl.a. at formidle kendskabet til miljøstyring via et system bestående af en håndbog samt mindre edb-moduler. Efter endt projektførelse skal konsulenter give videre rådgivning.

Forventet målgruppe

Den brede agroindustrielle sektor i Danmark, men også amter og kommuner eller andre offentlige myndigheder og institutioner.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Hovedprojekt + 1. delprojekt: Resultaterne vil blive formidlet gennem organisationernes etablerede netværk.

Delprojekt 2 søges formidlet gennem artikler i fagblade, pjecer, nyhedsbreve og via plancheudstillinger.

B. Der gennemførtes endvidere et projekt (B), som formidlede det tidligere udarbejdede projekt (A). Formidlingsprojektets formål var at konstruere en rigt illustreret rapport med præsentation af erfaringer, indeholdende direkte anvendelige skabeloner til tiltag inden for systemopbygning, formidling og medarbejderinddragelse. Snævert defineret er målgruppen virksomheder, der planlægger eller projekterer for, overtager, køber, sælger, driver eller vedligeholder levnedsmiddelvirksomheder, og andre virksomheder inden for den agroindustrielle sektor. Bredt defineret er det alle virksomheder i Danmark, der arbejder systematisk med at indføre miljøsty-

ring/-ledelse. I det følgende er formidlingsdelen beskrevet og vurderet sammen med hovedprojektet.

2. Udgivelser

Der er udgivet en lang række publikationer. Inden for de deltagende primær- og brancheområder er typisk udarbejdet en *kortlægningshåndbog*, en *miljøstyringshåndbog*, samt en *projektrapport*.

Projektets vigtigste publikationer er følgende:

1) "Miljøledeshåndbog - Miljøledelse på svineslagterier", 2) projektrapporten: "Erfaringer fra pilotprojekt på Danish Crown, Nørresundby", 3) en samling håndbøger "Miljøstyring i Mejerivirksomheder – Håndbøger", 4) "Miljøstyring i fjerkræslagterier", 5) "Miljøstyring i den agroindustrielle sektor: model for grønttørringsbranchen", 6) et kompendium: "Miljøstyring i den agroindustrielle sektor. Kursuskompendium", 7) en bog: "Miljøstyring i den agroindustrielle sektor - Erfaringer med miljøstyring", 8) "Miljø- og ressourcestyring på landbrugsbedrifter" og 9) "Miljøstyring i gartnerier og planteskoler".

Ad 1. Miljøledeshåndbogen er en skabelon for et miljøledelsessystem efter ISO 14001, udarbejdet på baggrund af erfaringer med at indføre miljøledelse på et svineslagteri. Håndbogen indeholder eksempler på procedurer og en kortlægningshåndbog med vejledning og guide til vurderinger.

Ad 2. Projektrapporten giver overblik over forløbet med indførelse af miljøledelse på Danish Crown, Nørresundby, og indeholder konkrete eksempler på medarbejderinddragelse.

Ad 3. Håndbøger til kortlægning med registreringskemaer og plan for dataopsamling, miljøhåndbog og tilhørende håndbog med procedurer.

Ad 4. Miljøstyring i fjerkræslagterier består af "Kortlægningshåndbog", "Miljøstyringshåndbog" og "Projektrapport, fjerkræslagteriet". Materialet kan anvendes til opbygning af miljøledelsessystemer for fjerkræslagteri. I projektrapporten er erfaringerne fra projektet samlet.

Ad 5. Hæftet indeholder modeller for en kortlægnings- og en miljøstyringshåndbog samt et grønt regnskab og en miljøredegørelse.

Ad 6. Kursusmateriale til projektets uddannelsesforløb over syv dage afholdt for virksomheder i 1997. Materialet indeholder kopier af overheads, øvelser og henvisninger til materiale udleveret på kurset.

Ad 7. Bogen samler erfaringerne fra brancheprojektet "Miljøstyring i den agroindustrielle sektor", hvor der blev indført miljøstyring i fire fødevarerforarbejdende virksomheder. Håndbogen tager udgangspunkt i processen mod at indføre miljøledelse. Der er tale om en god, overordnet og overskuelig sammenfatning af brancheprojektets resultater.

Ad 8 Materialet til miljø- og ressourcestyring på landbrugsbedrifter består af fire arbejdshæfter: Arbejdshæfte 1 "Næringsstoffer", hæfte 2 "Energi", hæfte 3 "Pesticider. Vand. Arbejdsforbrug" og hæfte 4 "Arbejds miljø. Lugt, støj og støv. Affald og spildevand. Ejendommen og det åbne land". Kursusmateriale: "Miljø- og Ressourcestyring på landbrugsbedrifter". Pjece: "Miljø- og ressourcestyring i landbruget - bedre miljø med god økonomi". Løsningskatalog: "Miljø- & Ressourcestyring. Næringsstoffer. Energi. Pesticider. Vand". Delrapport: "Miljø- og Ressource-

styring i landbruget".

Ad 9. Til miljøstyring i gartnerier og planteskoler findes seks hæfter:

"DEGs miljøhåndbog - på vej mod EMAS",

"Indledende miljøgennemgang",

"Miljøredegørelse - et eksempel",

"Miljøregnskaber - et eksempel",

"Energisyn - et eksempel" og

"Idékatalog til mindre miljøbelastende produktion".

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Demonstrations- og udviklingsprojektet om miljøstyring fra jord til bord gennemførtes i perioden 1996 til 1998 af Landbrugsrådet og en række af dets medlemsorganisationer og virksomheder samt *primærbedrifter (80 landmænd og mindst fem gartnerier)*. Projektet var meget omfattende og gennemførtes ud fra en såkaldt "*udførende model*". Hovedprojektet omfattede såvel udvikling og tilpasning af eksisterende værktøjer til miljøstyring til ovennævnte virksomheder som uddannelsesforløb for medarbejderne samt integration mellem projektet og tilsynsarbejdet hos en amtskommunal pilotmyndighed. I projektet omfattede miljøstyringen både ydre miljø og arbejdsmiljø. Gennem projektet er der høstet *erfaringer* specielt omkring medarbejderinddragelse og kommunikation, som vil være anvendelige på øvrige virksomheder i de pågældende brancher. Hovedprojektet har iværksat delprojekter med henblik på at udvikle og afprøve miljøstyringssystemer i den agroindustrielle sektor, rækkende fra landbrug og gartnerier til slagterier og mejerier.

Projektets resultater er omfangsrige – der kan opregnes mere end 38 enkeltpublikationer under projektet, alt inklusive. Erfaringerne er samlet i en håndbog "Erfaringer med miljøstyring" og er endvidere tilgængelige hos Landbrugsrådet via Internet. Der er gennemført en *skriftlig evaluering* blandt deltagerne i projektet og udarbejdet en folder om "kursuserfaringer".

4. Samlet vurdering

Projektet vurderes som værende af stor demonstrationsværdi såvel i relation til produktkæde-tankegangen, brancheorganisationen som udførende part, inddragelse af virksomhedernes medarbejdere og samarbejdet med en amtslig myndighed, som bidrog aktivt til projektet. På baggrund af sags- og produktgennemgangen som helhed samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til såvel programmets målsætning som i relation til projektets egen målsætning. Projektets effektivitet vurderer evaluator som høj. Projektets effekt vurderes som meget høj, og det samme gælder projektets levedygtighed.

Den samlede vurdering for hovedprojektet (fase I) er: 4,8.

Den samlede vurdering for fase II (efterfølgende formidling) er: 4,0.

1.37 Miljøstyring og miljørevision for maskinstationer i Danmark

Tilskudsmodtager: Danske maskinstationer.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Udvikling af værktøj til branchen med henblik på at sikre en bedre miljøstyring og –sikring ved arbejdsområder og –opgaver på maskinstationer. Konkret kommer dette til udtryk ved udarbejdelse af beskrivelser, blanketter, skemaer, checklister mv. Værktøjerne opbygges endvidere i moduler. For konkrete eksempler på opera-

tionelle og kvantitative mål henvises til projektbeskrivelsen. I forlængelse heraf udarbejdes et uddannelsesprogram, der har til hensigt at sætte den enkelte maskinstation i stand til fremover at organisere, administrere og sikre miljøstyringen.

Overordnet vil værktøjerne knytte sig til følgende områder: Virksomhedsbeskrivelse, ledelse, medarbejdere, arbejdsopgavernes udførelse, miljørigtig adfærd og indkøb af forbrugsstoffer og maskiner. Hertil udvikles desuden edb-programmer. Der bliver udført tests af de udviklede værktøjer på 3-4 virksomheder.

Forventet målgruppe

Primært maskinstationer, men også andre, der udfører arbejde mod betaling for kunder. Sekundært maskin- og vareleverandører til maskinstationer.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

AMU-centrene har indvilget i at støtte op om formidlingen af de opnåede resultater. Derudover vil følgende kanaler blive taget i brug: Regionale møder (åbne og indbudte), direkte og adresserede udsendelser til 580 maskinstationer, faglige artikler, informationsmøder og seminarer – ofte i samarbejde med kundeorganisationer, ERFA-klubber og kursusudbydere.

2. Udgivelser

Der er udgivet 1) en håndbog: ”Miljøstyring og miljøledelse for maskinstationer i Danmark” og 2) en pjec: ”KVIK Maskinstation - modulopbygget miljøstyringssystem”.

Ad 1. Miljøhåndbog med vejledning i kortlægning og udformning af miljøstyrings-systemer med eksempler på kortlægningsrapport, håndbog og procedurer samt instruktioner. Mappen indeholder en række hjælpeskemaer til registreringer.

Ad 2. Pjecen beskriver indholdet af miljøhåndbogen.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektets aktiviteter har været rettet imod at udvikle en branchemodel for miljøstyring i branchen. Værktøjet skal sikre en bedre miljøstyring og -sikring ved arbejdsopgaver udført af og på maskinstationer. Projektet ville uddanne ledelse og medarbejdere til miljøstyring og -sikring af maskinstationernes arbejdsopgaver og metoder og dermed afstedkomme en mere bevidst hensyntagen til miljøpåvirkninger.

Modellen kan angiveligt anvendes som grundlag på den enkelte virksomhed ved udførelsen af såvel allerede kendte arbejdsopgaver som ved indkøring af nye arbejdsmetoder og -opgaver og ny teknologi. Den udviklede miljøstyringsmodel og de udviklede -procedurer er modulopbygget. Modulerne har indgået i et forløb, hvor maskinstationen har indsamlet materiale, som er gennemgået og tilrettet med bistand fra landsforeningens konsulent. Konsulenter har efterfølgende revideret de igangsatte procedurer.

4. Samlet vurdering

På baggrund af gennemgangen af sagsmapper, projektrapporter og produkter samt ovenstående vurderer evaluatoren, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning har resultatet i høj grad været relevant. Projektets effektivitet vurderer evaluatoren som høj. Projektets effekt vurderes ligeledes som høj. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluatoren som acceptabel.

Den samlede vurdering er: 4,0.

1.38 Miljøstyring inden for jern- og metalindustrien + Miljøledelse i små virksomheder inden for jern- og metalområdet

Tilskudsmodtager: VVS-Fabrikkerne og Danske Støberiers Brancheforening.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

A. Først udarbejdes en håndbog (del I) med et generelt/bredt fokus/retningslinier for miljøstyringsaktiviteter. Dernæst konstrueres branche-/procesrettede værktøjer, der samles i en håndbog (del II). Afslutningsvis gennemføres en afprøvningsdel. Her testes konceptet på repræsentativt udvalgte virksomheder. I forbindelse med demonstration/test af konceptet nedsættes ERFA-grupper, og der afholdes seminarer på DTI. Efterfølgende kan der forekomme en tilretning af håndbogen. Alt dette indgår i en informations- og formidlingsaktivitet.

Forventet målgruppe

Branchens virksomheder samt relaterede virksomheder, leverandører etc.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

To temadage for støberibranchen (Øst- og Vestdanmark) samt gennemførelse af 2-3 temadage for VVS-fabrikkerne. Artikler til relevante fagblade samt afholdelse af 2-3 temadage med en generelt formidlende vinkel.

B. Udarbejdelse af en "Kom godt i gang"-vejledning, hvor små virksomheder får let og tilgængelig introducerende vejledning i miljøstyring. Der etableres ti ERFA-grupper bestående af ti små jern- og metalstøberier og VVS-virksomheder. Viden fra disse grupper indarbejdes i vejledningen som konkrete eksempler. Der er planlagt seks ERFA-gruppemøder.

Forventet målgruppe

Små virksomheder inden for jern- og metalområdet.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Publiceringer i relevante tidsskrifter. Afholdelse af en række "gå-hjem-møder" med det formål at skabe netværksdannelse blandt virksomhederne. Dette vil ske i samarbejde med TIC-centrene. Stort fokus på denne del af formidlingen.

2. Udgifter

Der er udgivet 1) "Kom i gang. Virksomhedens første miljøstyringshåndbog. Vejledning for jern- og metalvirksomheder", 2) "Håndbog i miljøledelse inden for jern- og metalområdet", 3) "Vejledning i procesrelateret miljøstyring i VVS-branchen" samt 4) "Branchespecifik vejledning i miljøledelse inden for jern- og metalstøberier".

Ad 1. Vejledningen beskriver de krav, der typisk vil være relevante for virksomheder inden for jern- og metalområdet ved opbygning af et miljøstyringssystem. Vejledningen gennemgår og vurderer kravene i miljøledelsesstandard ISO 14001 og giver eksempler på udformning af de enkelte procedurer. Vejledningen opfylder ikke fuldt ud ISO14001-standardens krav, men er tilpasset branchen, og giver et bud på et enkelt system tilgængeligt for såvel små som større virksomheder.

Ad 2. Vejledningen er rettet mod den miljøansvarlige og giver gode råd om, hvordan man kommer i gang. Indførelse af miljøledelse er opdelt i de tre dele: Kortlægning, miljømål, politikker og handlingsplaner samt selve opbygningen af et miljø-

ledelsessystem. Kravene til et miljøledelsessystem efter ISO 14001 gennemgås med vejledende tolkninger af indholdet i procedurerne og referencer til kvalitetsstyringsstandard ISO 9001. Håndbogen kan også anvendes som opslagsværk.

Ad 3. Vejledningen foretager en kortlægning af miljøpåvirkninger for enkelt- processer. Kortlægningen er gennemført for ni udvalgte demonstrationsprocesser: Emaljering, pulverlakering, bejdsning, lodning, slibning, spåntagning og PUR - opskumning. Der gives forslag til miljøforbedringer, prioritering og miljøhandlingsplaner samt nøgletal. Renere teknologi-løsninger vurderes ud fra teknik, økonomi og miljø.

Ad 4. Vejledningen indeholder en detaljeret beskrivelse af kortlægning, vurdering og prioritering af miljø- og energiforhold i støberier. Vejledningen skal anvendes sammen med den generelle vejledning for jern- og metalområdet. Vejledningen er specifikt udarbejdet til en målgruppe med teknisk indsigt i støberibranchen.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet har været rettet imod at udarbejde miljøstyringsværktøjer og operationelle håndbøger for virksomheder i jern- og metalindustrien under de to brancheorganisationer VVS-Fabrikkerne og Danske Støberiers Brancheorganisation. Som formidlingsaktivitet har der i samarbejde med TIC-centre og erhvervsråd været afholdt "gå-hjem-møder" i Herning, Vejen og København.

I afprøvningen af værktøjerne har deltaget 14 virksomheder inden for de to brancher. Projektet dækker hele jern- og metalområdet og er opdelt i en generel og en branche-/processpecifik del. I den generelle del er der udarbejdet vejledninger i form af håndbøger for, hvorledes miljøstyring gennemføres. I den branche-/processpecifikke del er der udarbejdet checklister og nøgletal.

En vejledning i procesrelateret miljøstyring i VVS-branchen er udarbejdet til de mange virksomheder, der er underleverandører til andre firmaer. Kunde krav til underleverandører er ofte relateret til specifikke produkter, og vejledningen beskriver, hvordan denne dokumentation kan udarbejdes ud fra en detaljeret kortlægning. Samtidig med kortlægningen gives forslag til miljømål og handlingsplaner samt renere teknologi-løsninger.

Til støberibranchen er der udarbejdet en vejledning i detaljeret kortlægning og prioritering.

4. Samlet vurdering

På baggrund af projektnalysen samt ovenstående vurderer evaluator, at projektets fase A i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til såvel programmets som projektets egen målsætning. Den første fases effektivitet vurderer evaluator som acceptabel. Evaluator vurderer, at fase I i høj grad har haft effekt, og at levedygtigheden har været acceptabel. Fase B vurderes på såvel program- som projektniveauet som relevant i høj grad. Effektiviteten vurderes som værende acceptabel, og effekter og levedygtighed vurderes som værende høje.

Den samlede vurdering for fase A er: 4,0.

Den samlede vurdering for fase B er: 3,8.

1.39 Konkurrencefordele ved integration af miljøledelse med andre af virksomhedens ledelses- og styringssystemer

Tilskudsmodtager: COWI.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Analyse af fem virksomheders hidtil opnåede erfaringer med miljø, kvalitet, drift og vedligeholdelse. Dette skal ses i forhold til andre eksisterende metoder og systemer generelt. Der lægges vægt på en variation i de respektive virksomheders styresystemsammensætning, så analysen kan favne bredt. Dernæst er det formålet, på baggrund af ovenstående, at udvikle kriterier for integration af ovenstående styringsområder samt opstille måleparametre med fokus på at fremhæve de økonomiske aspekter i relation hertil. Disse skal på virksomhedsplan ligge til grund for ledelsesbeslutninger på miljøstyringsområdet på strategisk plan.

På baggrund af ovennævnte cases vil der blive udarbejdet en generalisering af metoder og kriterier, hvorved dels andre virksomheder inden for samme branche, dels virksomheder inden for andre brancher, kan drage nytte af erfaringerne.

Forventet målgruppe

Private og offentlige virksomheder og organisationer i jern- og metalbranchen samt branchen som helhed.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Vejledninger vil blive udsendt til interessenter og formidlet på branchemøder og som indlæg på fagrelevante møder. Der vil løbende blive udarbejdet artikler og nyhedsbreve, der informerer om erfaringer og resultater. Relevante uddannelsesinstitutioner vil også blive inddraget undervejs.

2. Udgivelser

1) Der er udgivet to vejledninger: ”Konkurrencefordele ved integration af miljøledelse med andre af virksomhedens ledelses- og styringssystemer”.

Ad 1. Vejledningen består af to dele: Del 1 - ”Overblik - seks trin”, og del 2 - ”Grundlag med seks appendikser”. Vejledningen giver metoder og eksempler til optimering af miljøledelsessystemer ved integration med andre af virksomhedens ledelsessystemer med det mål at opnå konkurrencefordele. De andre ledelses- og styringssystemer drejer sig først og fremmest om produktionsstyring, systematisk vedligeholdelse, sikkerhedsledelse, økonomistyring og produkt- og procesudvikling.

Der foretages en analyse af, hvordan miljøledelse integreres i en virksomheds drift og vedligeholdelse og dermed får en mere betydelig rolle både i ledelsesbeslutninger og ved synliggørelse af miljø som konkurrenceparameter. Analysen er foretaget i fem virksomheder. Her er undersøgt, på hvilken måde virksomhederne hidtil har arbejdet med integration af miljøledelse med virksomhedens andre ledelses- og styringssystemer. Hvilke parametre der vægtes ved beslutninger om produkter og produktionsprocesser, og hvordan miljø kan synliggøres og inddrages aktivt.

På baggrund af analysen er der udviklet virksomhedsrelaterede metoder og kriterier for:

- Hvordan integrationen mest hensigtsmæssigt kan foretages;
- Hvilke måleparametre, der kan opstilles for et integreret system;
- Hvordan miljøledelse kan inddrages aktivt på ledelsesplan.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet handler om, hvordan miljøledelse kan integreres i en virksomheds drift og vedligeholdelse, samt om de fordele - driftsøkonomiske, styringsmæssige såvel som ledelsesmæssige, en virksomhed vil kunne opnå. Projektet leverer en vejledning med eksempler og gode råd. Af vejledningen fremgår det, at integration af systemer er en proces, der sættes i gang på den enkelte virksomhed, og ikke et isoleret projekt. Systemer og beslutningsgrundlag skal tilpasses den enkelte virksomheds særlige kultur og indarbejdes i de eksisterende systemer for at være effektiv.

4. Samlet vurdering

Programmet er tilsigtet SMV. Projektet relevans i forhold til programmet vurderer evaluators som acceptabelt, idet de fem udvalgte case-virksomheder er lidt store i forhold til programmets målgruppe. Evaluator finder – uagtet at projektets endelige fokus synes mere generelt end specielt henvendt til jern- og metalbranchen og fremstillingsvirksomheder - projektets resultater i meget høj grad relevante i forhold til projektets egne målsætninger, idet resultaterne er interessante og relevante for implementering af miljøledelse i SMV i Danmark. Evaluator finder endvidere at såvel projektets effektivitet, som effekt og levedygtighed er høj.

Den samlede vurdering er: 4,0.

1.40 Miljøstyring i Bygge- og anlægssektoren + Supplerende aktiviteter i forbindelse med formidling af brancheprojekter for bygge og anlæg + Information og formidling af miljøstyring over for bygherrer

Tilskudsmodtager: Byggefagenes Kooperative Landssammenslutning.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

A. Først foretages en kortlægning af eksisterende værktøjer, politikker, vejledninger etc. Dernæst skal der udvikles et system til indsamling og vedligeholdelse af relevante miljøpåvirkninger, dvs. der skal udarbejdes vejledninger og værktøjer til dette. Konkret vil dette udmønte sig i følgende: Skemaer og vejledninger til registrering, udvikling af et simpelt edb-værktøj, vejledning i vurdering af miljødata, vejledning i vedligeholdelse af miljødata samt tests af ovennævnte. Efterfølgende udarbejdes to rammehåndbøger, én for udførende virksomheder og én for producerende virksomheder. I fase 4 udformes vejledninger i indførelse af miljøstyring, der igen tilpasses de to virksomhedstyper. Herefter skal der udarbejdes og testes kursusmateriale. I denne forbindelse udfærdiges to kompendier til undervisning.

Forventet målgruppe

Deltagende brancher og deres medlemsvirksomheder samt de virksomheder, som fagligt og branchemæssigt henhører under deltagende brancher, men som ikke er organiseret.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

I forbindelse med udarbejdelsen af undervisningsmateriale vil der blive inddraget AMU-konsulenter for at sikre, at materialet vil blive anvendt i dette undervisningssystem.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt :

B. Via 12 ”på-vej-hjem”-møder, 18 virksomhedsbesøg, 14 heldagskurser og seks halvdagskurser. Disse aktiviteter er sammenlagt for de syv brancheforeninger, der alle har deltaget i projektet. For nærmere udspecificering se bilag 1 i denne del af projektansøgningen.

C. Udbrede information og formidle anvendelse af miljøstyring i bygge- og anlægsbranchen på tværs af de forskellige aktører i brancherne. Dette gøres dels ved udarbejdelse af et katalog over eksisterende værktøjer samt opstilling af en checkliste over miljøkrav, dels ved et casestudie, hvor et aktuelt byggeprojekt fra amt eller kommune gennemgås.

Forventet målgruppe

Bygge- og anlægssektoren på tværs af forskellige aktører i branchen.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Afholdelse af tre temadage fordelt i amter og kommuner.

2. Udgivelser

- 1) Pjece ”Miljøstyring i entreprenør-, installations- og håndværksvirksomheder”;
- 2) ”Indledende miljøgennemgang - Vejledning for entreprenør-, installations- og håndværksvirksomheder”;
- 3) ” ”Kom i gang”-model. Virksomhedens første miljøstyringshåndbog - Vejledning for entreprenør-, installations- og håndværksvirksomheder”;
- 4) ”Entrepriser relevant miljøplan - Vejledning for entreprenør-, installations- og håndværksvirksomheder”;
- 5) ”Kom i gang med miljøstyring - Vejledning for vinduesproducenter”;

- 6) "Vejledning i miljøstyring - Vejledning for vinduesproducenter";
- 7) "Brancheeksempel - Et eksempel for vinduesproducenter";
- 8) "Introduktion til miljøstyring - Vejledning for betonproducenter";
- 9) "Indledende miljøgennemgang og vurdering - Vejledning og værktøjer for betonproducenter";
- 10) " "Kom i gang"-vejledning i miljøstyring - Vejledning for betonproducenter";
- 11) Edb-værktøj: "DTI Miljøregistrering - Et værktøj for betonproducenter";
- 12) "Miljøstyring i henhold til ISO 14001 - Vejledning for betonproducenter".

Ad 1. En pjece, som beskriver indholdet af de tre vejledninger til brancherne sammen med en kort gennemgang af principper i opbygning af miljøledelse og faser i indførelsen heraf.

Ad 2. En vejledning i gennemførelse af indledende miljøgennemgang for mindre virksomheder. Indeholder eksempler fra syv typer virksomheder: el-installatør, maler, murer, tømrer, vvs-installatør, fugeentreprenør og nedbrydningsentreprenør.

Ad 3. En vejledning i opbygning af miljøstyringssystemer for mindre virksomheder med vægt på branchens behov. Opbygget med krav og vejledende noter samt eksempler på procedurer.

Ad 4. En vejledning i opbygning af miljøplaner for virksomheder. Indeholder eksempler fra seks typer virksomheder: el-installatør, maler, murer, tømrer, vvs-installatør og nedbrydningsentreprenør.

Ad 5. Beskrivelse af processen omkring at indføre miljøstyring.

Ad 6. Vejledning i opbygning af miljøstyring iht. ISO 14001 med gennemgang af standardens krav med tilhørende vejledningstekst samt vejledning og skemaer til brug for den indledende miljøgennemgang.

Ad 7. Et eksempel på en miljøstyringshåndbog iht. ISO 14001 for en vinduesproducent.

Ad 8. En kort forklaring på indførelse af miljøstyring og paralleller til kvalitetsstyring

Ad 9. En vejledning i gennemførelse af indledende miljøgennemgang med skemaer til brug for registrering.

Ad 10. Vejledning i opstilling af system for løbende miljøforbedringer med skemaer til brug for registrering.

Ad 11. Et program til opbevaring, systematisering, beregning og præsentation af miljødata.

Ad 12. Vejledning i opbygning af miljøstyringssystem med gennemgang af standardens krav, vejledning, eksempler på procedurer samt skemaer.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet har været rettet mod at udarbejde miljøstyringsværktøjer og målrettede håndbøger til bygge- og anlægssektoren, således at de enkelte virksomheder bliver i stand til at indføre miljøstyring enten ved egen hjælp eller med minimum af ekstern assistance. Projektet er gennemført som et fælles projekt mellem flere meget forskellige brancheforeninger. Der er stor forskel på produktionsforholdene for de *udførende* virksomheder: entreprenør-, installations-, og håndværksvirksomheder,

og for de *producerende* virksomheder: vindues- og betonproducenter. For at opfylde de forskellige behov er der udarbejdet tre sæt af branchevis værktøjer til hhv. udførende virksomheder, betonproducenter og vinduesproducenter. Materialet er anvendt ved 21 formidlingsmøder og er herefter stillet til rådighed for branchernes egne kursusaktiviteter for at aktivere projektsresultaterne.

4. Samlet vurdering

På baggrund af sags- og produktgennemgangen samt ovenstående vurderer evaluatoren, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til såvel programmets som projektets egen målsætning. Projektets effektivitet har været acceptabel, og to af delprojekterne har resulteret i en henholdsvis høj og meget høj grad af effekt. Levedygtigheden i projektet har evaluator ikke haft tilstrækkeligt grundlag for at kunne vurdere.

Den samlede vurdering for fase A er: 4,3*.

Den samlede vurdering for fase B og C er: 5,0*.

1.41 Kvalitets- og miljøstyring hos auto- og industrilakerere

Tilskudsmodtager: Foreningen af Auto- og Industrilakerere.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Udvikling af branchespecifikke værktøjer, hvor det er muligt at koble EMAS-miljøstyring med KS 2000 (kvalitetsstyring). Udarbejdelse af en vejledning for branchens aktuelle miljøforhold i forhold til EMAS. Hertil udvælges en virksomhed, der også har til opgave at fungere som "tilretter". Derudover forudser projektsansøgningen behov for at udvikle andre branchespecifikke værktøjer og den lover en miljødatabase, der skal fungere sammen med branchens elektroniske netværk.

Der skal fokuseres på at gøre værktøjerne anvendelige over for små og mellemstore virksomheder, men samtidig nævnes det, at FAI har nogle af branchens største virksomheder.

Forventet målgruppe

FAIs medlemmer - 430 medlemmer svarende til 80-85% af branchen.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Seminarer/informationsmøder, via elektronisk netværk og opmuntring til efterfølgende at oprette ERFA-grupper.

2. Udgivelser

Erfaringerne fra afprøvningen er samlet i 1) "Håndbog i miljøstyring for autoindustrilakerere", og der er 2) udgivet et "Miljøstyringsmodul til KS 2000, FAI".

Ad 1. Håndbogen indeholder en fremgangsmåde til indførelse af miljøstyring hos auto- og industrilakerere.

Ad 2. Miljøstyringsmodulet til FAIs kvalitetsstyringssystem, KS 2000, er udformet som instruktioner, checklister og eksempler.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Der er udviklet et miljøstyringsmodul til branchens kvalitetsstyringssystem, KS 2000, afholdt miljøkurser og udarbejdet en håndbog i miljøstyring til branchens virksomheder. Aktiviteter (kurser, konferencer, seminarer, afprøvning): FAI af-

holdt en række miljøstyringskurser for sine medlemmer. Kurserne gennemgik, hvordan et miljøstyringssystem opbygges mest hensigtsmæssigt, så det bliver praktisk anvendeligt i auto- og industrilakererbranchen. FAIs miljøkonsulent har efter projektets afslutning afholdt yderligere miljøkurser efter det udviklede koncept. En foreløbig udgave af miljøstyringssystemet er blevet afprøvet på en virksomhed.

Håndbogen er overskuelig og indeholder relevant information i en tilstrækkelig mængde til brug for virksomheder i branchen, som vil arbejde med miljøstyring. FAI tilbyder medlemmer assistance til miljøarbejdet, fx ved opdatering af miljølovgivning, graddageberegning, energistyring, udpegning af miljøforbedringer og beregning af besparelser ved miljøforbedringer. Samspil med KS 2000 sikrer en solid forankring i virksomhederne.

4. Samlet vurdering

Evaluator vurderer at projektet har produceret et produkt med en meget høj grad af program- og projektrelevans samt en høj grad af effektivitet. Endvidere vurderes projektet i høj grad at have haft effekter samt være levedygtigt, idet miljøstyringsmodul er blevet obligatorisk i forbindelse med en KS 2000-certificering, hvorved projektet tilføres en lang levetid.

Den samlede vurdering er: 4,8.

1.42 Miljøstyring i håndværk, fremstilling, handel/butikshåndværk og service

Tilskudsmodtager: Håndværksrådet.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Miljøstyring/miljøstyringskursus gennemføres ved et samarbejde med fire virksomheder for at indhente konkrete erfaringer til udvikling af værktøjer og kursus. Virksomhederne udvælges med stor omhu. Samme virksomheder vil ved projektafslutningen også fungere som testvirksomheder på de udviklede værktøjer. Det endelige kursus skulle have en varighed på kursusdage spredt over 12 mdr. I denne sammenhæng skulle der udarbejdes kursusmateriale i form af overheads og grafisk materiale. Det færdige værktøj vil bestå i en manual og en CD-ROM, der tilsammen skal fungere som et interaktivt edb-baseret ”kom-i-gang”-værktøj”. Dette værktøj skulle testes på de fire testvirksomheder og derefter udbygges til et reelt ”miljøstyringsværktøj”.

Informationsdelens formål er at oplyse virksomhederne om miljøstyring, EMAS og projektet i sig selv. Hertil vil benyttes nyhedsbreve, tværfaglige blade, brancheblade, landsdækkende og lokal presse og informationsdage/workshops. Afslutningsvis gennemføres en selvevalueringsundersøgelse i form af telefonisk henvendelse til 300 virksomheder.

Forventet målgruppe

Beslutningstagere i SMVer.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

1) Undersøgelse af et ”miljøstyringsforløb”, 2) udvikling af et ”kom-i-gang”-værktøj, 3) udvikling af et ”miljøstyringsværktøj”, 4) udvikling af et miljøstyringskursus og 5) formidlingsprojekt for ovennævnte. Følgende spredningskanaler tænkes anvendt: Håndværksrådets publikationer samt lokalforeningens blade, artikler i brancheblade, fag-, dag- og distriktsblade, tekniske skoler, TIC-centre, erhvervschefer, foredrag, nyhedsbrev for projektet og ”mund-til-øre”-metoden.

2. Udgivelser

Der er udgivet to CD-ROMer: 1) "Kom i gang med miljøstyring. Håndværks Rådet", 2) "Miljøstyring i praksis. Håndværks Rådet" samt 3) Kursusmappe til Håndværks Rådets miljøstyringsprojekt.

Ad 1. CD-ROM, der beskriver de forskellige faser ved indførelse af miljøstyring. På CD-ROMen guides brugerne igennem ved hjælp af spørgsmål. De fire testvirksomheder: en smed, en anlægsgartner, et malerfirma og en rengøringsvirksomhed, fortæller om deres erfaringer fra processen. Undervejs giver konsulenten, myndigheder og medarbejderne gode råd.

Ad 2. CD-ROM med skemaer til kortlægning, registreringer og udformning af et miljøstyringssystem. Der kan udskrives rapporter til en miljøhåndbog.

Ad 3. Kursusmappen indeholder materiale til et modulopbygget miljøstyringskursus.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet vil fremme miljøstyring i små virksomheder med udgangspunkt i en branchespecifik indsats i Håndværksrådets medlemsorganisationer. Værktøjerne er modulopdelt efter fremdriften i et miljøstyringsforløb. "Kom-i-gang"-værktøjet gør det muligt for virksomhederne at komme i gang med miljøstyringsarbejdet.

På baggrund af erfaringerne med miljøstyringsarbejdet på de fire testvirksomheder er der dernæst udarbejdet et egentligt "Miljøstyrings-værktøj", som kan vejlede virksomhederne gennem hele miljøstyringsforløbet. Værktøjet er udviklet til mindre virksomheder, som ønsker at udforme et system til deres egen virksomhed. Der er gennemført et pilotkursus i form af et modulopbygget miljøstyringskursus til små og mellemstore virksomheder. Projektforløbet igennem er de indhøstede projekterfaringer formidlet til en bred kreds af virksomheder, bl.a. via Håndværksrådets nyhedsbreve.

4. Samlet vurdering

At dømme ud fra ovenstående samt en gennemgang af det færdige produkt og sagsjournalen vurderer evaluator, at projektet formår at skabe god kontakt til de tekniske skoler, hvilket sikrer en lang levetid. Desuden har ca. 750 virksomheder købt produktet. Dette er en tydelig indikator på, at resultatformidlingen har været en succes. Resultatet har også været formidlet ved tv-indslag og artikler. Der er endvidere i forbindelse med formidlingen af det færdige produkt blevet trykt 16.000 flyers. Evaluator vurderer således, at projektet både med hensyn til program- og projektrelevans lever op til målsætningen i meget høj grad. Effektiviteten bedømmes som værende høj, og effekter og levedygtighed formår også at leve op til målsætningen i meget høj grad.

Den samlede vurdering er: 4,8.

1.43 Miljøstyringshåndbog for smede- og maskinfabriker

Projektet kan ses i sammenhæng med nedenstående (Supplerende aktiviteter).

Tilskudsmodtager: Intecon ApS.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Udarbejdelse af en miljøstyringshåndbog rettet mod smede- og maskinfabrikker samt virksomheder med lignede aktiviteter i jern- og metalbranchen.

Forventet målgruppe

Jern- og metalbranchen, især de små og mellemstore virksomheder.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Brochure med information om håndbogen samt mulighederne for indførelse af miljøstyring. I fagblade indrykkes annoncer for håndbogen.

2. Udgivelser

Miljøstyringshåndbog til salg blandt interesserede virksomheder samt en brochure med introduktion til/reklame for håndbogen.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Resultatmæssigt er der blevet udgivet en stor og omfangsrig håndbog, som kan erhverves for en rimelig pris. Desuden er der udarbejdet en brochure med information om/reklame for håndbogen. Der er afholdt orienteringsmøder, i lidt mindre omfang end det oprindeligt ønskede. Der er ansøgt og bevilget et yderligere tilskud til formidling og forankring i metalindustrien.

4. Samlet vurdering

På baggrund af projektanalysen samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning har resultatet i høj grad været relevant. Projektet vurderes at have været effektivt og haft effekter i meget høj grad. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluator som værende høj. Projektet har efterfølgende fået tilsagn om udvidelse af projektet i form af supplerende formidlingsaktiviteter.

Den samlede vurdering er: 4,6.

1.44 Miljøstyringshåndbog for mindre smede- og maskinfabrikker mv., supplerende aktiviteter i forbindelse med.

Tilskudsmodtager: Intecon.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Udvikling af en række konkrete værktøjer, der tilpasses rammerne for et generelt miljøstyringssystem på brancheniveau. Disse værktøjer anvendes også til udarbejdelse af en håndbog, hvor to virksomheder vil indgå som piloter. Disse to virksomheder får derved indført miljøstyring. Håndbogen konstrueres hovedsageligt på baggrund af dette samarbejde. Efterfølgende bliver håndbogen testet på tre nye udvalgte virksomheder, der alle selv forsøger at arbejde med indførelsen af miljøstyring. Evt. tilretning af håndbogen vil ske efter denne testfase. Projektet afsluttes med en projektrapport til styrelserne.

Forventet målgruppe

Mindre smede- og maskinfabrikker samt andre virksomheder med lignende aktiviteter.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Håndbogen vil via en informationsbrochure (introduktion til håndbogen) forsøge at indfange målgruppen bedst muligt. Derudover afholdes der 3-5 orienteringsmøder rundt om i landet. Der forventes at ske en yderligere spredning gennem styregruppen, der består af både kommuner og uddannelsesinstitutioner.

2. Udgivelser

Der er udgivet 1) en "værktøjskasse": "Systematisk miljøarbejde i mindre smede og maskinfabrikker".

Ad 1. "Værktøjsskassen" består af en vejledning og en bilagssamling. I *vejledningen* kan findes forslag til miljø-/energibesparelser for enkeltprocesser, indkøb, ansøgning om miljøgodkendelse og miljøstyringssystem - uformelt eller certificeret. Med udgangspunkt i processer gives forslag til forbedringer og undersøgelser, som er nærmere beskrevet i bilagssamlingen. *Bilagsdelen* indeholder en metode til kortlægning, dataopsamling, nøgletal, lovgivning, eksempler på procedurer og registreringer. Beskrivelser af tekniske løsninger og økonomiberegninger. En pjece er guide til materialet og viser mulighederne for at anvende det til forskellige formål.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Med fokus på mindre virksomheder i jern- og metalbranchen handlede projektet om at udvikle og afprøve en værktøjskasse (håndbog) med tekniske og systemmæssige emner for indførelse og drift af miljøstyring i mindre smede- og maskinfabrikker. En stor del af branchen er små og mellemstore virksomheder, der er karakteriseret ved i høj grad at være underleverandører til andre virksomheder. Målet var derfor at udvikle konkrete løsningsforslag som man ikke behøver at være ekspert for at anvende.

Udviklingen af værktøjerne har i et vist omfang bygget videre på en gennemført brancheenergianalyse. Materialet har vist sig at være god inspiration til virksomhederne, så de kan udføre en stor del af arbejdet uden ekstern assistance. Selv store virksomheder inden for branchen har nytte af værktøjet. I projektet er der foregået videnoverførsel til TIC-centre og BST-centre om håndbogen og dens anvendelse.

4. Samlet vurdering

Evaluatør vurderer, at projektet med hensyn til programrelevans, projektrelevans og effektivitet opfylder målsætningen i meget høj grad. Effekter og levedygtighed vurderes som værende opfyldt i høj grad.

Den samlede vurdering er: 4,6.

1.45 Forundersøgelse – miljøstyring i små og mellemstore grafiske virk. + Miljøstyring i grafisk branche + Miljøstyring i grafisk branche (formidling af fire rapporter)

Tilskudsmodtager: Grafisk Arbejdsgiverforening (GA).

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

A. Pilotundersøgelse til en større brancheundersøgelse inden for den grafiske branche. Undersøgelsen skal indeholde følgende delelementer: Evaluering af hidtidige erfaringer med miljøstyring, identificering af behov og ønsker vedr. værktøjer, information og uddannelse, sammensætning af et team, fastlæggelse af et koncept, fastlæggelse af udviklingsprojekter samt koordinering og samordning af branchepakken. Dette søges gjort gennem interviews med virksomheder, hvorefter resultaterne analyseres, og der udarbejdes en arbejdsrapport.

Forventet målgruppe

Primært aktører, der skal udforme og deltage i detailprojekter under branchepakken.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Projektets resultater planlægges formidlet i en arbejdsrapport.

B. At fremme udbredelsen af miljøstyring til grafiske virksomheder samt motivere disse til at igangsætte miljøstyring på forskellige niveauer. Dette skal ske via branchepakken, hvor miljøstyring skal styrkes gennem igangværende *informationsaktiviteter* samt udvikling og anvendelse af nye informationsmidler.

I tilknytning hertil skal der udvikles *værktøjer*, der kan støtte den enkelte virksomhed ved implementeringen af miljøstyring. Konkret vil dette udmønte sig i følgende: "Kom-i-gang"-værktøj, der skal testes på 30 virksomheder. Nøgletalsprojekt, der gør det muligt for den enkelte virksomhed at gennemføre benchmarking samt danner grundlag for at vurdere forskellige tiltags betydninger for virksomheden. Der igangsættes desuden et netværksprojekt, hvor virksomheden skal få indsigt i netværksdannelsens fordele og muligheder. Til dette konstrueres et seminarforløb, der har til hensigt at illustrere over for virksomheden, hvorledes netværksdannelse kan forekomme. Målsætningen for branchepakken er, at 30% (ca. 300 i GA og ti i DDF) af medlemsvirksomhederne i 1998 har igangsat miljøstyring efter EMAS eller mindre ambitiøse behov.

Forventet målgruppe

Primært ledere og andre nøglepersoner i branchens små og mellemstore virksomheder. Sekundært lokale miljømyndigheder og BST-centre.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Følgende kanaler tænkes anvendt: Artikler, foredrag, miljøjecer, miljøinformation til virksomheder, miljøstyringskampagnen, arbejdsrapport fra "Kom-i-gang"-værktøj, arbejdsrapport fra pilotprojekt om nøgletal og hele nøgletalsprojektet, arbejdsrapport om netværksprojekt, værktøj til nøgletal, miljøstyringsmanual for

grafisk branche, branchespecifik og generelle vejledninger og en evalueringsrapport. Den samlede branchepakke sammenfattes i en kortfattet arbejdsrapport.

C. At formidle allerede udarbejdede rapporter (fire stk.) i en samlet udgave. Oplagsstørrelsen er sat til 2.000 eksemplarer.

2. Udgivelser

1) Forundersøgelse - miljøstyring i grafisk branche. Arbejdsrapport nr. 74, 1996. 2) Nøgletalsprojekt. Miljøprojekt 548, 2000. 3) "Kom-i-gang"-værktøj. Grafisk branche. Miljøprojekt 549, 2000. 4) Målrettede værktøjer. Grafisk branche. Miljøprojekt 550, 2000. 5) Netværks- og uddannelsesprojekt. Grafisk branche. Miljøprojekt 551, 2000. 6) Evalueringsrapport for projekt "Miljøstyring - branchepakke for grafisk branche".

Ad 1. Rapporten beskriver resultaterne af en forundersøgelse af behovet og motivationen i den grafiske branche for at indføre miljøstyring. På baggrund af interviews med branchen og dens samarbejdspartnere og myndighederne er indholdet af en branchepakke planlagt. Rapporten indeholder referat fra et idéværksted, hvor alle aktører var samlet for at få idéer til form og indhold i miljøindsatsen i branchen. Rapporten findes elektronisk på Miljøstyrelsens hjemmeside. Rapporten er udarbejdet af Grafisk Arbejdsgiverforening sammen med Ålborg Universitetscenter.

Ad 2. Projektet er del af branchepakken for miljøstyring i grafisk branche. Rapporten beskriver udvikling og resultater af afprøvning af nøgletal for miljøbelastningen. Der er udformet nøgletal for fotokemikalier, trykfarve, alkohol, afvaskningsmidler og papir som de væsentligste miljøpåvirkninger. Nøgletallene kan anvendes til at sætte mål på procesniveau, men ikke for det enkelte produkt. Til udvikling af nøgletal for den enkelte trykproces findes i seks bilag værktøj til kortlægning, registrering og beregning samt fastsættelse af mål.

Ad 3. Rapporten beskriver udvikling og afprøvning af et "Kom-i-gang"-værktøj på 26 virksomheder i den grafiske branche. Værktøjet består af et analyseværktøj til virksomhedens indsamling af data til en overordnet miljøgennemgang, et informationsmøde og en strategirapport. Rapporten, der indeholder en strategi og plan for det videre miljøarbejde i virksomheden, udarbejdes efter et møde på virksomheden.

Ad 4. En guide til miljøledelse i grafiske virksomheder. Rapporten beskriver afprøvning og evaluering af et værktøj, der fokuserer på aktiv læring ved opbygning og implementering af miljøledelsessystemer. For de enkelte områder i et miljøledelsessystem er der udviklet en guide med beskrivelse af formål, ansvar og organisering og krav i ISO 14001 og EMAS samt en skabelon til udformning af proceduren. Rapporten indeholder et eksempel på en guide.

Ad 5. Rapporten beskriver erfaringerne fra et uddannelsesforløb for medarbejdere i grafiske virksomheder, der sideløbende opbygger et miljøledelsessystem i egen virksomhed. Virksomhedens netværk i form af myndigheder, BST, elselskab og GA-konsulenter deltog i arbejdsgruppen.

Ad 6. Rapporten redegør for delprojekterne og de opnåede resultater, både for de deltagende virksomheder og for den samlede branche. Delprojekterne er: Informationskampagne, "Kom-i-gang"-værktøj, guide til miljøledelse i grafiske virksomheder, nøgletalsprojektet samt netværks- og uddannelsesprojektet.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Branchepakken består af en række delprojekter: Informationskampagne, "Kom-i-gang"-værktøj, guide til miljøledelse i grafiske virksomheder, nøgletalsprojektet samt netværks- og uddannelsesprojektet. "Kom-i-gang"-værktøjet kan anvendes på seminarer på de enkelte virksomheder i branchen. Ud fra et analyseværktøj kan der udarbejdes en strategi for miljøarbejdet. Værktøjet er som del af projektet afprøvet i 26 virksomheder. I pjecen "Miljøledelse - kom godt i gang", som er udsendt til GAs og DDFFs medlemsvirksomheder, informeres om virksomhedsseminaret. En guide til opbygning og indførelse af et miljøledelsessystem ved aktiv-læring i den enkelte virksomhed er udviklet og afprøvet i fire virksomheder, der er blevet miljøcertificeret/EMAS-registreret. For de enkelte områder i et miljøledelsessystem er der udviklet en guide, hvor virksomheden ved hjælp af spørgsmål om ansvar og organisering udformer procedurer. I nøgletalsprojektet er der udviklet og afprøvet et sæt nøgletalsværktøjer for branchens væsentligste miljøpåvirkninger ved produktion efter ark-offset.

Projektet har vist, at værktøjerne kan anvendes til at fastsætte og opnå mål på procesniveau. Det viste sig derimod ikke muligt at tilvejebringe nøgletal på produktniveau (ordreniveau), idet de nødvendige registreringer ville blive for detaljerede og dermed for komplicerede i brug. I netværks- og uddannelsesprojektet er der gennemført et pilotprojekt med uddannelsesforløb for otte virksomheder omfattende en række seminarer og mellemliggende hjemmearbejde med mulighed for supervision. Repræsentanter for NESAs, BST og kommunerne blev inddraget i arbejdet med at indføre miljøledelse i pilotvirksomhederne for at skaffe viden om, hvordan virksomhederne kan hente hjælp hos det lokale netværk.

Indholdet af branchepakken blev planlagt i en forundersøgelse, hvor branchens hidtidige erfaringer og behov blev kortlagt ud fra interviews med 14 virksomheder samt afholdelse af et idéværksted.

4. Samlet vurdering

På baggrund af gennemgangen af sagsmapper, projektrapporter og produkter samt ovenstående vurderer evaluatoren, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til såvel programmets som projektets egen målsætning. Projektets effektivitet vurderer evaluatoren som acceptabel/høj. Projektets effekt vurderes som meget høj. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluatoren som høj.

Den samlede vurdering for fase A er: 4,4.

Den samlede vurdering for fase B og C er: 4,6.

1.46 Miljøstyring i fiskeindustrien + Oplysningskampagne om miljøstyring og renere teknologier i fiskerierhvervet

Tilskudsmodtager: Dansk Fiskeindustri- og Eksportforening.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

A. Udvikling af et generelt miljøstyringskoncept samt udvikling af tre delkoncepter med fokus på forskellige virksomhedstyper inden for fiskeindustrien, dvs. at koncepterne skal tilpasses de specifikke forhold, der gør sig gældende inden for de enkelte hovedgrupper af fiskeindustrien. Der inddrages tre pilotvirksomheder. Det generelle koncept har til formål at integrere andre relevante styringssystemer.

Proceduren for udvikling af de tre delkoncepter er som følger: Indledende undersøgelser, opstilling af retningslinier, metodeudvikling, identificering af miljøindikatorer og opbygning af styresystemer baseret på flere forskellige moduler i forhold til den enkelte virksomheds behov/ambitioner. Dernæst skal koncepterne tilpasses, så de bliver praktisk anvendelige.

Forventet målgruppe

Primært den danske fiskeindustri. Sekundært offentlige myndigheder i kommuner og amter.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

De udviklede værktøjer skal videreformidles gennem lokale fiskerirepræsentanter samt ved afholdelse af temadage. Det nævnes ikke, hvilken form koncepterne skal have (bog, CD-ROM, kurser etc.).

B. Udbredelse af kendskabet til miljøledelse og miljøstyring i praksis samt til renere teknologier. Målet er at give den enkelte virksomhed et grundlag for at vælge en miljøstrategi. Oplysningskampagnen har følgende strategielementer: Artikler, nyhedsbreve og temaarrangementer (Bornholm, Sjælland, Århus og Hirtshals) (baseret på senere udarbejdet budget: To heldagskonferencer i Hirtshals og på Vejle-kanten).

Forventet målgruppe

Større fiskeindustrier, mindre fiskeindustrier, fiskeindustriens servicevirksomheder (køle-frysehuse, isværker, kasseservice, lossepladser) og større fiskefartøjer.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Baseret på projektets deltagere vurderes det realistisk at nå ud til målgruppen.

2. Udgivelser

1) "Miljøstyring i fiskeindustrien"; 2) "Miljøstyring i den danske fiskeindustri - fra start til certificering".

Ad 1. Materialet består af en generel vejledning (i form af et ringbind og en diskette) i opbygning af miljøstyringssystemer inden for fiskeindustrien. Vejledningen omfatter helt simple modeller og systemer, der kan certificeres efter internationalt anerkendte standarder. Virksomheden vejledes gennem processen med forslag til skematiske opgørelser på de forskellige trin i forløbet. Der er i vejledningen opstillet forslag til konkrete forbedringsprojekter for hhv. silde-, hvidfiske- og fiskekonservesindustrien.

Ad 2. Informationsfolder til projektet "Miljøstyring i fiskeindustrien".

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet har omfattet udvikling af værktøjer, der består af et rammesystem med checklister, skemaer, vejledninger og eksempler. For de tre delbrancher: sildeindustrien, hvidfiskeindustrien og fiskekonservesindustrien, findes der forslag til miljøprojekter baseret på renere teknologier.

Vejledningen henvender sig til såvel større som mindre fiskeindustrier samt serviceerhverv tilknyttet fiskeindustrien. Vejledningens enkelte dele kan anvendes afhængigt af den enkelte virksomheds ambitionsniveau og specifikke tekniske forhold. Vejledningen kan danne udgangspunkt for opstilling af handlingsplaner og funktionsbeskrivelse for såvel virksomhedens økonomiske og tekniske ledelse som virksomhedens medarbejdere.

4. Samlet vurdering

På baggrund af ovenstående vurderer evaluatoren, at projektet i høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. Sags- og produktgennemgangen har ikke givet grundlag for en vurdering af de øvrige parametre. Det skal dog nævnes, at evaluatoren har set et udkast til håndbogen, som minder om håndbogen fra levnedsmiddelbranchen.

Den samlede vurdering er: 4,4*.

1.47 Miljøstyring og miljøhåndbøger til autoværksteder

Tilskudsmodtager: Centralforeningen af Autoreparatører i Danmark.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Miljøgennemgang og efterfølgende udvikling af værktøjer i form af et miljøstyringssystem med tilhørende håndbøger og audit-checklister. Miljøhåndbøgerne skal efterfølgende kunne opdateres løbende. Miljøstyringssystemet indeholder både interne og eksterne miljøbelastninger.

Forventet målgruppe

Autoværksteder i Danmark.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Afholdelse af informationsmøder i Jylland, på Fyn og på Sjælland samt distribution af materiale til relevante brancheforeninger til inspiration for disse.

2. Udgivelser

Der er udgivet tre håndbøger, alle med hovedtitlen "Miljøstyring og miljøhåndbog til autobranschen" og undertitlerne: 1) "Miljøstyring", 2) "Miljø" og 3) "Arbejds-miljø". De tre håndbøger er udgivet som ringbind, hvilket gør dem lette at opdatere. Materialet er også udgivet på diskette.

Ad 1. Håndbog 1 (Miljøstyringsmappen) er en hjælp til indføring af miljøstyring på autoværksteder. Den indeholder detaljerede vejledninger med eksempler og skemaer samt en introduktion til miljøstyring og miljøledelse efter ISO 14001. Håndbogen omfatter desuden eksempler på procedurer og en liste over gældende lovgivning. Den kan anvendes som skabelon for eget miljøstyringssystem.

Ad 2. Håndbog 2 (Miljømappen) kan benyttes til kontrol af, om man overholder gældende lovgivning på en række relevante områder: Affald, jordforurening, kemikalier, luftforurening, forbrug af ressourcer, spildevand og olieudskillere samt støj

til omgivelserne. Håndbogen indeholder vejledninger med tilhørende checklister og skemaer. Den omfatter også et kapitel om etablering af nyt værksted.

Ad 3. Håndbog 3 (Arbejds miljømappen) kan benyttes til kontrol af, om man overholder gældende arbejdsmiljølovgivning på en række områder: Organisering, arbejdspladsvurdering, belysning, brand, uheld og beredskab, ergonomi, kemikalier, personlige værnemidler, støj og vibrationer, ventilation mv. Håndbogen indeholder vejledninger med checklister med tilhørende skemaer. Det er *muligt at abonnere på opdatering* af miljømapperne via Autobranchens BST.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet er udført sammen med de to brancheorganisationer Centralforeningen af Autoreparatører i Danmark (C.A.D) og Danmarks Automobilforhandlerforening (D.A.F.). I projektet er der udarbejdet et miljøstyringssystem med tilhørende håndbøger og audit-checklister for autoværksteder. Håndbøgerne indeholder en samlet vejledning for undersøgelse af det interne og eksterne miljø og råd om, hvordan de enkelte miljøopgaver løses, samt en vejledning med tilhørende eksempler på procedurer for indførelse af et miljøstyringssystem.

Der findes tre miljøhåndbøger. Den første håndbog (Miljøstyringsmappen) benyttes til at indføre miljøstyring på autoværkstedet med detaljeret vejledning, checklister og skemaer. Den anden og den tredje håndbog (Miljømappen og Arbejds miljømappen) kan benyttes til at kontrollere, om man overholder gældende lovgivning. Håndbøgerne er afprøvet på fem pilotværksteder og kommentarerne indarbejdet i materialet. Der har også været afholdt seks informationsmøder med 248 deltagere fordelt på ca. 180 virksomheder.

4. Samlet vurdering

Materialet vurderes som værende meget omfangsrigt og godt struktureret. Derfor er det også påkrævet at afsætte ressourcer til at sætte sig ind i ”stoffet”. På denne baggrund kan det ikke udelukkes, at mange SMV ikke formår at udnytte materialets potentiale. Projektet vurderes af evaluator til i meget høj grad at være relevant i forhold til program- og projektmålsætningen. Effektiviteten vurderes som værende høj, mens effekterne i mindre grad har været tilfredsstillende, idet formidlingsindsatsen omkring udgivelserne synes beskeden. Levedygtigheden vurderes som værende acceptabel.

Den samlede vurdering er: 3,8.

1.48 Miljøstyring og miljørapportering i asfaltbranchen (Fase 1) + Miljøstyring og miljørapportering i asfaltbranchen (Fase 2)

Tilskudsmodtager: dk-Teknik.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

A. Udvikling og afprøvning af et rapporteringsværktøj i form af et interaktivt edb-system, der gør det muligt at udforme:

- Interne miljøstatusrapporter som beslutningsgrundlag for indførelse af miljøstyring og fastlæggelse af miljømål i virksomheder;
- Handlingsplaner for miljøindsatsen;
- Miljørapporter til offentligheden.

Ovennævnte ”ekspertsystem” vil indeholde en database med relevante informationer fra brancheorienteringen, nøgletal mv.

Forventet målgruppe

Primært alle asfaltvirksomheder/-anlæg i Danmark, der på sigt forventes at indføre miljøstyring. Sekundært offentlige organer, der ønsker at motivere virksomhederne til at indføre miljøstyring, samt lokale tilsynsmyndigheder og andre brancheorganisationer.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Afholdelse af tre workshops under projektførelsen. Udarbejdelse af en rapport til Miljøstyrelsen og Erhvervsfremme Styrelsen. Afholdelse af et seminar til afrunding af fase 1, hvor andre brancheorganisationer vil blive indbudt. Desuden vil der også blive skrevet artikler til relevante fagblade om ekspertsystemet og dets anvendelsesmuligheder.

B. Videreudvikling af et branchetilpasset miljøstyringssystem samt udarbejdelse af en branchemanual, der kan støtte branchens øvrige firmaer og anlæg ved indførelse af miljøstyring.

Projektet forløber over otte faser og bygger videre på resultater fra fase 1. I fase 2 kobles miljøstyring til andre styresystemer, der fastlægges en model for prioritering af indsatsområder, og fase 1-rapporteringssystemet udbygges til at håndtere EMAS-krav. Afslutningsvis vil resultaterne blive afprøvet ved Superfos Construction-anlægget i Ejby og på Icopals anlæg i Ølstykke.

Forventet målgruppe

Som beskrevet under fase 1, men udvidet med følgende: Asfaltindustrien, som koordinerer og støtter processen, bygherrer, vejentreprenører og andre aktører, underleverandører og kunder, herunder også amternes og kommunernes vejkontorer.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Afholdelse af seks brancheworkshops samt udarbejdelse af en praktisk orienteret miljøstyringsmanual. Efter afslutning på fase 4 udgives en folder af asfaltindustrien, der indbyder til fortsat dialog mellem asfaltindustrien, entreprenører og andre kunder. Asfaltindustrien vil desuden indarbejde de opnåede resultater i efteruddannelse af diverse medarbejdergrupper inden for industrien og i samarbejdet med den europæiske asfaltorganisation EAPA.

2. Udgivelser

1) "Miljøledelse i asfaltbranchen - Miljøprojekt 471,1999" og 2) Miljørapporteringssystem for asfaltbranchen.

Ad 1. Manual med vejledning i, hvordan man indfører miljøstyring, tilpasset asfaltbranchens forhold. Manualen indeholder en række bilag vedrørende kortlægning, prioritering, lovkrav, procedurer, indkøb, intern audit og miljørapportering.

Ad 2. Disketter med pc-program, indeholdt i "1".

Rapporteringssystemet er tilpasset asfaltbranchen. Systemet er opbygget med et firmaniveau og et anlægsniveau. På baggrund af månedlige indtastninger i pc-programmet kan der udskrives interne rapporter, grønne regnskaber og EMAS-redegørelser. Til opfølgning på miljøpræstationen kan der udskrives handlingsplaner og nøgletal.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet bestod af to delprojekter. I første delprojekt er der udarbejdet et interaktivt edb-system, som kan anvendes som grundlag for fastlæggelse af miljømål samt udarbejdelse af handlingsplaner for miljøindsatsen i virksomheder og miljørapporter til offentligheden.

I det andet delprojekt er dataopsamlings- og rapporteringssystemet udbygget til et miljøstyringssystem, som kan certificeres efter ISO 14001 og EMAS. Der er udarbejdet en brancherettet miljøstyringsmanual og et edb-baseret miljøstyringssystem.

Gennem projektforsløbet har den samlede danske asfaltbranche været indbudt til en række workshops med henblik på at tilrette systemet efter brugerønsker. Projektsultaterne er herudover præsenteret på miljøstyringskonferencerne i november 1997. Der har været afholdt syv workshops og tre konferencer/udstillinger. Af de virksomheder, der har deltaget på workshops, er der flere, der er gået i gang med at blive certificeret, eller som allerede er det.

4. Samlet vurdering

Projektets produkt, rapport og edb-software er professionelt i kvalitet og udførelse. Rapportens lave oplag (60 eksemplarer af rapporten, herunder pc-programmet) skal – fordi antallet af branchevirksomheder er lille - sammenholdes med, at projektet indbød den samlede danske asfaltbranche til workshops i projektforsløbet, og med at edb-systemet frit kan kopieres, distribueres og benyttes. På baggrund af gennemgangen af sagsmapper, projektrapporter og produkter samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets og projektets målsætning, og at projektet endvidere i høj grad har været effektivt udført med en høj grad af effekt og levedygtighed.

Den samlede vurdering er: 4,4.

1.49 Miljøstyring og miljørevision i elektronikindustrien.

Tilskudsmodtager: Elektronikindustrien.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Udvikling og afprøvning af miljøstyringsværktøjer i form af en miljøstyringshåndbog. Hertil inddrages fire pilotprojekter. Målet er at fremme anvendelsen af renere teknologi i dansk elektronikindustri. Den færdige håndbog vil bestå af tre dele: Teori, praksis og faldgruber.

Ad teori: Introduktion til nuværende standarder, krav etc. i relation til EMAS mv. samt diskussion af miljøstyring i forhold til grønne regnskaber.

Ad praksis: Miljøstyringsforsløbet punkt for punkt, fra begyndelse til start, samt vedligeholdelse.

Ad faldgruber: Undgå blindgyder og andre faldgruber i forbindelse med introduktion af miljøstyring/-ledelse.

Forventet målgruppe

Primært danske elektronikvirksomheder. Sekundært kunder og brugere samt myndigheder, aktionærer og ejere, kunder, banker og investorer og forsikringselskaber.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

- Håndbogen sendes ud til alle brancheforeningens medlemmer gratis, øvrige interessenter kan købe håndbogen til kostpris;
- Afholdelse af to infomøder;
- Omtale i brancheblad;

Der oprettes en ERFA-gruppe med 24 virksomheder, der udveksler erfaringer med miljøledelse.

2. Udgivelser

Der er udgivet 1) Håndbog i miljøledelse for elektronikvirksomheder.

Ad 1. Håndbogen er delt op i tre hovedafsnit: 1. Miljøledelse - Hvorfor?, 2. Miljøledelse - Hvordan? og 3. Værktøjskasse. Første afsnit er henvendt til virksomhedens beslutningstagere som oplæg til diskussion og beslutning om at indføre miljøledelse. Afsnit 2 indeholder en målgruppebevidst procesbeskrivelse rettet mod den medarbejder, som typisk vil have det operative ansvar for at indføre miljøledelse i en elektronikvirksomhed. Sidste afsnit er en omfattende og gennemarbejdet værktøjskasse, som kan bruges selektivt alt efter et konkret behov og som opslagsværk.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet handlede om at levere et værktøj, som satte elektronikvirksomheder i stand til at opfylde de krav, som stilles i ISO 14001, samt de yderligere krav, som skal opfyldes for at blive EMAS-registreret.

4. Samlet vurdering

Håndbogen fremstår veldisponeret og anvendelsesorienteret og vurderes at opfylde intentionen om at et fyldestgørende (men alligevel pædagogisk udformet) gør-det-selv-værktøj. Håndbogen er lagt ud på Internettet. På baggrund af gennemgangen af sagsmapper, projektrapporter og produkter samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i meget høj grad er relevant i forhold til såvel programmets som projektets egen målsætning. Evaluator vurderer, at projektet i høj grad har været effektivt udført og i meget høj grad vil have effekt samt være levedygtigt.

Den samlede vurdering er: 4,8.

1.50 Supplerende formidling af projektet miljøstyring og miljørevision i elektronikindustrien.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Der påtænkes følgende: på elektronikindustriens hjemmeside indlægges håndbogs-dokumenterne, og der oprettes konference til brug for medlemsvirksomhederne (spørgsmål, svar og chat). Derudover tilbydes ledelsesseminar på en halv dag, via branchen, til maksimum 20 virksomheder.

Forventet målgruppe

Hele branchen.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

2. Udgivelser

Miljøstyringshåndbog, lægges på hjemmesiden.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Der er afholdt et lederseminar/funktionslederseminar, hvor 15 virksomheder har besluttet sig for at indføre formaliseret miljøledelse, og tre virksomheder overvejer at gøre det. Konference på Internettet.

4. Samlet vurdering

Ud over tilskuddet til at udvikle selve håndbogen er der givet et supplerende tilskud til formidlingsaktiviteter. Yderligere et projekt med titlen "Miljødata for elektriske og elektroniske komponenter", der lå i forlængelse af ovenstående, har fået afslag. På baggrund af gennemgangen af sagsmapper, projektrapporter og produkter samt ovenstående vurderer evaluatoren, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning har resultatet i høj grad været relevant. Projektet vurderes at have været effektivt og haft effekter i meget høj grad. Levedygtigheden af projektet vurderer evaluatoren som værende høj.

Den samlede vurdering er: 4,6.

1.51 Miljøledelse i private skove

Tilskudsmodtager: Dansk Skovforening.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Metodeudvikling, som private skovejendomme kan anvende til udarbejdelse af grønne regnskaber og arbejdet med miljøstyring. Hertil indgår otte skovejendomme, der undervejs i projektet deltager i et antal workshops. Parallelt med disse workshops udarbejdes en miljøhåndbog. På basis af pilotejendommernes erfaringer tilrettes håndbogen endeligt til præsentation i hele landet.

Håndbogen vil indeholde information om følgende emner: Hvorledes integreres miljøstyring i den daglige ledelse, hvordan aflægges grønne regnskaber, hvorledes opbygges en anvendelig miljødokumentation over for kunder og myndigheder, og hvordan kan skovejendommene håndtere certificering af bæredygtig skovdrift.

Forventet målgruppe

Mindre og mellemstore private skovejendomme eller driftsenheder.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Fem landsdækkende møder, distribution af håndbogen til interesserede medlemmer af Dansk Skovforening, omtale i Dansk Skovforenings medier og præsentation på Dansk Skovforenings skovkredsmøder.

2. Udgifter

En håndbog: "Miljøledelse i private skove" på 68 sider og rigt illustreret.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Der er gennemført otte case-forløb på skovejendomme, hvor forarbejdet til en miljøstyringshåndbog for skovdrift er afprøvet. Herefter er håndbogen revideret og der er endelig afholdt fem workshops for interesserede skovejere jævnt fordelt i landet med præsentation af den endelige version af håndbogen.

4. Samlet vurdering

Projektet har frembragt en appetitlig og let tilgængelig håndbog, som er nem at finde på Internettet og som er udsendt til Dansk Skovforenings medlemmer. Desuden er håndbogen omtalt i Dansk Skovforenings medlemsblad "Skoven" samt

uddelt på de fem afholdte workshops. Evaluator vurderer projektet til i meget høj grad at have opfyldt sin målsætning med hensyn til programrelevans og projektrelevans. Effektivitet og levedygtighed vurderes at have været meget høje. Projektet vurderes i høj grad at have haft effekter.

Den samlede vurdering er: 4,8.

1.52 Miljøstyring og miljørevision i den danske træ - og møbelbranche

Tilskudsmodtager: Træets Arbejdsgiverforening.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Tilvejebringelse af miljøstyringsværktøjer og vejledning/træning i brugen af miljøværktøjerne.

Først afholdes en opmærksomhedskampagne, hvilket udmønter sig i tre informationsmøder spredt geografisk i Danmark. Dernæst foretages der en kortlægning af eksisterende værktøjer. Der gennemføres nu en miljøgennemgang i de fem pilotvirksomheder. Herefter udarbejdes og testes de udviklede værktøjer. På dette tidspunkt i projektforsløbet foretages en midtvejsoplysningskampagne, der afholdes samme steder som opmærksomhedskampagnen. Desuden gennemføres i samme omgang laugs-arrangementer i otte danske byer. Efter midtvejsoplysningskampagnen foretages der en effektmåling/nøgletalsundersøgelse, hvor det er hensigten at eftervise, hvordan det økonomisk betragtet er en fordel at implementere miljøstyring. I forlængelse heraf udarbejdes kursusmateriale, der udvikles i et samspil mellem projektholder og de fem pilotvirksomheder. I tilknytning til udarbejdelse af kursusmaterialet nedsættes desuden ERFA-grupper. Efterfølgende udvikles der medarbejderinformation og -uddannelse.

Ovenstående samles i hhv. en projektbeskrivelse, en miljøhåndbog, kursus- og undervisningsmaterialer og afsluttende seminarer (fem stk.). Selve projektet afsluttes med afholdelse af en miljøkonference i Herning.

Forventet målgruppe

Den samlede danske træ- og møbelbranche, hvoraf ca. 800 virksomheder falder ind under kategorien SMV.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

35 virksomheder direkte involveret. Ca. 650 virksomheder berøres gennem informationsarrangementer. Desuden udarbejdes der artikler til relevante fagblade.

2. Udgivelser

Projektets output består af en håndbog, ”Træets Miljøhåndbog”, der systematisk leder virksomheden gennem indføring af miljøledelse. Der er udgivet flere fagartikler i forskellige blade. Projektet har også frembragt en lille og formidlingsvenlig pjece.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektholder har i udviklingsfasen ønsket at have en løbende dialog med de kommende brugere af slutprodukterne. Dette har betydet udvikling af en håndbog, der systematisk leder virksomheden gennem indføring af miljøledelse. Gennem kampagner og konferencer er budskabet om den nye håndbog blevet udbredt.

4. Samlet vurdering

Der bliver i ansøgningen opstillet en lang række forventninger med hensyn til uddannelsesstilbud og dertil udarbejdet kursusmateriale, opmærksomhedskampagner, midtvejsevalueringer samt en effektmåling af nøgletal. Den udgivne håndbog vurderes som god og grundig, om end i mindre grad ”appetitvækkende”.

Projektet vurderes relevant i meget høj grad hvad angår programmet og i acceptabel grad, når det gælder projektrelevans, effektivitet og effekter. Projektet vurderes i høj grad at være levedygtigt, blandt andet på baggrund af en opmærksomhedsskabende informationspjece.

Den samlede vurdering er: 3,6.

1.53 Energi-, miljø- og arbejdsmiljøstyring i handels- og servicevirksomheder

Tilskudsmodtager: COWI.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Eksisterende metoder/værktøjer kortlægges og der foretages en undersøgelse af, hvorvidt danske virksomheder er begyndt at arbejde systematisk med miljøstyring. Dette gøres gennem interviews med udvalgte virksomheder og nøglepersoner i brancheorganisationer. På baggrund heraf etableres en referencegruppe.

De indhentede data indgår i udviklingen af miljøstyringsværktøjer, der præsenteres via pjecer, håndbog, virkemiddelskatalog (eksempelsamling), kurser og møder.

Metoderne/værktøjerne afprøves løbende i ca. 25 udvalgte testvirksomheder. Disse virksomheder skal gennemføre et introduktionskursus af en varighed på 1-2 dage, afhængig af virksomhedernes størrelse. Undervejs besøges testvirksomhederne, hvor de i denne sammenhæng har mulighed for at modtage konsulentrådgivning.

Forventet målgruppe

Ikke eksplicit specificeret, men antageligvis SMV inden for handel og service.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Afholdelse af to møder samt formidling gennem projektdeltagernes etablerede informationskanaler.

2. Udgivelser

To ringbind for henholdsvis servicevirksomheder og butikker samt pjecer og tilmeldingsmateriale til introduktionskurset.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Der er afholdt introduktionskursus for virksomheder, der skulle medvirke til at udvikle metoder/værktøjer. Virksomhederne har bidraget til at udfærdige de to ringbind. Ringbindet til henholdsvis FDB og DHS er opbygget ens – let tilgængelige og overskuelige. Der er i forbindelse med ”opmærksomhedskampagnen” omkring ovenstående produkt udarbejdet en mini-pjece, hvor det er muligt at tilmelde sig introduktionskurset. Formidlingsdelen har ikke fungeret optimalt, hvilket har resulteret i, at målene for denne del af projektet ikke har kunnet opfyldes i fuldt omfang.

4. Samlet vurdering

Program- og projektrelevans vurderer evaluatoren som værende meget høj, effektiviteten vurderes at være høj, mens forventningerne til effekter og levedygtighed kun indfries i mindre grad, idet formidlingsdelen ikke synes udfoldet.

Den samlede vurdering er: 3,6.

1.54 Miljøstyring i rengøringsbranchen

Tilskudsmodtager: Arbejdsgiverforeningen for Handel, Transport og Service.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Videreudvikling (tillægsmodul) af det generelle rammesystem for miljøstyring, der udvikles i projektet "Miljøstyring i engroshandel". Projektet har til formål at skabe et grundlag for indførelse af miljøstyring i rengøringsbranchen samt motivere til og igangsætte miljøstyring i rengøringsbranchens virksomheder.

Til indfrielse af dette mål skal tillægsmodulet indeholde følgende aspekter: Metodik for kortlægning af miljøforhold, model for prioritering og rapportering, skabelon til miljøledelsessystemet og model for inddragelse. Herudover udarbejdes der informationsmateriale om miljøstyring samt udvikling af et kursus.

Forventet målgruppe

Rengøringsvirksomheder i bred forstand.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Information om miljøstyring særligt målrettet mod rengøringsbranchen (form fastlægges ikke). Opbygning af tillægsmodul og udvikling af kursus til formidling af metoder. Ovenstående skal formidles gennem etablerede informationskanaler som periodiske publikationer og cirkulæreudsendelser.

2. Udgivelser

En rapport med titlen "Miljøstyring i rengøringsbranchen" på 46 sider.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Videreudviklingen af projektet "Miljøstyring i engroshandel" har resulteret i en rapport med titlen "Miljøstyring i rengøringsbranchen". Publiceringsstrategien fremgår ikke klart.

4. Samlet vurdering

Som overbygning af "Miljøstyring i Engroshandel" vurderes projektet på programniveau som i høj grad relevant, mens det på projektniveau og med hensyn til effektivitet vurderes at opfylde betingelserne i acceptabel grad. Effekter og levedygtighed vurderes som værende tilfredsstillende i mindre grad. Der er i ganske begrænset omfang udviklet kurser, videregivet informationer via periodiske publikationer og lignende.

Den samlede vurdering er: 2,8.

1.55 Miljøstyringskoncept for levnedsmiddelindustri

Tilskudsmodtager: Dansk Industri.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektets formål er at tilpasse udviklede koncepter for indførelse og anvendelse af miljøstyring i fem levnedsmiddelbrancher. Til dette formål vil det blive forsøgt at bygge bro mellem HACCP og miljøstyring – dvs. kombination af to styresystemer/-metoder. Systemet skal konstrueres af moduler for derved at gøre det muligt at tilpasse systemet til forskellige niveauer inden for miljøstyring (BS, ISO, EMAS). Virksomhedsprojekterne indledes med et lederseminar.

Forventet målgruppe

Primært den danske levnedsmiddelindustri med undtagelse af fiske- og landbrugsindustri. Sekundært offentlige myndigheder som kommuner og amter.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Afholdelse af temadage i de involverede brancher, temamøder i DI-regi og udfærdigelse af artikler om projektets forløb. Samarbejde med AMU-centrene, hvor projektet kan levere input til udarbejdelse af undervisningsmateriale i miljøforhold.

2. Udgifter

Der er udgivet 1) en håndbog: ”Miljøstyring i Levnedsmiddelindustrien”, inklusive to disketter med henholdsvis et ”Miljøaudit kursus” og ”Skemaer til det enkle miljøstyringssystem”. Desuden er der udgivet en række artikler.

Ad 1. Håndbogen er delt op i to hovedafsnit: ”Miljøstyring” og ”Miljøteknik”, og har en målgruppebevidst underopdeling. Det generelle afsnit om miljøstyring er omfattende, men ikke nemt overskueligt, idet udformningen kunne være mere pædagogisk. Miljøteknikafsnittet består af en generel del og en række specifikke værktøjer baseret på brancheinput – fra marmelade over bagerier til vand og forsyningsanlæg. Nogle af disse værktøjer er mindre udfoldede og består primært af skemaer, checklister og diagrammer. Andre – som bryggeri og malteri – er gennemarbejdede og mere brugervenlige med introduktion og indholdsfortegnelse.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet handlede om at levere en introduktion til miljøstyring som beslutningsgrundlag for ledelsesniveauet i levnedsmiddelvirksomheder samt producere et miljøstyringsværktøj i et samarbejde mellem tre hovedprojektholdere og syv ”afprøvningsvirksomheder”. Der er undervejs i projektforløbet afholdt flere seminarer og møder samt aflagt virksomhedsbesøg.

4. Samlet vurdering

På baggrund af sags- og produktgennemgangen samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i høj grad har været relevant i forhold til programmets målsætning og også i høj grad har været relevant i forhold til projektets egen målsætning. Projektets effektivitet og effekt vurderer evaluator som acceptabel, mens projektet i høj grad fremstår som levedygtigt.

Den samlede vurdering er: 3,6.

1.56 Miljøstyring i galvanobranchen

Tilskudsmodtager: Dansk Galvanisør Union.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Udvikling af en generel miljøstyringshåndbog for galvanobranchen samt udvikling af et uddannelsesprogram. Konceptet skal afprøves i otte galvaniske virksomheder. Projektet introducerer også et edb-værktøj. Projektet har til hensigt at klargøre virksomhederne til en EMAS-registrering eller lignende.

Forventet målgruppe

Små og store virksomheder i galvanobranchen samt virksomheder inden for relaterede brancher.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Indførelse af miljøstyring i otte galvaniske virksomheder via gennemførelse af et "action-learning" træningsprogram. Derudover skal projektets resultater fremlægges på et DGU-branchemøde og på brancheforeningsmøder i relaterede brancher. Sideløbende vil der blive publiceret artikler i relevante medier, branchetidsskrifter og lignende.

2. Udgivelser

Projektet "Miljøstyring i galvanobranchen" har udmøntet sig i fem rapporter:

1. Kursuspakke;
2. Indledende miljøkortlægning/ansøgning om miljøgodkendelse for A/S Dypskyl;
3. Miljøstyringshåndbog for A/S Dypskyl;
4. Værktøjskassen;
5. Projekterfaringer.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

I forbindelse med projektet har der været afholdt et kursus for deltagende pilotvirksomheder samt seks kurser og en statusdag. Der er udviklet en miljøstyringshåndbog, der giver galvanisøren overblik over de forestående opgaver ved indførelse af miljøstyring. Projektet har desuden udviklet et træningsmodul for otte virksomheder.

4. Samlet vurdering

Projektet kommer godt omkring miljøledelse i galvanobranchen, men fra en teknisk vinkel, der rent formidlingsmæssigt virker tung. Det er muligt at hente rapporter fra Internettet på Dansk Galvanisør Unions hjemmeside. Edb-programmet er revideret, men findes hverken på Ernst & Youngs hjemmeside eller på Dansk Galvanisør Unions hjemmeside.

Evaluatoren finder, at projektet i meget høj grad opfylder programmålsætningen og i høj grad lever op til projektmålsætningen. Effektiviteten bedømmes som værende acceptabel. Det er evaluators vurdering, at projektet i høj grad har haft effekter og er levedygtigt.

Den samlede vurdering er: 4,0.

1.57 Miljøstyring i Engroshandel

Tilskudsmodtager: Det Danske Handelskammer og Arbejdsgiverforeningen for Handel, Transport og Service.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

At skabe baggrund for indførelse af miljøstyring i engrosbranchen. Først udvikles et rammesystem for miljøstyring, der er i overensstemmelse med EMAS-retningslinierne. Dette vil blive udtrykt ved følgende elementer:

- Hovedstruktur – oversigt over elementer/procedurer, der er indeholdt i EMAS og deres formålsbeskrivelse;
- Ledelselement og dets systematisering – målsætninger, miljøpolitik, ledelseevaluering, målstyring på indikatorer etc.;
- Nødvendige operationelle værktøjer til dataindsamling og aggregering samt værktøjer til rapportering.

Andet trin er fastlæggelse af indhold og budskaber. Her påtænkes en kampagne med fokus på generel information til knap 4.000 virksomheder fordelt på ca. 100 brancher.

Opbygning af informationsmaterialet vil blive struktureret på følgende facon: Projektstart/mobilisering, projektledelse/-styring og projektgennemførelse. Før og efter udsendelse af informationsmateriale tilbydes der kurser for virksomheders miljøansvarlige medarbejdere. I tilknytning hertil bliver der desuden udarbejdet kursusmateriale. Der sigtes mod at afholde to kurser under projektførelsen (øst og vest for Storebælt).

Forventet målgruppe

Engrosvirksomheder i bred forstand. Agenturer, lagerførende- og distributionsvirksomheder etc.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Informationsspredning foregår gennem projektholdernes etablerede kanaler – periodiske publikationer og cirkulærebestemmelser.

Informationsstrategien og kursusudvikling virker meget sparsomt beskrevet ud fra det tilgængelige materiale.

2. Udgivelser

En mindre rapport, der har til hensigt at fungere som et værktøj.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet skabte trinvis et fundament for miljøstyring i branchen. Det udviklede værktøj er præsenteret på seks kurser med ca. 120 deltagere. Desuden har ca. 1.200 af brancheorganisationernes medlemmer fået tilbud om nærmere information om miljøstyring.

4. Samlet vurdering

Store dele af rapporten er baseret på skemaer, som uanset at der er tale om et værktøj står relativt alene og mangler introduktion og sammenhæng. Evaluator finder i høj grad projektet relevant i forhold til programniveau, men i mindre grad relevant i forhold til projektniveau. Effektiviteten vurderes ligeledes som værende i mindre grad tilfredsstillende. Effekter og levedygtighed vurderes som værende acceptable.

Den samlede vurdering er: 2,8.

1.58 Miljøstyring i kemikaliebranchen

Tilskudsmodtager: Det Danske Handelskammer og Kemikaliebranchen.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Operationalisere RC (Responsible Care Guide) og skabe baggrund for den praktiske indførelse af miljøstyring i kemikaliebranchen samt motivere til og igangsætte miljøstyring i branchens virksomheder. Metoden er at udvikle et tillægsmodul til det generelle rammesystem "Miljøstyring i engrosbranchen" – branchemodul. Systemet skal bestå af/kunne vejlede i operationalisering af RC, beskrive ledelselementer i miljøstyring (målsætninger, miljøpolitik, ledelsevaluering, målstyring på indikatorer mv.), arbejdsinstruktioner, værktøjer til dataindsamling og rapportering. Ansøgningen beskriver ikke, hvilken form dette system skal have – manual, pjece, bog, CD-ROM etc.

Desuden udvikles et kursus for virksomhedernes miljøansvarlige, hvor det forventes, at deltagerne forinden har gennemgået det generelle kursus i miljøstyring "Miljøstyring i engrosbranchen". Deltagelse i kurset vil være brugerbetalt. Kursusindhold og opbygning beskrives ikke nærmere.

Forventet målgruppe

Kemikalieengrosvirksomheder i Danmark.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Distribution af udarbejdet informationsmateriale foregår via de involverede organisationers etablerede informationskanaler, hvilket betyder, at den særligt målrettede information når ca. 60 kemikalieengrosvirksomheder, der tilsammen repræsenterer den væsentligste import af kemikalier til Danmark. Desuden vil det også blive forsøgt at få optaget artikler i dags- og fagblade.

2. Udgivelser

Der er udgivet en rapport i trykt form: "Responsible Care".

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Tillægsmodulet baserer sig på Responsible Care (RC) guideline for distribution af kemikalier. RC er tilpasset engrosbranchen, som omhælder og transporterer kemikalier, hvorfor der er betydelige miljø- og arbejdsmæssige risici.

Resultatet af projektet er afprøvet i 25 virksomheder, med årligt kursus for branchens (37) virksomheder.

4. Samlet vurdering

Rapporten introducerer miljøledelse på en let tilgængelig måde. Rapporten er en udbygning til ”Miljøstyring i engrosbranchen”, men er ikke at finde på hverken Det Danske Handelskammers hjemmeside eller kemikaliebranchens hjemmeside – der findes ej heller generelle oplysninger om den udarbejdede rapport. På projektniveau, og med hensyn til effektivitet, opfyldes forventningerne i acceptabel grad. På baggrund af journalgennemgangen er det evaluators indtryk, at formidlingsdelen er nedprioriteret, og evaluator finder ikke grundlag for at vurdere effekter og levedygtighed, men bemærker dog at kursusaktiviteten har været betydelig og branchen (og dermed målgruppen) er overskuelig. Evaluator vurderer, at projektet på programniveau i høj grad er relevant.

Den samlede vurdering er: 2,4*.

1.59 Udvikling af værktøj til integration af miljøstyring på lægemiddelvirksomheder, der i forvejen er omfattet af GMP-principper

Tilskudsmodtager: Lægemiddelindustrien.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Udvikling af afprøvning af et værktøj til integration af miljøstyring i produktioner, der er underlagt GMP-principper (Good Manufacturing Practice). Først foretages en analyse og vurdering af problemområderne ved implementering af miljøstyring (EMAS) i produktioner, der er underlagt GMP. Herefter udvikles et værktøj, hvor EMAS-elementer og GMP-principper kobles. Udviklingen af et værktøj foregår ved indledningsvis at afholde en workshop. Næste fase er udviklingen af en håndbog. Der tilrettes efterfølgende en workshop nr. 2. Afslutningsvis testes det udviklede værktøj på to virksomheder.

Forventet målgruppe

MEFAs medlemsvirksomheder, men også andre beslægtede virksomheder.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Afholdelse af et kursus for MEFA-medlemmer. Desuden vil der inden for branchen blive gjort opmærksom på håndbogen. Artikler vil tillige blive udfærdiget til relevante fagtidsskrifter.

2. Udgifter

En ringbindsmappe: ”Miljøledelse i lægemiddelvirksomheder”.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

På baggrund af de identificerede problemområder og løsningsforslag er der udviklet et værktøj, der beskriver, hvorledes GMP og EMAS samordnes systematisk. Værktøjet er afprøvet i tre virksomheder. I formidlingsøjemed er der afholdt tre workshops samt en konference.

4. Samlet vurdering

Projektet leverer, set i relation til de anvendte ressourcer, et godt struktureret og overskueligt produkt. Også på formidlingssiden er der afholdt nogle gode aktiviteter. Evaluator finder projektet relevant i høj grad på programniveau, i meget høj grad på projektniveau, og med en effektivitet, effekter og levedygtighed, der i høj grad lever op til målsætningen.

Den samlede vurdering er: 4,2.

1.60 Virksomhedens miljøøkonomi – Hvad, hvorfor og hvordan?

Tilskudsmodtager: PricewaterhouseCoopers, Corporate Accountability Service.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

At forene miljøstyring og økonomistyring ved at implementere relevante miljøindikatorer i virksomheders allerede opbyggede økonomistyringssystemer.

Forventet målgruppe

Alle virksomheder, der ønsker at inddrage miljøøkonomi i deres miljøledelse. Projektet eksemplificeres ved fire store danske virksomheder, der alle har implementeret miljøøkonomi i deres miljøledelse. Rapporten er meget ”værktøjs”-orienteret og anvendelig.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Udfærdigelse af artikler og præsentationer på danske og internationale konferencer omkring miljøledelse.

2. Udgivelser

En rapport med titlen ”Virksomhedens miljøøkonomi –Hvad, hvorfor og hvordan?”.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet har produceret en rapport som henvendt til virksomhedsledere fokuser på koblingen mellem miljø og økonomistyring i hvad der kaldes miljøøkonomistyring. Rapporten handler om hvorledes implementering af miljøøkonomistyring forudsætter systematiske opgørelser af virksomhedens miljøomkostninger, som kan pege på muligheder for besparelser og øget effektivitet.

4. Samlet vurdering

Rapporten fremstår som gennemarbejdet og omfangsrig, men også ganske ”akademisk”, hvilket kan være en barriere ud fra en formidlingsmæssig betragtning. Journalgennemgangen indikerer, at produktet er velegnet, og det kan desuden downloades i uddragsversion fra PricewaterhouseCoopers’ hjemmeside, hvorfra hele rapporten også kan bestilles (130 kr.). Ud fra den samlede analyse samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i meget høj grad opfylder målsætningen med hensyn til programrelevans, projektrelevans og effektivitet. Effekterne vurderes som værende acceptable, og projektet fremstår i høj grad som levedygtigt.

Den samlede vurdering er: 4,4.

1.61 Excellent miljøledelse

Tilskudsmodtager: Handelshøjskolen i København, Institut for Produktion og Erhvervsøkonomi.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Undersøgelse af ti virksomheder, der med succes har implementeret miljøledelse med økonomiske besparelser til følge. Analyse af, hvilke parametre der er centrale for en vellykket implementering.

Til dette opstilles først et forstudie, hvor teori og metode udarbejdes. Derefter foretages en undersøgelse af fem virksomheder ved interviewundersøgelser. Dette gentages ved fem nye virksomheder, dog med en evt. tilrettet referencemodel baseret på svar fra første runde. Til slut opsamles resultaterne og klargøres til videreformidling. Herved søges det klargjort, hvilke faktorer der i forbindelse med implementering af miljøstyring især fremmer gode økonomiske resultater. Dette forventes at øge interessen fra virksomhedernes side mht. lysten til at afsætte ressourcer til indførelse af miljøstyring.

Forventet målgruppe

Primært SMV i almindelighed. Sekundært studerende ved HHK og DTU samt konsulenter i miljøspørgsmål.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

En pjeces "Gode råd ved indførelse af miljøstyring", ti pjecer (5-10 sider) om excellent virksomheder samt en bog om miljøexcellente virksomheder (teori og detaljerede beskrivelser). Ligger uden for budgetrammen. Møder og kurser. Kurserne er ikke inkluderet i projektets budget, og det nævnes ikke, hvorvidt disse vil være brugerbetalte.

2. Udgivelser

Udgivelse af en rapport med otte casestudier af virksomheder, der har indført miljøledelse.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Produktet er på nuværende tidspunkt ikke taget i anvendelse i undervisningsmæssig sammenhæng, men ligger hos Handelshøjskolen i København. Det påregnes, at produktet i fremtiden vil indgå i undervisningen. Derudover kan produktet købes via Handelshøjskolens hjemmeside for 145 kr. eller downloades gratis. Rapporten er svær at finde på Internettet, idet den ligger "dybt" inde på Handelshøjskolens hjemmeside. For at sprede kendskabet til rapporten er der udsendt en mini-folder til 1.300 virksomheder indeholdende tre ud af otte casestudier.

4. Samlet vurdering

Evaluators vurderer, at projektet i meget høj grad efterlever programmålsætningerne og i acceptabel grad målsætningerne på projektniveau. Løftet om et forstudie med udarbejdelse af teori og metode står i kontrast til det færdige produkt, som fremstår mere deskriptivt end værende styret af et forstudie eller en teoretisk indfaldsvinkel. Rapportens konklusioner må derfor vurderes med forbehold for, at der synes at have været tale om en eksplorativ tilgang med ex-post identifikation af casestudiernes fællestræk (faktorer af væsentlig betydning for god miljøledelse), frem for en teoretisk styret analyse. Effektiviteten vurderes som værende acceptabel. Projektets effekt vurderes på denne baggrund som værende acceptabel. Levedygtigheden må forventes at blive begrænset, og kan dermed ikke vurderes til mere end acceptabel.

Den samlede vurdering er: 3,4

1.62 Fastlæggelse og brug af væsentlighedskriterier i miljøledelse

Tilskudsmodtager: dk-TEKNIK.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Udfærdigelse af en fagartikel samt publicering af samme på Miljøstyrelsens hjemmeside. Dernæst yderligere spredning via andre blade/pjecer. Formålet er at komme med anbefalinger og eksempler på, hvordan virksomheder kan vurdere, hvad der er væsentlige miljøpåvirkninger. Dette gøres via telefoninterviews ud fra en dertil konstrueret spørgeguide. Der oplyses ikke, hvor mange interviews der findes tilstrækkelige. Afslutningsvis rundes af med et diskussionsmøde, hvor hovedkonklusionerne fremlægges.

Forventet målgruppe

Primært virksomheder, der har eller er ved at indføre et certificerbart miljøledelsessystem. Sekundært miljømyndigheder og certificerende organer.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Se ovenstående.

2. Udgivelser

Rapport: "Fastlæggelse af brug af væsentlighedskriterier i miljøledelse".

Projektet resulterede i 2 forskellige artikler (tilpasset målgrupperne business management hhv. miljøchefen). Den ene er bragt i Børsen og den anden i Miljøinformation. Den afsluttende rapport blev - med de 2 artikler som bilag - offentliggjort på MST's hjemmeside.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektets baggrund er behovet for at kortlægge virksomheders miljøpåvirkning og prioritere miljøindsatser i virksomheder. Projektet er grundlæggende et erfaringsopsamlings og formidlingsprojekt, som via artikler og eksempler illustrerer brugen af væsentlighedskriterier som udgangspunkt for miljøledelse.

4. Samlet vurdering

Projektet vurderes at have høj grad af relevans med hensyn til henholdsvis programniveau og projektniveau, og at have en høj grad af effekt og levedygtighed. Effektiviteten vurderes at være acceptabel. Projektet forefindes i en formidlingsvenlig form, der har gjort produktet let anvendeligt i artikelsammenhæng.

Den samlede vurdering er: 3,8.

1.63 Sælger-kundevejledning til en produkt-miljøprofil for grafisk branche

Tilskudsmodtager: Grafisk Arbejdsgiverforening.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

At give den grafiske branche, både kunder og trykkerier/leverandører, et edb-værktøj tiltænkt som katalysator for en bedre miljødialog mellem ovenstående interessenter. Derudover skal der udarbejdes to pjecer, hhv. til kunde og trykkeri.

Første skridt er at identificere repræsentative ark-offset tryksager, hvilket sker i samarbejde med fem trykkerier. Ligeledes kortlægges i hvert procesled de renere teknologier, som umiddelbart vurderes at have indflydelse på det færdige produkts miljøpåvirkning. Herefter konstrueres det føromtalt edb-værktøj.

Forventet målgruppe

Primært alle ark-offset trykkerier i Danmark samt disses kunder. Sekundært leverandører af papir, trykfarve, kemikalier mv.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Udarbejdelse af rapport for hver fase. Det kunne forestilles at være relevant at lægge edb-værktøjet ud på en relevant hjemmeside, hvorfra det kan downloades. Der udarbejdes desuden en brugermanual til edb-værktøjet samt nødvendigt undervisningsmateriale til oplæring af medarbejdere. Spredningen sker gennem etablerede informationskanaler – fx gennem artikler i De Grafiske Fag. Der håbes også på optagelse af artikler i andre relevante fagblade.

2. Udgifter

Der er udgivet en rapport – også i CD-ROM-udgave: ”Arbejdsrapport: Sælger- og kundevejledning til udarbejdelse af en produkt-miljøprofil”.

Der er tale om et ”værktøj”, som dels gennemgår miljøforhold i relation til tryksager (med henblik på at opkvalificere sælgere og kunder til at føre miljødialog), dels fungerer som IT-manuskript-generator, der beskriver procestrin og grafiske produkters livscyklus.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet bestod i udarbejdelse af et interaktivt edb-værktøj, baseret på et større brancheprojekt for miljøstyring, som tidligere er gennemført under ordningen. Projektet er således et 3. generationsprojekt for den grafiske branches miljøledelsesstrategi.

4. Samlet vurdering

På baggrund af projektanalysen samt ovenstående vurderer evaluatoren, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til såvel programmets som projektets egen målsætning. Projektets effektivitet vurderer evaluatoren som høj. Projektets effekt vurderes som meget høj, idet værktøjet er meget brugervenligt og praktisk anvendeligt. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluatoren ligeledes som høj.

Den samlede vurdering er: 4,6.

1.64 Miljøledelse integreret med den maritime International Safety Management (ISM) Code

Tilskudsmodtager: Danmarks Rederiforening.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

At integrere miljøledelse i ISM-koden, der kan anvendes af danske rederierhverv. Heri indgår bl.a. udarbejdelse af skabelon til udarbejdelse af grønne regnskaber. Der sigtes med dette projekt på at gøre det muligt at integrere miljøledelse efter ISO 14001-standarden.

Desuden vil der blive udarbejdet undervisningsmateriale til anvendelse ved inddragelse af medarbejdere i systemer med indbygget miljøledelse. Afslutningsvis skal der udformes informationsmateriale om miljøledelse i ISM-koden (i hvilken form nævnes ikke). Via de udviklede modeller for ekstern miljørapportering vil kendskabet til erhvervets miljøforhold øges. Det nævnes ikke, hvilken form disse modeller skal have.

Forventet målgruppe

Primært det danske rederierhverv.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Fremlæggelse af materiale ved relevante interne komiteer og på seminarer samt distribution af de endelige rapporter til medlemmerne.

2. Udgivelser

To ringbind og to små foldere samt en diskette med et "Voyage transport"-eksempel.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Der er udgivet undervisningsmateriale til forøgelse af kendskabet til erhvervets miljøforhold. Det udgivne materiale gør det muligt for branchen at integrere miljøledelse efter ISO 14001-standarden.

4. Samlet vurdering

Produktet fremstår i et gennemført og indbydende design. Produktet er på engelsk, på nær den ene introduktionsfolder, der er oversat til dansk.

Evaluator finder i høj grad projektet relevant på programniveau og i meget høj grad på projektniveau og med hensyn til projekteffektivitet. Effekterne vurderes som værende acceptable, og levedygtigheden vurderes som høj.

Den samlede vurdering er: 4,2.

1.65 Miljøstyring og miljørevision hos mindre vognmænd

Tilskudsmodtager: DTI, Center for Emballage og Transport.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Udvikling af et vognmandsspecifikt miljøstyringskoncept udviklet specielt til små virksomheder. Det udviklede materiale: simple papir- og pc-baserede værktøjer, kurser og kursusmateriale samt en miljøstyringshåndbog opbygget efter modulprincippet, der løbende skal testes i 4-6 virksomheder for derefter at blive tilrettet. Projektet er opdelt i to faser, en forprojektfase og en hovedprojektfase.

Forventet målgruppe
Små vognmandsfirmaer.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Via Internet, pressemeddelelser og artikelskrivning til væsentlige tidsskrifter inden for transportsektoren. Ydermere vil resultaterne blive præsenteret ved konferencer og i forbindelse med temadage.

2. Udgivelser

- 1) ”Styr på miljøet i vognmandsvirksomheder – Miljøhåndbog”;
- 2) ”Styr på miljøet i vognmandsvirksomheder – Undervisningsmateriale”;
- 3) ”Der er penge i miljø. Vognmandsvirksomheder”.

Ad 1. Håndbogen indeholder vejledning i opbygning af miljøledelsessystem specielt rettet til mindre vognmandsvirksomheder. Systemet er modulopbygget og kan tilpasses til et husmandssystem eller et certificerbart system efter ISO 14001. Håndbogen med skabelon til miljøledelsessystem findes også som IT-værktøj på CD-ROM, der er indlagt i mappen. CD-ROM uden mappe kan desuden fås gratis.

Ad 2. Materialet kan anvendes til branchekurser i indførelse af miljøledelse. Kurset består af moduler.

Ad 3. Pjecen giver en kort introduktion til miljøledelse og til det materiale, der er udarbejdet i projektet.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet handlede om at reducere miljøbelastningen fra transporterhvervet gennem en øget miljøstyring i vognmandsvirksomheder.

I projektet er udviklet et vognmandsspecifikt miljøstyringskoncept, der er rettet specielt mod små virksomheder og virksomheder, hvor ledelse og medarbejdere har en begrænset uddannelsesbaggrund. På baggrund af en branchescreening er der udarbejdet et udkast til en håndbog med generelle retningslinier for miljøstyring og -revision efter ISO 14001 hos vognmænd. Miljøstyringshåndbogen er udarbejdet efter de retningslinier, der kendes fra EMAS og ISO 14001, men kan også med fordel anvendes af mindre vognmænd, der vælger at foretage miljøstyring uden for disse rammer. På baggrund af de praktiske erfaringer er der udarbejdet et samlet miljøstyringskoncept for vognmænd.

Med håndbogen skal de enkelte vognmænd kunne indføre miljøstyring med minimal støtte fra en konsulent. Dette er i praksis gennemført hos fem repræsentativt udvalgte vognmænd. Det planlægges at formidle projektet ved at gennemføre temadage, ERFA-grupper og udsende pressemeddelelser.

4. Samlet vurdering

Produktet er udgivet af Miljøstyrelsen. På baggrund af gennemgangen af sagsmapper, projektrapporter og produkter samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til program- og projektmålsætningerne. Effektiviteten for projektet vurderer evaluator som værende acceptabel, hvilket også gør sig gældende for projektets effekter. Levedygtigheden vurderes at være høj.

Den samlede vurdering er: 4,0.

1.66 Formidling af generelle og tværgående miljøstyringsprojekter

Tilskudsmodtager: Valør og Tinge.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Udbredelse af resultater fra ca. 30 generelle projekter udarbejdet under tilskudsordningen "Miljøstyring og miljørevision i danske virksomheder".

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Projektet i sig selv har til formål at formidle tidligere udførte projekter. Formidlingsaktiviteterne vil benytte sig af to midler: 1. Kampagner over for brancheorganisationer og pressen, herunder presselobbyisme og såkaldte "pressekit", udsendt til ca. 150 journalister, dagblade og fagblade; 2. Pjecer, herunder en større generel pjec (ca. 40 sider) og mindre temahæfter (6-8 stk. à 8 sider, A5).

2. Udgivelser

Et katalog over 66 projekter – Miljønyt nr. 59.

Pressekit mm

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet videreformidler generelle projekter gennemført under tilskudsordningen "Miljøstyring og miljørevision i danske virksomheder" i årene 1995-2000 - med få undtagelser, fordi visse projekter er blevet vurderet som værende uaktuelle. Der har desuden været afholdt møder og udgivet artikler.

Projektet har formået at formidle resultater fra ca. 30 projekter via fem publikationer på en enkel og overskuelig måde. Der er afholdt kampagner over for brancheorganisationer og pressen, herunder er "pressekit" udsendt til ca. 150 journalister, dagblade og fagblade.

4. Samlet vurdering

Projektet har formået at formidle resultater fra ca. 30 projekter på en enkel og overskuelig måde. Publikationerne er lette at gå til og virker inspirerende – også for ikke-fagfolk. Evaluator vurderer således både programrelevans og projektrelevans som værende meget høj. Projekteffektiviteten vurderes at have være meget høj. Effekter og levedygtighed vurderes at være høj.

Den samlede vurdering er: 4,6.

1.67 Fastlæggelse af status og strategi for miljøstyringsaktiviteter i tekstil- og beklædningsindustrien

Tilskudsmodtager: DTI Beklædning og Tekstil, Tekstil- og Beklædningsindustrien.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektet udgør fase 1 under branchepakken for TB-branchen. I denne fase gøres et forsøg på at opnå et overblik over igangværende aktiviteter på miljøstyringsområdet inden for TB-branchen samt afdække de områder, hvor virksomhederne har størst behov for støtte under arbejdet med opbygning og vedligeholdelse af miljøstyringssystemer.

Dette vil blive gjort gennem et endags seminar, som hele branchen er inviteret til. Til afholdelse af dette arrangement er opbygget tre faser – forberedelse, afholdelse og opfølgning.

Forventet målgruppe

Hele branchen.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Gennem eksisterende kanaler – tekniske cirkulærer og foreningens blad TBI-nyt. Projektet er ikke velegnet til formidling til en bredere målgruppe.

2. Udgivelser

En mindre rapport: ”Fastlæggelse af status og strategi for miljøstyringsaktiviteter i tekstil- og beklædningsindustrien”.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet er et ”kortlægningsprojekt”, der havde til formål at belyse, hvor det efterfølgende projekt skulle sætte ind. Det virker som en god strategi at udarbejde en projektidentifikation, især når det efterfølgende projekt er af en vis størrelse. Her ved identificeres branchens reelle behov.

4. Samlet vurdering

Evaluator vurderer ud fra ovenstående, at projektet i meget høj grad opfylder både program- og projektmålsætningerne. Effektiviteten findes acceptabel. Projektet har i høj grad haft effekter set i relation til det efterfølgende produkt. Levedygtigheden må ligeledes antages at være koblet til det efterfølgende projekts succes – og dermed høj.

Den samlede vurdering er: 4,2.

1.68 EMAS – et aspekt i dialogen med markedet

Tilskudsmodtager: VKI, Valør og Tinge, Deloitte og Touche.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektet har til formål at forberede virksomhedernes kommunikationsindsats vedrørende EMAS, så der skabes en efterspørgsel på både det offentlige og det private marked efter produkter og ydelser fra EMAS-registrerede virksomheder.

De midler, som projektet agter at tage i brug, er:

- Udvikling af værktøjer til forbedring af dialog mellem virksomheder og deres kunder;
- Udarbejdelse af udkast til katalog til inspiration om, koordinering af og information om EMAS;
- Afholdelse af fire seminarer.

Forventet målgruppe

Målgruppen er alle virksomheder, både de, der er registreret, og de, der ikke er. Desuden virksomhedernes kunder. Derudover er målgruppen organisationer samt faggrupper med interesse for EMAS.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

De ønskede resultater er aktiviteter i form af seminarer, katalog og værktøj til forbedring af dialog.

2. Udgivelser

Der er udgivet en håndbog – Miljønyt nr. 46, 2000 – samt to pjecer.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet har resulteret i håndbogen ”Miljønyt nr. 46, Miljødialog med kunder”, der vejleder virksomheden i at vælge de relevante kunder, undersøge deres behov, opbygge troværdige miljøargumenter og gennemføre miljødialogen. Resultatformidlingen er sket på kundemøder og seminarer.

4. Samlet vurdering

Håndbogen virker akademisk set i forhold til den generelle målgruppe, men formidles på en elegant facon. På det foreliggende grundlag er evaluators vurdering, at der udover udgivelsen af håndbogen er et uudnyttet potentiale for at eksponere projektet yderligere. Dog har deltagerne i de fire seminarer fået udbytte af projektet. På baggrund af sags- og produktgennemgangen samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning er resultatet i høj grad relevant. Projektets effektivitet vurderer evaluator som høj. Projektet vurderes i høj grad at have haft effekter. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluator også som høj baseret på Miljøstyrelsens engagement i distributionsfasen med udgivelsen af publikationen ”Miljødialog med kunder”.

Den samlede vurdering er: 4,2.

1.69 Miljøledelse og Miljørevision

Tilskudsmodtager: Handelshøjskolen i København.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Udarbejdelse af undervisningsmateriale til HD-studerende.

2. Udgivelser

-

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Anvendt ved Handelshøjskolen i København i en kort periode. Skulle ses som et modstykke til Miljøledelsesuddannelsen ved Handelshøjskolen i Herning.

4. Samlet vurdering

Produktet forefindes ved Handelshøjskolen i København. Evaluator vurderer det ikke relevant at bedømme dette projekt, eftersom materialet både er udgået af formidling og HD. Miljøledelsesuddannelsen er nedlagt. Evaluator antager på den baggrund, at projektet umiddelbart har samme relevans som projektet ”Cases inden for miljøledelse- og revision”. Dette projekt er heller ikke vurderet med hensyn til effekter og levedygtighed.

Den samlede vurdering er: 4,3*.

1.70 Værktøjer til miljødialog

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Udvikling og formidling af fem kommunikationsværktøjer/håndbøger, der kan gøre det nemmere for små og mellemstore virksomheder at kommunikere om deres produktions og produkters miljøforhold. På fem workshops afprøves fem værktøjer, og der udvikles et uddannelsesprogram, der skal gøre det muligt for interesse-

rede brancheorganisationer selv at gennemføre uddannelsesforløb i miljøkommunikation. Håndbøger og uddannelsesforløb præsenteres på fire introduktionsarrangementer. Desuden udarbejdes en række artikler.

Forventet målgruppe

Medarbejdere, der til daglig har det primære ansvar for at planlægge og udføre virksomhedens miljøkommunikation, inden for de 21 brancher, hvor der er iværksat miljøstyringsaktiviteter.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Ud over de planlagte ovenstående aktiviteter er der planlagt introduktionsarrangementer for brancheorganisationerne samt artikler tilpasset de enkelte branchers medlemsblade.

2. Udgivelser

Fem publikationer alle udgivet af Miljøstyrelsen. Hhv. Miljønyt nr. 42, 43, 44, 45 og 47. Oplag: 1.500, kan købes i Miljøbutikken for beskednen pris.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet har udviklet og afprøvet værktøjer til og uddannelsesforløb i miljøkommunikation. Projektet er formidlet via flere kanaler, en række seminarer, workshops og artikler i "Miljønyt". På baggrund af erfaringerne fra de 5 workshops blev der udviklet et uddannelsesprogram, der gør det muligt for brancheorganisationer selv at arrangere og gennemføre et uddannelsesforløb i miljøkommunikation. Der er afholdt introduktionsarrangementer og workshops for at formidle projektet.

4. Samlet vurdering

På baggrund af ovenstående vurderer evaluatoren, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning er resultatet i meget høj grad relevant. Set i lyset af bevillingens størrelse og det output der er fremkommet, må projektet bedømmes i meget høj grad at være gennemført effektivt. Projektets effekter vurderer evaluatoren ligeledes som værende tilfredsstillende i høj grad. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluatoren også som værende af høj grad.

Den samlede vurdering er: 4,6

1.71 Videofilm – billedmæssig præsentation af Green Network

Tilskudsmodtager: Green Network.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektet er en videofilm på 15-20 minutter, der omhandler samarbejdet mellem det offentlige og erhvervslivet.

Forventet målgruppe

Miljøinteresserede virksomheder, organisationer mv.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Green Network vil bruge filmen lokalt samt ved diverse miljøkonferencer, seminarer og kurser som eksempel på godt miljøsamarbejde.

2. Udgivelser

Video på 16 min. er udgivet.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Videoen er udviklet med henblik på at formidle erfaringer og resultater fra Green-Network-samarbejdet. Videoen kan bruges til at sprede konceptet bag Green Network.

4. Samlet vurdering

På baggrund af sags- og produktgennemgangen samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i acceptabel grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning er resultatet i meget høj grad relevant. Set i lyset af bevillingens størrelse og det output, der er fremkommet, må projektet i meget høj grad siges at være effektivt. Projektets effekter vurderes som værende begrænsede, da det formentlig ikke er det store antal, videoen vil blive vist for. Levedygtigheden i projektet er begrænset, idet der ikke umiddelbart er planer om en opdatering.

Den samlede vurdering er: 3,2.

1.72 Formidling af erfaring i forbindelse med implementering og vedligeholdelse af miljøledelsessystem – perspektivering af virksomheders mulighed for markedsføring af miljøindsats

Tilskudsmodtager: dk-Teknik.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektets formål er afholdelse af to konferencer, der skal formidle igangværende eller afsluttede projekter samt registrere metoder og værktøjer til indførelse af miljøstyring. Konferencen er brugerbetalt.

Forventet målgruppe

Der indbydes 3.000 danske virksomheder, både med og uden miljøledelsessystem.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Konferencen markedsføres i artikler og på hjemmeside.

2. Udgivelser

Der er uddelt kursusmappe til deltagerne.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

På baggrund af allerede indhøstede erfaringer er der afholdt en konference, der har til formål at fortælle om resultaterne af igangværende eller afsluttede projekter samt registrere metoder og værktøjer til indførelse af miljøstyring.

4. Samlet vurdering

Da sagen ikke er endeligt afsluttet, er det ikke muligt at give en endelig vurdering af projektet. Dog finder evaluator, at der er en meget høj grad af relevans i forhold til programmets målsætning.

Den samlede vurdering er: 5,0*.

1.73 Miljøledelse for tekstilindustrien

Tilskudsmodtager: COWI.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Et vækstgruppeforløb med en dertil tilknyttet seminarrække. Der vil blive afholdt syv seminarer. Derudover udarbejdes en drejebog for fremtidige vækstgrupper. Dernæst vil et konsulentteam udvikle en håndbog med forskellige elementer, bl.a. værktøjer og forslag til miljøprocedurer – løsningsmodeller. Efterfølgende forventes det, at en eller flere virksomheder lader sig certificere – enten EMAS eller ISO. Erfaringerne fra vækstgruppen forventes samlet i en håndbog.

Forventet målgruppe

Virksomheder inden for følgende delbrancher: Spinderier, strikkerier og væverier, farverier, trykkerier og beklædnings- eller konfektionsvirksomheder. Sekundært tilsynsmyndigheder, der kan anvende projektets resultater til drøftelser med branchens virksomheder.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Et færdig værktøj, der kan anvendes af branchen generelt. De deltagende syv virksomheder afslutter seminarrækken med dertilhørende vækstgruppearbejde med indførelse af et miljøledelsessystem. Heraf skal mindst to virksomheder lade sig certificere. Oprettelse af to nye vækstgrupper inden år 1999.

2. Udgivelser

Der er udgivet 1) en ”Håndbog i miljøledelse for tekstilindustrien” og 2) en drejebog: ”Drejebog for vækstgruppe om miljøledelse for tekstilindustrien, Miljøprojekt 539, 2000”.

Ad 1. Håndbogen dækker hovedelementerne ved etablering og indførelse af miljøledelse i tekstilvirksomheder. Håndbogen er hovedsageligt rettet mod de medarbejdere, der aktivt deltager i miljøledelsesarbejdet. Derudover findes et afsnit med introduktion til miljøledelse rettet mod virksomhedens ledelse. Tekstilvirksomheder kan rekvirere håndbogen hos DTB.

Ad 2. Drejebogen er udarbejdet som støtte til vækstgrupper (studiekredse) i miljøledelse. Drejebogen er udarbejdet og tilrettet ud fra erfaringerne i projektet "Miljøledelse i tekstilindustrien", hvor syv virksomheder arbejdede med indførelse af miljøledelse.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet tager udgangspunkt i at etablere miljøledelse i tekstilvirksomheder ved deltagelse i vækstgrupper. Virksomhederne føres samlet gennem opbygningsprocessen ved hjælp af seminarer med mellemliggende projektarbejde. Håndbogen indeholder en trin-for-trin-beskrivelse af hovedelementerne i miljøledelse. Kravene i EMAS og ISO 14001 beskrives, og det diskuteres, hvordan standardens krav kan opfyldes. Der findes endvidere skemaer og eksempler.

Håndbogen er efterfølgende evalueret af to af de deltagende tekstilvirksomheder, der blev certificeret efter ISO 14001, og af tre andre miljøcertificerede tekstilvirksomheder. Den indeholder tekniske løsningsforslag til renere teknologi og arbejdsmiljøforbedringer i delbrancherne kombineret med bl.a. lister over farlige stoffer i råvarer og hjælpestoffer.

4. Samlet vurdering

Produktet formår på en indbydende måde, trods de mange informationer og det store volumen, at give læseren lyst til at arbejde med produktet. Desuden virker produktet gennemarbejdet, og layoutet er også brugervenligt. Det virker som en god kobling både at udarbejde en drejebog til fremtidige vækstgrupper og samtidig udgive en håndbog af mere generel karakter, herved bliver det muligt at holde "liv" i produktet i længere tid. Produktet virker "langtidsholdbart". Evaluator vurderer projektet til både på programniveau og på projektniveau at opfylde målsætningen i meget høj grad. Effektiviteten vurderes som værende høj, og effekterne som meget høje. De 2 vækstgrupper er dog ikke oprettet og dermed vurderes levedygtigheden (kun) at kunne opfylde forventningerne i høj grad.

Den samlede vurdering er: 4,8.

1.74 Håndbog i leverandørstyring

Tilskudsmodtager: dk-TEKNIK. (Valør og Tinge).

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Formålet er udarbejdelse af håndbog for virksomheder, der ønsker at indføre certificérbar miljøledelse, herunder opbygge og opretholde et miljøledelsessystem til leverandørstyring og kommunikation. Specifikt ønskes en håndbog, der giver operationelle retningslinier for, hvordan virksomheder kan fremme dialog med deres leverandører. Til håndbogen skal endvidere udvikles en baggrundsrapport med grundlaget for håndbogens anbefalinger. Baggrundsrapporten skal udarbejdes, så den kan publiceres via Internettet. Der skal afholdes møder/workshops med de syv virksomheder, der deltog i leverandørprojektet i 1994, for at opsamle erfaringer. Herefter udsendes spørgeskemaer til alle certificerede/registrerede virksomheder.

Forventet målgruppe

Virksomheder, der er i færd med at indføre et certificerbart miljøledelsessystem efter ISO 14001 eller EMAS. Sekundært leverandørvirksomheder, der ønsker at tilpasse sig miljøkrav fra kunder med miljøledelse, samt de certificerende organer.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Resultaterne forventes formidlet i form af to dokumenter: En baggrundsrapport og en kortfattet og mere brugsorienteret håndbog (30-40 sider). Endvidere i form af to artikler og to kronikker. Eksponering via Miljøstyrelsens hjemmeside.

Den færdige håndbog sendes til de medvirkende virksomheder. Desuden sendes håndbogen til brancheorganisationer sammen med oplysninger om, hvor baggrundsrapporten kan hentes.

2. Udgivelser

Udgivelse af håndbogen "Miljødialog med leverandører" – Miljønyt nr. 48, 2000.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

I samarbejde med de udvalgte case-virksomheder er der udgivet en håndbog til støtte for virksomheder i forbindelse med opbygning og opretholdelse af et miljøledelsessystem til leverandørstyring og kommunikation. Eksponeringen af håndbogen er sket, ved at brancheorganisationerne er blevet orienteret om produkterne, samt via tilgængelig information på Miljøstyrelsens hjemmeside. Erfaringerne fra udfærdigelsen af håndbogen er opsamlet i en baggrundsrapport. Til brug for formidling af projektet er der blevet udarbejdet en artikel både på dansk og engelsk. I stedet for de lovede kronikker er der blevet holdt to oplæg på konferencer.

4. Samlet vurdering

På baggrund af sags- og produktgennemgangen samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i høj grad har vist sig programrelevant og har en meget høj grad af projektrelevans. Projekter er velformidlet og dets effektivitet, effekter og levedygtighed vurderes som høje.

Den samlede vurdering er: 4,2.

1.75 Vejen til miljøledelse

Tilskudsmodtager: Birch og Krogboe.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektets mål er at udarbejde en elektronisk guide, som skaber overblik over resultaterne af ordningen. Guiden skal alene vurdere det producerede materiale i forhold til anvendelighed i en formidlingssituation. Udover CD-ROM med brugervejledning udgives en folder om "Vejen til miljøstyring".

Forventet målgruppe

Målgruppen er private og offentlige virksomheder, brancheorganisationer, interesseorganisationer, rådgivere på området mv.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Guiden skal gratis kunne tilsendes eller hentes via Internettet. Ved projektets afslutning sendes en "Direct mail" til repræsentanter for målgruppen. Derudover foreslås, at der reklameres for produktet på forskellige hjemmesider.

2. Udgivelser

Guiden og folderen er udkommet, og der er sendt en skrivelse til udvalgte repræsentanter for målgruppen.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Der er udgivet en CD-ROM "Vejen til miljøledelse", der beskriver og informerer om hovedparten af projekterne under tilskudsordningen. I forbindelse med udbredelse af kendskabet til Cd-rommen er der udgivet en folder, der fortæller om projektet. Desuden er der blevet sendt informationsskrivelser til repræsentanter for målgruppen.

4. Samlet vurdering

På baggrund af gennemgangen af sagsmapper, projektrapporter og produkter samt ovenstående vurderer evaluator, at projektet i meget høj grad har vist sig relevant i forhold til programmets målsætning. I forhold til projektets egen målsætning har resultatet i meget høj grad været relevant. Projektets effektivitet vurderer evaluator som værende høj. Projektets effekter vurderes at være i meget høj grad tilfredsstillende. Levedygtigheden i projektet vurderer evaluator som høj.

Den samlede vurdering er: 4,6.

1.76 Fremme af miljøstyring i hotel, restaurant- og turisterhvervet

Tilskudsmodtager: HORESTA (Del A og B), Rambøll (Del C).

A.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Ifølge ansøgningen var projektets formål at udvikle og afprøve brancheværktøjer for at fremme miljøstyring i erhvervet, herunder kortlægge erhvervets miljøforhold, og lade resultaterne indgå i en række håndbøger, målrettet mod erhvervet.

Forventet målgruppe

15.000 virksomheder, store og små, i hotel-, restaurant- og turisterhvervet.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Formidling via nyhedsbreve og artikler i brancheblade til 15.000 virksomheder, store og små, i hotel-, restaurant- og turisterhvervet. Endvidere formidling via kurser og seminarer. Minimum tre pressemøder, landsdækkende konference samt etablering af rådgivningsservice.

2. Udgivelser

- 1) Resultat af kortlægningen
- 2) Miljø 2100: Horesta's værktøjskasse til Miljøarbejde i hotel-, restaurant- og turistvirksomheder;
- 2) Kursus for miljømedarbejdere i hotel-, restaurant- og turistvirksomheder: program, transparenter og noter til to kursusdage;
- 3) Kursusmappe med transparenter m. noter, video (Miljøledelse – få en bedre hverdag), spørgsmål til gruppearbejde samt frieksemplarer af Miljømagasinet, udgivet af Horesta, for Miljøstyrelsen og Erhvervsfremme Styrelsen (i et oplag på 22.000);
- 4) Del-evalueringsrapport (1998);
- (5) Desuden er der i forbindelse med C udgivet en håndbog med titlen "Miljøforhold ved vedligehold, renovering og nybyggeri i hotel-, restaurant- og turistvirksomheder". I tillæg til denne er der skrevet en artikel, der bl.a. skulle publiceres i "Ny viden".)

Ad 1. Værktøjskassen, i form af et ringbind, indeholder en lang række selvstændige hæfter, fra "strakstiltag" over "grønt regnskab" til "varme", "affald" og "rengø-

ring”. De er alle meget flot udført, dvs. ”appetitvækkende”, meget velskrevne og brugervenlige.

Ad 2. Kurset består af en række grundigt kommenterede og velskrevne transparen-ter, som introducerer emnet miljøstyring i turisterhvervet.

Ad 3. Videoen præsenterer tre branchevirksomheders erfaringer med systematisk miljøarbejde.

Ad 5. Håndbogen er lagt ud på MSTs hjemmeside og er ikke af samme indbydende kvalitet som værktøjskassen. Indholdet vurderes dog som værende tilfredsstillende.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet blev indledt med en kortlægning af miljøforholdene i erhvervet. Resulta-terne heraf blev inddraget i udarbejdelsen af en række værktøjer, der er samlet i en værktøjskasse. Sammen med denne er der udgivet en video, der giver indblik i, hvordan miljøarbejdet er grebet an. Der er derefter blevet udviklet en håndbog

4. Samlet vurdering

Evaluator vurderer, at projektet i meget høj grad imødekommer målsætningerne i såvel programmet som ansøgningen. Resultatformidlingen synes vellykket, og dermed skønner evaluator, at projektet med en høj grad af effektivitet når en meget høj grad af effekt og i meget høj grad er levedygtigt.

B.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Formålet var ifølge ansøgningen at formidle ovenstående projekt (se A).

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

IT-løsning, værktøjskasse, elektronisk, konference, miljømagasin, kuffertstand med miljøinfomateriale til internationale konferencer.

B indgår i ovenstående vurdering.

C. (Miljøforhold ved vedligeholdelse, reovering og nybyggeri

Dette projekt kan med rette ses som et selvstændigt projekt med Rambøll som til-skudsmodtager. Projektet er imidlertid her behandlet som affødt af det overordnede HORESTA projekt, og vurderet i sammenhæng med dette.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Formålet var ifølge ansøgningen at yde et kompletterende bidrag til ovenstående projekt (se A). Bidraget var at fokusere på miljøforholdene i hotel- og restaurationsbranchen i relation til bygninger.

C indgår i ovenstående vurdering.

Den samlede vurdering er: 4,8.

1.77 Virksomhedsøkonomiske konsekvenser af miljøledelse

Tilskudsmodtager: Carl Bro.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektets formål var at indsamle, analysere og vurdere konkrete erfaringer med de virksomhedsøkonomiske konsekvenser af miljøledelse.

”Virksomhedsøkonomiske konsekvenser af miljøledelse” adskiller sig fra de øvrige projekter ved at have modtaget tilskud ved udbud og har derfor ikke fulgt den traditionelle ansøgningsprocedure. Derfor har evaluatoren valgt ikke at foretage en gennemgang af det materiale, der ligger til grund for tilsagnet. Konkret betyder dette, at evaluatoren ikke har nedfældet data under dette punkt.

2. Udgivelser

Der er udgivet:

- 1) En rapport: ”Virksomhedsøkonomiske konsekvenser af miljøledelse”;
- 2) En pjecce: ”Sæt pris på miljøet”;
- 3) Et pc-værktøj: ”Miljø-økonomi”.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Projektet har ved kortlægning og analyse af en række virksomheders erfaringer med de økonomiske aspekter og konsekvenser af at gennemføre miljøledelse, leveret en række værktøjer som kan give (andre) virksomheder et beslutningsgrundlag for eventuelt at påbegynde og gennemføre miljøledelse. Resultaterne er formidlet på Carl Bro's hjemmeside.

4. Samlet vurdering

Pjecen er professionel af udseende og letlæst. Projektrapporten og pc-værktøjet vurderes at være indholdsmæssigt og kvalitativt i orden. Især rapporten er udformet i en akademisk rapportstil, hvorimod pc-værktøjet bedre kan tænkes anvendt af den lille/mellemstore virksomhed, som jo er ordningens målgruppe. Evaluatoren vurderer, at projektet i høj grad imødekommer målsætningerne i såvel programmet som ansøgningen, med en høj grad af effektivitet. Den brede deltagelse og formidlingen af projektet via Internet betyder, at projektet alt i alt vurderes at nå en høj grad af effekt og en høj grad af levedygtighed.

Den samlede vurdering er: 4,0.

1.78 Miljøstyringsprojekterne – resultater og erfaringer

Tilskudsmodtager: VKI.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Projektets formål var at forberede, afholde og afrapportere en todages- konference som status over Miljøstyrelsens og Erhvervsfremme Styrelsens støtteordning ”Miljøstyring og miljørevision i danske virksomheder”. Konferencen skulle samtidig fungere som en formidling af resultaterne fra de under ordningen støttede projekter.

Forventet målgruppe

Beslutningstagere i virksomheder og brancheorganisationer, som endnu ikke er i gang med miljøstyring.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Se ovenstående.

2. Udgivelser

Der foreligger en konferencemappe med resumeer af alle foredrag, oplæggene til workshops samt en afrapportering og evaluering af projektforløbet.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Konferencen er afholdt to gange, og der er afholdt otte parallelle workshops. I alt deltog 197 mennesker i de to konferencer.

4. Samlet vurdering

Evaluator vurderer, at projektet i meget høj grad imødekommer målsætningerne i såvel programmet som ansøgningen. Resultatformidlingen synes vellykket, og dermed skønner evaluator, at projektet med en meget høj grad af effektivitet når en meget høj grad af effekt og i høj grad er levedygtigt.

Den samlede vurdering er: 4,6.

1.79 Miljøstyring & Miljørevision – vejen til større konkurrenceevne

Tilskudsmodtager: Danmarks Erhvervs-TV.

1. Forventninger opstillet i ansøgningen

Skabe opmærksomhed omkring miljøledelse. Vil belyse området ud fra forskellige vinkler.

Forventet målgruppe

Befolkningen – bredt.

Planlagt resultatformidling og spredningseffekt

Via fjernsyn – udsendt på Danmarks Erhvervs-TV.

2. Udgivelser

12 videobånd. Findes også som resumé på et bånd. Kan rekvireres ved henvendelse til Danmarks Erhvervs-TV.

3. Kort sammenfatning af projektets indhold og forløb

Gennem tv-serien er der sat fokus på miljøstyring og miljørevision. Programmerne er udsendt på Danmarks Erhvervs-TV. Programmerne giver en introduktion til området og skal være med til at skabe en interesse for området.

4. Samlet vurdering

Der forelægger god dokumentation i journalen for resultatformidlingen af produktet, formidling som har haft et positivt resultat. Set i relation til ovenstående vurderes det fra evaluators side, at programmålsætningen opfyldes i høj grad, mens projektmålsætning og effektivitet findes relevant i meget høj grad. Effekterne vurderes ligeledes som værende af høj kvalitet. Levedygtigheden er kort. Om end det ikke kunne forventes at være anderledes, vurderes projektet til i mindre grad at være levedygtigt.

Den samlede vurdering er: 4,0.

2 Virksomhedscases

2.1 ABB Motors A/S

Kontaktperson:

Kvalitets- og miljøchef Hans Juul Knudsen (HJK)

Stamoplysninger:

Antal ansatte:	225
Årlig omsætning:	375 Mio. kr.
Geografisk placering:	Odense
Kommune (land/by):	Odense
Branche:	Jern og metalindustri
Årstal for indføring af miljøledelse/certificering:	1998 / ISO 14001
Certificeringsselskab:	BVQI

Kendskab til programmet

”miljøstyring og miljørevision i virksomheder”:

JA, ABB har kendskab til videoprodukterne ”Miljøstyring – hvorfor og hvordan”, som fungerer som inspirationskilde.

Overordnet virksomhedsbeskrivelse:

ABB Motors, der indgår i den internationale ABB-gruppe, er repræsenteret globalt, med produktionsselskaber i 8 lande. ABB Motors er verdens førende producent af lavspændings vekselstrømsmotorer. Selskabet har over 100 års erfaring og er repræsenteret i mere end 140 lande.

ABB Motors danske motorfabrik er beliggende i Odense og har en årlig produktionskapacitet på 400.000 motorer. Selskabet, der producerer IEC aluminium vekselstrømsmotorer med effekter op til 4 kW i byggestørrelse 63 - 100, beskæftiger ca. 300 medarbejdere.

ABB Motors markedsfører i Danmark det komplette motorprogram af aluminium-, stål- og støbejernsmotorer i byggestørrelse 63 - 400 med effekter til og med 710 kW. Motorprogrammet er sammensat af motorer fra de 8 producerende motorfabrikker med beliggenhed i Danmark, Sverige, Finland, Spanien, Italien, Indien, Kina og Mexico.

Til vindmølleindustrien markedsfører ABB Motors såvel luftkølede som vandkølede vekselstrømsgeneratorer, der specialdesignes elektrisk og mekanisk til meget vanskelige driftsforhold til vands og til lands. Produktprogrammet omhandler generatorer fra de helt små størrelser op til flere Megawatt.

Virksomheden er under afvikling, da produktionen flyttes til syd Europa.

Motivation for indførelse af miljøledelse:

Der er fra koncernens side udarbejdet en koncernstrategi. I år 2000 var 97% af koncernen certificeret og det bliver vanskeligt at få certificeret en større procentdel, eftersom der forekommer en del salg og køb af hhv. egne divisioner og andre virksomheder.

Miljøledelse fremkom som et knopskud fra sikkerhedsafdelingen på ABB Motors A/S og er senere blevet et selvstændigt område.

ABB Motors A/S gav desuden udtryk for at en grøn profil også var en vigtig parameter ved indførelse af miljøledelse.

Beskrivelse af processen for indføring af miljøledelse:

Indførelse af miljøledelse I ABB Motors A/S blev igangsat i maj 1997 og resulterede i en ISO 14001 certificering i september 1998.

Under arbejdet med indføring miljøledelse trak ABB Motors A/S på Miljøklub Fyn, der kan betragtes som en pendant til Green Network i Vejle amt og Middelfart.

Derudover modtog ABB Motors A/S også konsulentbistand fra Teknologisk Institut i startfasen.

Samtidig med miljøledelse opbyggede ABB Motors A/S også et energiledelsessystem, som derefter er blevet integreret i miljøledelsessystemet.

ABB Motors A/S anvendte ca. 3/4-1 mandeår på indføring af miljøledelse, hvilket af virksomheden ikke blev vurderet som værende en barriere.

Det materiale ABB Motors A/S anvendte eller havde kendskab til, var dels materiale udarbejdet af koncernen, dels materiale gjort tilgængeligt via Teknologisk Institut.

Resultater og vedligeholdelsesarbejde i forbindelse med indførelse af miljøledelse:

ABB Motors A/S har reduceret mærkbart i forbruget af vand og elektricitet. Især har der været besparelser på el-området i forbindelse med introduktionen af nye kompressorer og køleanlæg.

I denne sammenhæng mente ABB Motors A/S, at det var mere oplagt at opnå besparelser ved indførelse af miljøledelse, frem for kvalitetsledelse (ISO 9000).

Certificeringen anvendes også direkte i markedsføringssammenhæng i form af mærkning på emballage og fakturer. Ydermere har certificeringen været anvendt med mærkbar effekt på det Nordiske marked. Også i forbindelse med udsendelse af spørgeskemaer til samarbejdspartnere, har certificeringen vakt opmærksomhed.

Et afledt resultat ved indførelse af miljøledelse har været en forøget opmærksomhed fra medarbejdernes side, der er begyndt at hjemlåne elmålere for at tjekke deres eget elforbrug.

For ABB Motors A/S er dette et tegn på, at miljøledelse er forankret i virksomhedens medarbejdere.

ABB Motors A/S formidler via en lille virksomhedsfolder og via opslag, resultater og nye målsætninger og aktiviteter til virksomhedens medarbejdere.

2.2 ISS Danmark – Catering

Kontaktperson:

Køkkenleder Else Hovmand (EH)

Stamoplysninger:

Antal ansatte:	11
Årlig omsætning:	7 mio. kr.
Geografisk placering:	Voldsmose
Kommune (land/by):	Odense
Branche:	Storkøkkener
Årstal for indføring af miljøledelse/certificering:	Juni, 2000 / ISO 14001
Certificeringsselskab:	BVQI

Kendskab til programmet ”miljøstyring og miljørevision i virksomheder”:
NEJ

Overordnet virksomhedsbeskrivelse:

ISS Danmark – Catering er en underdivision af ISS Danmark. Virksomheden producerer mad til ældre mennesker på et nærtliggende plejehjem og til udbringning til hjemmeboende. Der produceres omkring 650 anretninger på en dag.

Motivation for indførelse af miljøstyring:

Direktøren for cateringdivisionen fremkom med forslaget om miljøledelse, hovedsageligt for at være på forkant med udviklingen inden for miljøområdet. Desuden har det været vigtigt for virksomheden at etablere en grøn profil.

Beskrivelse af processen for indføring af miljøstyring:

Det tog ca. et år at implementere miljøledelsessystemet fra august 1999 til juni 2000. Energi- og miljøledelse er blevet indført som en integreret proces. Til indføring af energiledelse, blev anvendt en konsulent fra Energicenter Fyn, der udførte kortlægningen af virksomheden.

Der blev nedsat en styregruppe bestående af personer fra Odense kommunes køkkenafdeling og ISS. Derudover blev der nedsat en arbejdsgruppe bestående af medarbejdere fra køkkenet.

Disse styregrupper blev af virksomheden betegnet som værende tidsmæssigt meget ressourcekrævende. Også videreformidlingen og efterfølgende motivation af medarbejdere har været en ressourcekrævende proces.

Indføring af miljøledelse er sket i samarbejde med Odense Kommune og to kommunale køkkener.

Teknologisk Institut har udarbejdet miljøledelsesdelen, hvilket har udmøntet sig i en skabelonkonstruktion baseret på 4 moduler. Virksomheden har forladt sig på information tilgængeliggjort via Teknologisk Institut.

Resultater og vedligeholdelsesarbejde i forbindelse med indførelse af miljøstyring:

Der bliver foretaget daglige målinger af el og vand, samt månedlige evalueringer af disse.

Både el- og vandforbruget er blevet reduceret efter indførelse af miljøledelse. Positiv afsmittende effekt på omgivelserne

Virksomheden vurderede, at der i fremtiden var mulighed for aktiv inddragelse af en miljøcertificering i forbindelse med markedsføring.

Virksomheden stiller ikke krav til samarbejdspartnere vedrørende miljøcertificering, men forventer at disse har udarbejdet en miljøpolitik.

Ydermere har virksomheden opstillet krav med hensyn til hvad virksomheden vil modtage af emballagetyper. Konkret har virksomheden udskiftet flamingokasser med genanvendelige og mere robuste plastickasser der returneres leverandørerne.

Andet:

Virksomheden gjorde meget ud af formidlingen af nøgletalsindikatorer på vand, el og varme.

Disse tal var ophængt i medarbejderkantin og blev ugentligt opdateret. Herved mente virksomheden at opnå en bedre spredning og formidling af effekterne ved miljøledelse. Ofte blev disse nøgletal også, uopfordret, kommenteret af medarbejderne i diverse pauser.

2.3 Jan's Transport & Produkthandel A/S

Kontaktpersoner:

Miljøkoordinator Kim

Direktør Jan Larsen (JL)

Stamoplysninger:

Antal ansatte:	Ca. 22
Årlig omsætning:	Ca. 50 mio. kr.
Geografisk placering:	Holbæk, Kalundborg og Nykøbing Falster
Kommune (land/by):	Holbæk
Branche:	Transport og Produkthandel
Årstal for indføring af miljøledelse/certificering:	2001 / ISO 14001
Certificeringsselskab:	Det Norske Veritas
Kendskab til programmet "miljøstyring og miljørevision i virksomheder":	NEJ

Overordnet virksomhedsbeskrivelse:

Jan's Transport og Produkthandel (JTP) håndterer jernskrot fra blandt andet auto-ophuggere og transporterer det videre til stålværker og genvindingsindustrier i både ind- og udland.

I de fleste tilfælde sejles skrotet bort, hvorfor JTP har anlæg i to havne. Derudover råder virksomheden over 10 lastvogne og 400 containere, der dels hentes skrot hos underleverandører, dels fragter JTPs eget skrot til havnene. Materiellet kan også lejes til andre opgaver, bl.a. til nedrivning.

Motivation for indførelse af miljøledelse:

Virksomheden er blevet påkrævet at udarbejde grønt regnskab, derfor er der her et økonomisk incitament til at indføre miljøledelse, eftersom udgifterne ved det årlige miljøeftersyn halveres herved.

Virksomheden startede allerede i 1994/95 at monitorere miljøparametre, fordi virksomheden vurderede det vigtigt at have en grøn profil, samt at være på forkant med begivenhederne. Først inden for de sidste par år er der blevet udvist interesse fra kunder vedr. miljøcertificeringer.

Beskrivelse af processen for indføring af miljøledelse:

Virksomheden modtog tilskud fra Miljøstyrelsen i forbindelse med indførelse af ISO 14001, men ikke under den her evaluerede tilskudsordning. Virksomheden modtog tilskuddet i form af konsulenttimer.

Virksomheden har af strategiske årsager valgt at lade afdelingen i Holbæk og Nykøbing Falster certificere uafhængigt af hinanden, i tilfælde af den ene afdeling skulle miste sin certificering. På baggrund af dette har JTP oplevet at blive certificeret i to forskellige kommuner, og har herved oplevet en stor forskel i hvorledes forskellige kommuner håndterer en miljøcertificering.

JTP vurderede processen med indførelse af miljøledelse som værende meget ressourcekrævende for en virksomhed af denne type.

JTP har modtaget alt relevant materiale gennem Nørskov Miljø, og kan derfor ikke vurdere i hvilket omfang der har været tilstrækkeligt med informationsmaterialet på området. JTP har intet hørt fra Genindvindingsindustrien (G.I.) omkring miljøledelse.

Resultater og vedligeholdelsesarbejde i forbindelse med indførelse af miljøledelse:

Virksomheden giver udtryk for, at en stor del af potentialet når det gælder ressourcebesparelser, er nået, derfor giver det ikke mening at være tvunget til at opstille nye målsætninger der vil føre til yderligere reduktioner af råvarer etc..

Certificeringen anvendes i reklamesammenhængen, men virksomheden finder det svært at dokumentere positive effekter på denne baggrund.

JTP stiller krav til sine store kunder når det gælder miljøhensyn, men et direkte krav om certificering eksisterer ikke.

Virksomheden anvender ca. 10 timer/uge i forbindelse med miljømonitorering og systemvedligeholdelse. Effekterne fra miljøledelse opfattes af virksomheden både som værende positive og negative.

Negative effekter er eksempelvis når der på foranledning af miljøledelsessystemet bliver indrettet en arbejdsgang der gør arbejdet meget 'tungt' og besværligt. Positive effekter er eksempelvis, at chaufførerne nu medbringer kalk og bakke på turene, så eventuelle spildsituationer kan håndteres miljømæssigt forsvarligt.

Andet:

Virksomheden er skuffet over den manglende interesse fra offentlige myndigheder (fx kommuner) og borgerne. Det belønnes ikke tilstrækkeligt at lade sin virksomhed miljøcertificere.

2.4 KAMBAS

Kontaktperson:

Teknisk Direktør Jørn Jeppesen (JJ)

Stamoplysninger:

Antal ansatte: 80 inkl. en mindre afdeling på Bornholm

Årlig omsætning: ca. 100 mio. kr.

Geografisk placering: Ringsted

Kommune (land/by): Ringsted

Branche: Kødfoderindustrien (DAKA)

Årstal for indføring af miljøledelse/certificering: feb. 2001 / ISO 14001

Certificeringsselskab: BVQI

Kendskab til programmet "miljøstyring og miljørevision i virksomheder": Nej

Overordnet virksomhedsbeskrivelse:

KAMBAS - et selvstændigt handlende selskab under STEFF-HOULBERG Slagterierne A.m.b.a. KAMBAS producerer kødbenmel til kødfoder.

KAMBAS anvender kød- og ben-rester m.v. fra slagterier til at producere kødbensmelet. Også selvdøde dyr og råddent kød bliver anvendt. Tidligere har det ikke været påkrævet at opdele produktionen på baggrund af 'råstoftype', men dette er nu påkrævet ved lov. Opdelingen og den deraf ændrede efterfølgende bearbejdelse af 'råstoffet' har medført et forøget energiforbrug.

Det er i forbindelse med håndteringen af både det færdige produkt og typen af 'råstof', nødvendigt at anvende større køretøjer og specielle containere, samt andre maskiner og redskaber, der kan være af interesse i forbindelse med indføring af miljøledelse.

Motivation for indførelse af miljøstyring:

Stærke lugtgener og store mængder spildevand påvirker virksomhedens image negativt.

KAMBAS har derfor valgt at indføre miljøstyring for at være på forkant med begivenhederne, samt at sende et positivt signal til omgivelserne.

Beskrivelse af processen for indføring af miljøstyring:

Det tog ca. 1 år. at indføre miljøledelsessystemet.

Eftersom der både blev indført energistyring og miljøstyring på samme tid, er der blevet tilknyttet to forskellige konsulentfirmaer - P. A. Pedersen for energidelen og Nørskov Miljø for miljøstyringen.

KAMBAS modtog indirekte støtte i forbindelse med energistyringen, ved det, at det pågældende konsulentfirma modtog tilskud fra Energistyrelsen.

KAMBAS gav udtryk for, at processen for indføring af miljøstyring var meget ressourcekrævende, der blev brugt mere end 1000 mandetimer.

KAMBAS havde ikke kendskab til hvad der fandtes af information inden for området miljøstyring, miljøledelse og miljørevision, da beslutningen om indførelse af miljøstyring blev truffet. Den informationer KAMBAS fik kendskab til blev præsenteret via konsulentfirmaet.

Resultater og vedligeholdelsesarbejde i forbindelse med indførelse af miljøstyring:
KAMBAS er storforbruger af energi og er placeret i toppen af Sjællandske forbrugere.

Efter indføring af miljøledelse/energistyring sænkede KAMBAS energiforbruget med 5-10%.

Denne besparelse er pga. ændrede produktionsvilkår blevet udhulet igen.

KAMBAS har valgt ikke at stille krav til samarbejdspartnere omkring miljøcertificeringer, fordi det ville kræve for mange ressourcer, både at implementere, men også at kontrollere en sådan beslutning.

Vedligeholdelsen af miljøstyringssystemet er blevet en del af den ugentlige rutine. Her tænkes specielt på arbejdet med handlingsplaner, milepæle og afvigelsesrapporter.

Medarbejderne har udvist en større opmærksomhed omkring håndhævelse af afvigelsesrapporter, samt eksisterende skiltning m.v.

Andet:

KAMBAS har indført medarbejderbonus ved energibesparelser på virksomhedsniveau. Dette har medført øget motivation hos medarbejderne.

2.5 Levison+Johnsen+Johnsen A/S

Kontaktperson:

Kvalitetschef Eva Tauby Sørensen (ETS)

Stamoplysninger:

Antal ansatte:	ca. 70
Årlig omsætning:	ca. 100 mio. kr.
Geografisk placering:	Glostrup og Søborg
Kommune (land/by):	Albertslund
Branche:	Grafisk Branche

Årstal for indføring
af miljøledelse/certificering: sep. 1996 / ISO 14001 og EMAS

Certificeringsselskab: Dansk Standard

Kendskab til programmet
”miljøstyring og miljørevision
i virksomheder”:

JA. Produkterne virker for generelle, det
kræver meget arbejde at tilpasse dem til
virksomhederne egen situation.

Overordnet virksomhedsbeskrivelse:

Levinson+Johnsen+Johnsen A/S (LJJ) er et ”full-service” offsettrykkeri. Virksomheden har et bredt produktsortiment der spænder over brochurer, bøger, manualer, årsregnskaber, tidsskrifter, plakater etc. Virksomheden anvender i forbindelse med trykningen en varierende mængde kemi og forskellige typer pap og papirprodukter. Desuden anvendes også store mængder vand i forbindelse med luftbefugtning i trykkerihallen og lageret.

Motivation for indførelse af miljøledelse:

Flere faktorer har indvirket i forbindelse med beslutningen om indførelse af miljøledelse i LJJ.

Der har været et økonomisk incitament i forbindelse med muligheden for besparelser på vandafledningsafgiften. Der har også været økonomiske tilskyndelser fra kunder (de større) og andre samarbejdspartnere (offentlige).

I LJJ har man vurderet, at det i forhold til konkurrenter, vil være en fordel at være på forkant med indførelse af miljøledelse. LJJ mener desuden virksomheden drager positiv nytte af en grøn profil, og har i den sammenhæng indgået et samarbejde med AGFA og Akzel Nobel, hvor LJJ tester nye og miljøvenligere produkter. Arbejdsmiljø var fra starten en integreret del af miljøledelsessystemet. Virksomheden har også inden indførelse af miljøledelse, monitoreret miljøparametre som el, varme og vand, men kun på overordnet niveau.

Beskrivelse af processen for indførelse af miljøledelse:

Da LJJ valgte at indføre miljøledelse, var første skridt at afholde et erfaringsudvekslingsmøde med Albertslund kommune, Arbejdstilsynet, Bedrifts sundhedsjernen (BST), Grafisk Forbund og Grafisk Arbejdsgiverforening. Efterfølgende dette møde blev der dannet en erfa-gruppe af virksomheder inden for grafisk branche.

LJJ valgte at indføre miljøledelse trinvis. Dette betød at LJJ implementerede procedurene enkeltvis ved hjælp af møder. Der blev ikke anvendt eksterne konsulenter ved indførelse af miljøledelse i LJJ, men Grafisk Arbejdsgiverforening, Dansk Standard og BST Storkøbenhavn A/S figurerede som medspillere.

Eftersom LJJ var en af de første danske virksomheder der blev EMAS-certificeret med DS som verifikator, var DANAK med som supervisor da DS gennemgik virksomhedens miljøledelse.

LJJ vurderede processen med miljøindførelse som værende meget ressourcekrævende. Dels skulle der allokeres en medarbejder fuldtid en måned til kortlægningen, dels skulle produktionen standses med jævne mellemrum, hvilket er dyrt for en virksomhed af LJJ størrelse.

Resultater og vedligeholdelsesarbejde i forbindelse med indførelse af miljøledelse:

LJJ har fået fjernet en mængde uønskede kemiske stoffer i produktionsprocessen, hvilket har givet direkte anledning til et bedre arbejdsmiljø i virksomheden.

ISO-certificeringen bruges også i internationale markedsføringssammenhænge, og overfor større offentlige institutioner.

Der stilles krav til samarbejdspartnere med hensyn til miljøledelse, hvilket kan resultere i problemer for underleverandører der ikke anser miljøarbejde for en vigtig parameter.

Medarbejderne er overordnet betragtet positivt indstillet overfor miljøledelse, og føler også de har haft positive mærkbare effekter af indførelse af miljøledelse. Dette har blandt andet bevirket, at medarbejderne har fået større interesse for miljøspørgsmål generelt. Ledelsen opfatter miljøledelse som et fagligt værktøj i højere grad end et strategisk instrument, hvilket til tider kan medføre træghed i beslutningsprocesserne omkring virksomhedens miljøpolitik.

Efter miljøaudit, ophænger LJJ resultaterne fra miljøgennemgangen på en centralt placeret opslagstavle, samt videreformidler resultater og kommentarer i miljø- og kvalitetsgruppen. Resultaterne og forløbet af auditten drøftes desuden med de medarbejdere der har været direkte involveret i auditforløbet.

2.6 Rockwool A/S

Kontaktperson:

Teknik- og Miljøchef Poul V. Larsø

Stamoplysninger:

Antal ansatte:	Ca. 800
Årlig omsætning:	Man ønskede ikke at oplyse denne
Geografisk placering:	Hedehusene, Vamdrup, Doense
Kommune (land/by):	HøjeTåstrup (for Hedehusene afdelingen)
Branche:	Sten, ler og glas
Årstal for indføring af miljøledelse/certificering:	1997 / ISO 14001 og EMAS
Certificeringsselskab:	Dansk Standard

Kendskab til programmet ”miljøstyring og miljørevision i virksomheder”:
NEJ

Overordnet virksomhedsbeskrivelse:

Rockwool A/S er en danskejet virksomhed med 800 medarbejdere, der leverer isolering af stenuld til bl.a. bygninger, industrianlæg, kraftværker, skibe og plattforme. Produktionen baserer sig på højteknologi, og der foregår omfattende forskning i såvel processer som produkter.

Væsentligste indsatsområder for de kommende år er fortsat udvikling af miljø og kvalitet, øget internationalisering samt IT. Rockwool A/S er en del af den danske koncern Rockwool International A/S, som har fabrikker i 13 lande.

Motivation for indførelse af miljøledelse:

Det blev besluttet på koncernniveau at indføre miljøledelse på alle koncernens fabrikker.

Årsagen bag denne beslutning er enkel – virksomheden vil gerne være på forkant med begivenhederne. Dette mener virksomheden kan hjælpe med til at understrege virksomhedens seriøsitet overfor omgivelserne, samt placere virksomheden et skridt foran eventuelle konkurrenter. En grøn profil er vigtig.

Rockwool A/S er først nu ved at forberede en form for arbejdsmiljøstyring/-ledelse baseret på ISO standarderne. Arbejdspladsvurderinger er gennemført i 1995-96. Virksomheden blev desuden energicertificeret i år 2000.

Rockwool A/S kan se store fordele ved at integrere de 4 styringssystemer, men dette har en længere tidshorizont.

Beskrivelse af processen for indførelse af miljøledelse:

Indførelse af miljøledelse er sket egenhændigt. Processen varede lidt under et år fra slutningen af 1996 til oktober 1997.

ISO og EMAS blev indført parallelt. Der blev udviklet et styringssystem til alle 3 fabrikker.

Virksomhedens ene fabrik i Vamdrup har selv tidligere udarbejdet en miljøredegørelse, der opfyldte mange delaspæker af ISO 14001 standarden. Inspirationen herfor var Green Network fra Vejle Amt.

Rockwool A/S brugte mange ressourcer på at indføre miljøledelse, især på uddannelsesområdet var arbejdet krævende. Derfor blev der udnævnt en fuldtidsprojektleder til at indføre miljøledelse. Endvidere var hele fabriksorganisationen engageret i projektet. Også arbejdet med at integrere miljø- og kvalitetsledelse har krævet meget arbejde.

Resultater og vedligeholdelsesarbejde i forbindelse med indførelse af miljøledelse:

Overordnet vurderet har indførelse af miljøledelse medført mere præcise målinger, bedre kommunikation med myndighederne, et fælles grundlag for at systematisere forskellige områder og en større seriøsitet.

Stort set har indførelsen ikke medført markante reduktioner i forbrug af råvarer eller mindsket affaldsmængde, men derimod betydelig mindre deponering (0-deponering).

Miljøledelse har blandt andet medvirket til, at virksomheden har udvidet sine serviceydelser, således at kunderne nu også kan tilbagelevere rockwoolrester fra nye produkter.

Virksomheden vurderer at certificeringen på overordnet koncernniveau har betydning, for at være på forkant med udviklingen, herunder være med blandt gruppen af miljøbevidste virksomheder. Rockwool A/S interesserer sig for sine samarbejdspartneres miljøpolitik, men stiller ikke selv krav til disse.

Miljøpolitik er også blevet opprioriteret internt ved det, at fabriksledelsesgruppen afholder halvårslige miljøledelsesmøder, ligesom der nu afholdes tilsvarende kvartalsvise fabriksmøder.

De timelønnede medarbejdere giver også udtryk for positive effekter i forbindelse med indførelse af miljøledelse. Især er dialogen mellem arbejdere og administrationen blevet bedre.

Medarbejderne virker desuden meget interesserede i de årlige miljøaudit (2 interne og 1 eksternt på miljøområdet).

Dette kan skyldes, at introduktionskurset, der afholdes for alle nyansatte umiddelbart efter ansættelse, i større grad inddrager miljøspørgsmål.

Andet:

I virksomheden var man i starten forundret over, hvor lidt interesse der var for miljøredegørelserne, men erkender også, at redegørelser er historiske og uinteressante – selv for medarbejderne.

2.7 Slagelse Autoophug ApS

Kontaktperson:

Hanne Jensen (HJ)

Stamoplysninger:

Antal ansatte:	7
Årlig omsætning:	Ca. 6 mio. kr.
Geografisk placering:	Slagelse
Kommune (land/by):	Slagelse
Branche:	Dansk Autogenbrug (DAG) (brancheorganisation)
Årstal for indføring af miljøledelse/certificering:	2000 / ISO 14001
Certificeringsselskab:	Det Norske Veritas
Kendskab til programmet ”miljøstyring og miljørevision i virksomheder”:	NEJ

Overordnet virksomhedsbeskrivelse:

Slagelse Autoophug ApS er modtagestation for skrotbiler. Desuden har Slagelse Autoophug ApS også salg af autoreservedele – både nye og brugte.

Slagelse Autoophug ApS modtager skrotbiler, hvorefter bilerne demonteres. I denne proces op- og indsamles og sorteres de forskellige dele, der senere bliver afhentet eller egenhændigt transporteret til større behandlingsstationer – eksempelvis en jern- og produkthandel. Arealmæssigt optager virksomheden et betragteligt areal i landskabet.

I forbindelse med transporten af råvarer til jernhandlere mv. foregår der en betydelig til- og frakørsel af tunge køretøjer fra virksomheden. Virksomheden råder over mere end 200 containere i alle størrelser.

Motivation for indførelse af miljøstyring:

Slagelse Autoophug ApS har pga. lovkrav indført miljøledelse. I den forbindelse deltog virksomheden som pilotprojekt under en ordning udarbejdet af brancheorganisationen. Dette skete allerede i 1994, dvs. året inden igangsættelsen af den evaluerede tilskudsordning.

I 1999 bliver det desuden et krav fra VW – en central samarbejdspartner for virksomheden, at alle samarbejdende virksomheder skal være ISO 14001 certificeret. Derfor blev virksomheden ISO 14001 certificeret i 2000.

Selvom virksomheden indførte miljøledelse som et pilotprojekt i brancheorganisationen, bliver det fra virksomhedens side påpeget, at man i virksomheden har stor interesse i at være miljøbevidste, samt at have en grøn profil.

Beskrivelse af processen for indføring af miljøstyring:

Virksomheden konverterede fra det miljøledelsessystem, der blev udviklet af Automobil Teknisk Institut (ATI), til ISO-systemets standarder.

I forbindelse med konverteringen blev der afholdt en række møder mellem virksomhedens ledelse, eksterne konsulenter og ATI. Der blev afholdt 5-7 møder over et halvt år. I denne sammenhæng modtog virksomheden offentlige tilskud i form af konsulenttimer.

Det blev af virksomheden vurderet, at ISO 14001 certificeringen er langt mere papiromfattende end det tidligere anvendte ATI-miljøledelsessystem.

Resultater og vedligeholdelsesarbejde i forbindelse med indførelse af miljøstyring:
Der har ikke været signifikante besparelser på ressourceområdet, ej heller mht. affaldsmængder.

Virksomheden har grundet sin karakter skulle forholde sig til en række miljøkrav også inden indføring af ISO 14001.

Virksomheden anvender certificeringen aktivt i markedsføringen, både på pjecer og i trykte reklamer, men også gennem radioindslag.

Det koster virksomheden ca. 35.000 kr./år, at vedligeholde miljøledelsessystemet.

Konkret har indføring af miljøledelse medført en øget opmærksomhed fra medarbejdernes side, specielt i forbindelse med håndhævelse af afvigelsesprocedurer.

2.8 Solutia Danmark

Kontaktperson:

Miljøkoordinator, Christina Bendixen (CB)

Generel information:

Antal ansatte:	37
Årlig omsætning:	150 mio. kr. i 2000 (70 mio. kr. fra produktionen og salg 80 mio. kr.)
Geografisk placering:	Søborg
Kommune (land/by):	Gladsaxe
Branche:	Kemisk industri (NACE 24.3)
Årstal for indføring af miljøledelse/certificering:	1999 / ISO 14001, 2000 / EMAS
Certificeringsselskab:	BVQI
Kendskab til programmet "miljøstyring og miljørevision i virksomheder":	NEJ

Overordnet virksomhedsbeskrivelse:

Solutia Denmark A/S er et selskab 100% ejet af Erste Viking Resins Germany 1 GmbH. Erste Viking Resins Germany 1 GmbH ejes af Solutia Deutschland Holding (99,99%) og Solutia Netherlands International B.V. (0,01 %), som er en del af den verdensomspændende kemikoncern Solutia Inc. der har hovedsæde i St. Louis i USA. Koncernen er førende på verdensplan, i 2000 var der ca. 10000 ansatte og omsætningen var på 3,014 milliarder \$.

Solutia Denmark A/S's forretningsgrundlag er fremstilling af bindemidler til farve- og lakindustrien. Foruden et omfattende sortiment af standardprodukter kan Solutia Denmark A/S tilbyde specialtilpasning af produkter i henhold til kundeønsker. Solutia Denmark A/S's moderne og fleksible produktionsapparat kan endvidere i nogen udstrækning stilles til rådighed for lønproduktion.

Desuden er Solutia Denmark A/S ansvarlig for afsætningen i det nordiske marked for produkter og tjenesteydelser fra andre tilknyttede selskaber af Solutia koncernen.

Solutia Denmark A/S har indført kvalitetsstyring efter ISO 9001 og miljøstyring efter ISO 14001 og EMAS. Desuden har man på koncernniveau en målsætning om at alle virksomheder skal agere miljøbevidst og tage hensyn til sine omgivelser. På koncernniveau har man derfor tilsluttet sig konceptet "Responsible care", som er et internationalt initiativ taget af kemikaliebranchen, som skal sikre at virksomhederne påtager sig et ansvar for at bevare og beskytte økologiske ressourcer og herigennem de fremtidige generationers livsbetingelser. Solutia Danmark følger derfor også dette koncept.

Vurdering af programmet:

Man har i virksomheden ikke kendskab til tilskudsprogrammet, og man har ikke brugt brancheorganisationen i indførelsesprocessen overhovedet.

Motivation for indførelse af miljøstyring:

Den primære motivation for at lade virksomheden ISO 14001 certificere var, at man på koncern-niveau ønskede dette. Den primære argumentation fra koncernledelsens side var, at man ønsker virksomhederne i Solutia skal leve op til konceptet "Responsible Care" og at ISO 14001 er et godt værktøj i den forbindelse. Det er dog samtidigt klart at fokuseringen på miljø skyldes, at man opfatter det som en konkurrenceparameter og at det på globalt plan er vigtigt at signalere interesse for miljøet for at beholde og rekruttere kunder.

CB bemærkede, at Solutia fra enkelte kunder havde oplevet, at man var meget interesseret i virksomhedens miljøengagement, fx har nogle kunder en direkte målsætning om, at en vis andel af deres leverandører skal være ISO 14001 certificerede.

Umiddelbart føler man i virksomheden ikke, at det er kunderne, som efterspørger miljøledelse, man ser miljøledelse som en strategisk satsning. Der har ikke været arbejdsmiljø med inde i overvejelserne omkring indførelse af EMAS og ISO 14001. Ikke desto mindre har indførelse af miljøledelse haft en positiv effekt på arbejdsmiljøet i virksomheden og det fremgår af miljøredegørelsen fra 2000 at der har været konkrete arbejdsmiljøprojekter.

Beskrivelse af processen for indførelse af miljøstyring:

I lighed med, at ideen om miljøledelse kom fra toppen af organisationen – koncernledelsen – var processen vedrørende indførelsen også meget topstyret. Man ansatte en miljøkoordinator, som i samarbejde med miljøchefen forestod indførelsen. Der blev ikke anvendt konsulenter i processen. Man har heller ikke registeret barrierer ved indførelsen. Processen har været gennemført uden eksterne assistance fordi man mente, at der internt i virksomheden var tilstrækkelig kompetence.

Resultater og vedligeholdelsesarbejde i forbindelse med indførelse af miljøstyring:

Der er veldokumenterede effekter af at have indført miljøledelse, det har dog ikke været muligt at identificere årsagerne til alle. Det kan således konkluderes at den blotte tilstedeværelse af en systematisk fokusering på miljøet giver effekter. CB fortæller, at man har nået næsten alle målsætningerne og man finder det problematisk at der kræves løbende miljøforbedringer, man er dog ikke løbet tør for ideer endnu.

CB kender ikke til konkrete markedsføringseffekter af ISO 14001 certificeringen og EMAS registreringen. Der er dog ikke i tvivl om, at det er væsentlig for en række kunder. I forhold sine leverandører stiller Solutia ikke nogen former for krav. Det er alene prisen på olie og dollaren, som styre virksomhedens indkøb.

CB vurderer ikke, at der er store udgifter forbundet med at bedrive miljøledelse i Solutia. Lønudgiften vurderes til at være ¼ mandeår årligt.

Et overraskende resultat af processen med indførelse af miljøledelse var at man opnåede en større social integration på virksomheden. CB fortæller, at man via arbejdet med miljøledelsessystemet har fået større indblik i andre faggruppers arbejde.

2.9 Berendsen Tekstil Service

Kontaktperson

Kim Christiansen, Miljøkoordinator for Berendsen (KC)

Anne Frederiksen, Miljøkoordinator for de 23 Berendsen vaskerier i Danmark (AF)

Mitzi Rasmussen, Miljøkoordinator i Berendsens afdeling i Ølsted (MR)

Berendsens vaskerier i Danmark kaldes Berendsen Tekstil Service (BTS)

Generel information

Antal ansatte:	1400 i BTS
Årlig omsætning:	800 mio.
Geografisk placering:	Hovedkontor i Søborg + vaskerier i diverse byer over hele landet
Kommune (land/by):	Gladsaxe + flere
Branche:	Tekstilservice
Årstal for indførelse af miljøledelse/certificering:	Første afdeling (Ølsted) ISO14001 certificeres i juni 1998, mens den samlede ISO 14001 og ISO 9001 certificering af hele det danske dat-

terselskab (22 afdelinger, da vaskeriet i Roskilde først er overtaget ved årsskiftet 2000/2001 og derfor ikke medtaget i første omgang) forelå i april 2001. BTS har i den forbindelse udviklet et integreret kvalitets- og miljøstyringssystem kaldet KOM1

Certificeringsselskab: DNV

Kendskab til programmet ”miljøstyring og miljørevision i virksomheder”:

Ja, på koncernniveau er der kendskab til ordningen og dele af materialet under ordningen.

Overordnet virksomhedsbeskrivelse

Berendsen er en international koncern med 7000 ansatte og en omsætning på 3 mia. kr. Koncernen fokuserer på det europæiske tekstilservicemarked, herunder beklædning, hospitals- og plejehjemsservice, hotel- og restaurationservice samt facility-service, der omfatter hygiejnesystemer til toiletmiljøer, industriklude, måtter og mopper.

Det danske datterselskab BTS omfatter 23 serviceenheder (vaskerier), som alle for nylig er blevet ISO 14001 og ISO 9001 certificeret. Det er kun det danske datterselskab i Berendsen-koncernen, der har fået en landsdækkende certificering.

Vurdering af programmet

Generelt følger man på koncernniveau med i, hvad der sker indenfor miljøledelse, og man har derfor kendskab til den ’gamle’ ordning samt de tilskudsordninger, der eksisterer på området i dag.

Materialer, kurser mv. fra tilskudsordningen er kun anvendt i ringe grad, hvilket primært skyldes, at man har tilstrækkelig professionel viden internt i virksomheden. Noget uddannelsesmateriale er anvendt i revideret og/eller udbygget form i forbindelse med intern træning af medarbejdere.

Motivation for indførelse af miljøstyring

For BTS var kvalitetsstyringssystemet ISO 9001 det *primære*, og miljøcertificeringen ISO 14001 skal således ses som et *sekundært* mål, eller en sidegevinst af kvalitetsstyringsprocessen. BTS startede processen for at sikre, at man kan levere en ensartet kvalitet til kunderne. Man vurderede i den forbindelse, at det var fordelagtigt at integrere kvalitets- og miljøstyringssystemerne. Man udviklede derfor KOM1, der indeholder begge aspekter, og siden august 1999 har KOM1 været BTS’s kvalitets- og miljøstyringsværktøj.

Der lå ikke myndigheds- eller kundekrav til grund for certificeringen, men i forhold til begge parter var der fordele ved certificeringen.

I forhold til myndighederne har det vist sig, at de løbende tilsynsprocedurer og dialogen i øvrigt er blevet simplere og mindre tidskrævende. Dette skyldes dels af Berendsen er bedre forberedt, men også at myndighederne, især de kommunale, fokuserer deres tilsynsaktiviteter andetsteds. En miljøcertificering signalerer, at man har styr på miljøforholdene.

I forhold til kunder var det vigtigt for Berendsen at være først i branchen med certificeringen, om end dette som nævnt ikke var et kundekrav. Særligt i forhold til de

vigtigste nationale konkurrenter, var det vigtigt at være først. Berendsen blev i den forbindelse påvirket af, at en række mindre konkurrenter havde indført certificering. Selvom der ikke er krav fra kunder om certificering, er det vurderingen at miljøcertificering kan være en afgørende konkurrenceparameter, hvis pris og kvalitet er identiske.

Der er dog en enkelt undtagelse med hensyn til kundekrav, idet vaskeriet i Holbæk, der har NOVO som kunde, indførte kvalitetssystemet ISO 9002 på foranledning af krav fra NOVO.

Det har også spillet ind, at Berendsen ønskede at skabe en *grøn profil* for koncernen, særligt i forhold til deres nærmiljø. Ude i de enkelte vaskerier kan man profilere sig på den grønne profil i forhold til nærmiljøet, og på den måde opnå større interesse og færre konflikter med naboer o. lign. Det understregedes dog, at førsteprioriteten for Berendsen er at drive en god forretning, og at den grønne profil er underordnet dette mål.

Beskrivelse af processen for indføring af miljøstyring

Koncernledelsen ønskede at få nogle erfaringer med indførelse af miljøledelse, og denne proces blev sat i gang i begyndelsen af 1996.

Man initierede i første omgang et pilotprojekt i vaskeriet i Ølsted, som skulle fungere som testprojekt for Berendsen. Pilotprojektet mandede ud i en ISO 14001 certificering i juni 1998.

Ledelsen i BTS ønskede at videreføre de mange gode erfaringer og resultater fra certificeringen af Ølsted (ISO 14001) og Holbæk (ISO 9002) til de øvrige afdelinger. Inden man ville tage fat på alle afdelingerne, ønskede man dog at afprøve et kombineret system i en enkelt afdeling, og man udpegede afdelingen i Løgumsgårde til dette projekt. Intentionen var at kopiere det man havde lært i Ølsted, og på den måde opnå en hurtig certificering, der ikke var for omkostningsfuld. Rådgivere fra BTS's fællesafdeling hjalp med at omskrive de nødvendige forretningsgange og instruktioner, og man udpegede én medarbejder i Løgumsgårde som kvalitets- og miljøkoordinator med ansvar for implementering af systemet. Undervejs i implementeringen skiftede kvalitets- og miljøkoordinatoren job, og det viste sig at ejerskabet til systemet ikke var forankret tilstrækkeligt i afdelingen. I mellemtiden havde ledelsen i BTS besluttet at igangsætte det omfattende KOM1 projekt i alle afdelinger, og man besluttede derfor at stoppe projektet og dermed certificeringen i Løgumsgårde. Læresætningen for Berendsen var, at man ikke kan kopiere løsninger fra et vaskeri til et andet, og at man ikke kan nøjes med at forankre den nødvendige viden hos én person.

Med denne erfaring in mente valgte man at organisere KOM1-projektet noget anderledes. Man nedsatte 18 udvalg med i alt 110 medarbejdere fra de 23 vaskerier (ca. 10% af samtlige ansatte i Danmark). I udvalgene skulle man dels beskrive de nødvendige forretningsgange og instruktioner, dels medvirke i tilpasningsprocessen til de enkelte vaskerier, dels hjælpe med implementeringen og i øvrigt være ambassadører for kvalitets- og miljøstyringen. Denne store medarbejderinvolvering sikrede en bred forankring af den relevante viden hos medarbejderne, hvilket var en forudsætning for en succesfuld proces. Herefter blev alle enheder certificeret, og det er i dag kun et nyerehvervet vaskeri i Roskilde, der ikke er ISO 9001 og ISO 14001 certificeret.

Berendsen har i løbet af processen inddraget en række medspillere. I forbindelse med pilotprojektet i Ølsted hyrede man KC, først som ekstern konsulent, og senere som ansat miljøkoordinator i koncernen. I forbindelse med kvalitets- og miljøcerti-

ficeringen af hele BTS ansatte man en tidligere konsulent som projektleder og senere som organisationsudviklingschef. Koncernen har en mindre miljøstab, der inkluderer tre medarbejdere. Derudover fungerer AF som miljøkoordinatorer for samtlige vaskerier i Danmark. Hertil kommer, at der i hvert af vaskerierne er ansat en medarbejder, der bruger halvdelen af sin arbejdstid på kvalitets- og miljøstyring.

Et estimat viser, at Berendsen har anvendt ca. 30.000 timer på indførelse af ISO 9001 og 14001.

Resultater og vedligeholdelsesarbejde i forbindelse med indførelse af miljøstyring
Man har i BTS opnået et faldende ressourceforbrug gennem de senere år. Reduktionen i ressourceforbruget var imidlertid påbegyndt inden man fik certificeringen, idet man siden 1995 har arbejdet med reduktion af ressourceforbruget gennem monitoreringssystemet WECO⁶.

Her måles forbruget af diverse ressourcer og opgøres med henblik på at se udviklingen over tid. WECO tallene vidner om en løbende reduktion i ressourceforbruget i Berendsens danske vaskerier siden 1995. Siden certificeringen har reduktionen derfor været begrænset. En vigtig pointe er altså, at omfanget af reduktionen af ressourceforbruget, som følge af miljøledelse, afhænger af ”hvor mange lavthængende frugter der er tilbage”, som det blev udtrykt. Der er dog forventningen, at indførelsen af miljøledelse vil føre til betydelige effekter på sigt.

I forbindelse med certificeringen af vaskeriet i Ølsted blev der gjort en del for at informere om resultatet. Det skete dels i form af pressemeddelelser, nyhedsbreve, åbent hus arrangementer, artikler i lokalaviser samt over en periode at stemple på breve. I forbindelse med certificeringen af alle afdelingerne er der fra centralt hold ikke gjort helt så meget markedsføringsmæssigt, da man har vurderet at det ikke længere har samme nyhedsværdi som tidligere, og flere af de tidligere tiltag skal iværksættes/styres lokalt. Det man har gjort er at udsende pressemeddelelser samt over en periode at stemple på breve.

I forhold til medarbejderne var der ikke umiddelbart tegn på større tilfredshed. Tilfredshedsanalyser blandt medarbejdere har ikke kunnet spore nogle ændringer, men det forventes at komme på sigt. Det bemærkes i den forbindelse, at ’kvalitetsdelen’ har været vigtig for at få medarbejderne med på ’miljødelen’, eftersom man fra medarbejderside bedre kunne se det håndgribelige formål med kvalitetsstyringen (bedre produkter og ydelser).

2.10 Special Waste System A/S

Kontaktperson:

Affalds- og miljøkoordinator Laila Jalking

Generelle oplysninger:

Antal ansatte:	18
Årlig omsætning:	Ca. 30 mio. kr.
Geografisk placering:	Nr. Alslev
Kommune (land/by):	Nørre Alslev

⁶ WECO monitorer forbruget af vand, elektricitet, kemi (vaskemidler) samt olie/gas.

Branche:	Affaldsforbrænding
Årstal for indføring af miljøledelse/certificering:	1997 / ISO 14001 og EMAS – søger EMAS 2
Certificeringsselskab:	Dansk Standard
Kendskab til programmet ”miljøstyring og miljørevision i virksomheder”:	NEJ

Overordnet virksomhedsbeskrivelse:

SWS' hovedformål er forbrænding af farligt affald (fx olie- og kemikalieaffald, organisk-kemisk affald, pesticidaffald og medicinaffald) herunder klinisk risikoaffald. Der tilbydes også løsningsmodeller til bortskaffelse af røggasrensningsprodukter fra affaldsforbrænding. Disse affaldsprodukter sendes med skib til Norge.

Anlægget blev sat i drift i 1994, og var som udgangspunkt bygget til kun at håndtere klinisk risikoaffald, men eftersom der ikke var nok ’råmateriale’ af denne type, begyndte virksomheden at afbrænde olie- og kemikalieaffald.

Motivation for indførelse af miljøledelse:

I april 1996 startede SWS med at indføre miljøledelse, fordi virksomheden ville behandle flere forskellige typer affald.

Motiverne var altså både økonomiske og juridiske, da virksomheden ikke ville kunne overleve uden tilladelse til at afbrænde flere typer affald.

Desuden er virksomhedens eneste konkurrent – Kommune Kemi – også miljøcertificeret, så konkurrenceparameteren overfor lignende virksomheder har også haft betydning.

En egentlig grøn profil var ikke afgørende for virksomhedens beslutning om at indføre miljøledelse, derimod havde arbejdsmiljøet større betydning, hvorfor der også er udarbejdet arbejdspladsvurderinger for medarbejderne. Virksomheden var i denne sammenhæng forundret over, at hverken arbejdstilsynet eller kommunen ville bruge ressourcer til at støtte virksomheden i dette arbejde.

Beskrivelse af processen for indføring af miljøledelse:

Virksomheden valgte at indføre ISO 14001 og EMAS parallelt. Begrundelsen for også at indføre EMAS skyldes, at virksomheden i forvejen udarbejder grønt regnskab, og har udarbejdet indgående beskrivelser af virksomhedens produktionsproces, derfor var det for SWS små tiltag der skulle yderligere skulle foretages for at kunne opfylde EMAS-kravene.

Processen med indførelse af miljøledelse for SWS var intensiv, eftersom en manglende certificering ville have seriøse økonomiske konsekvenser. Derfor ansatte SWS en miljømedarbejder på fuld tid.

Første skridt var at koble Teknologisk Institut på processen, samt at nedsætte en styregruppe.

Dernæst blev myndighederne inviteret ’inden for’, og bedt om at kommentere miljøledelsesplanerne hurtigst muligt, så virksomheden ikke skulle anvende unødven-

dige ressourcer på at efterkorrigere planerne. Derudover blev lokalbefolkningen inddraget via borgermøder. Processen var særligt ressourcekrævende for SWS, BST og amtet.

Medarbejderne var svære at motivere og få med på ideen, men anvender i dag miljøhåndbogen, dog under forudsætning af, at de ikke vil 'hænges op på noget'.

Virksomheden er af den opfattelse, at der på nuværende tidspunkt findes rigelig med generel information omkring miljøstyring. Konkret blev virksomheden informeret omkring miljøledelse gennem Teknologisk Institut.

Resultater og vedligeholdelsesarbejde i forbindelse med indførelse af miljøledelse:
Der har været tydelige effekter i forbindelse med indførelse af miljøledelse. Blandt andet har virksomheden nedsat elforbruget med 6 % i 2001, samt reduceret forbruget af fyringsolie med 40 %

SEAS hjalp virksomheden med at kortlægge elforbruget, og satte flere målere op, så det blev mere tydeligt hvor besparelserne kunne foretages.

Desuden er virksomheden blevet mere opmærksom på de forskellige besparelsepotentialer der eksisterer. Eksempelvis vil SWS forsøge at genvinde en større del af metallerne fra affaldet, der indtil nu er deponeret sammen med den øvrige forbrændingsslagge på et specialdeponi. Samtidig vil SWS også forsøge at opdele både input og output i flere fragmenter, således at input-materialet håndteres optimalt, og output-materialet genvindes eller deponeres bedre.

SWS kan ikke anvende certificeringen i markedsføringssammenhæng. På nuværende tidspunkt stiller virksomheden ikke krav til samarbejdspartnere, men med EMAS 2 certificeringen forpligter virksomheden sig til at stille krav samt undersøge underleverandører og kunders miljøforhold.

Virksomheden anvender ca. 10 % den miljøansvarliges tid på miljørelaterede problemstillinger.

Officielt har indførelse af miljøledelse ikke afstedkommet en større bevidsthed omkring miljøspørgsmål og miljøansvar, men alligevel mener SWS, at medarbejderne har styr på miljøet, både internt og eksternt, de skilter bare ikke med det.

2.11 Stelton

Kontaktperson:
Fabrikschef Bo Engelberth Hansen

Stamoplysninger:

Antal ansatte:	120
Årlig omsætning:	82 mio. kr.
Geografisk placering:	Salgsafdeling i Hellerup og fabrik i Fårevejle
Kommune:	København og Dragsholm Kommune
Branche:	Jern og metal

Årstal for indføring
af miljøledelse/certificering: 1999 / ISO 14001, ISO 9001 og OHSAS 18001

Certificeringsselskab: Det Norske Veritas

Kendskab til programmet
”miljøstyring og miljørevision
i virksomheder”: Ja (har bl.a. søgt om midler fra det efterfølgende Pro-
gram for Renere Produkter)

Overordnet virksomhedsbeskrivelse:

A/S Stelton er en metalforarbejdende virksomhed, der fremstiller brugskunst i rustfrit stål. Virksomheden blev grundlagt i 1960 og har bl.a. opnået anerkendelse ved hjælp af design fra Arne Jacobsen. Virksomheden har til huse i henholdsvis Helle-
rup (salg) og Fårevejle (produktion). A/S Stelton havde i år 2000 120 ansatte og en omsætning på 83 mio. kr.

Ifølge Steltons grønne regnskab fra 2000 sker de miljømæssige påvirkninger gen-
nem energiforbruget, produktion af affald samt de indirekte miljøpåvirkninger fra
produktionen af rustfrit stål.

Motivation for indførelse af miljøledelse:

Steltons beslutning om og motivation for at indføre miljøledelse i henhold til ISO
14001 skal ses i tæt sammenhæng med en samlet kvalitetscertificering af Steltons
produktions- og arbejdsprocesser. Man besluttede derfor at ”slå tre fluer med et
smæk” ved at indføre *et integreret ledelsessystem* med samtidig indførelse af 3
standarder, henholdsvis ISO 9001 (kvalitetsstyring), ISO 14001 (miljøledelse) og
OHSAS 18001 (arbejdsmiljø).

I Steltons tilfælde skal motivationen for at indføre miljøledelse derfor forstås i en
overordnet kontekst, hvor målet var at systematisere produktionsprocessen. Det var
ikke miljøfaktoren, der var udslagsgivende for beslutningen, og det var ikke kunder
eller andre, der har stillet krav om indførelsen af miljøledelse. Tværtimod var det
snarere arbejdsmiljøproblemer i form af ensidigt gentaget arbejde, der igangsatte
de omfattende organisatoriske ændringer i virksomheden.

Beskrivelse af processen for indføring af miljøledelse:

Certificeringsprojektet blev kaldt MASKE, som står for *medarbejderindflydelse,
ansvar, system, krav og engagement*.

I forbindelse med planlægningen af certificeringsprocessen blev der truffet en række
valg fra ledelsens side.

For det første valgte man ikke at ansætte en miljø- eller kvalitetschef. I stedet blev
det besluttet at indføre en decentral struktur, hvor de fem afdelingschefer også blev
ansvarlige for certificeringens implementering og vedligeholdelse.

For det andet blev der fra Steltons side lagt stor vægt på medarbejderinvolvering i
certificeringsprocessen. Alle blev tilbudt mulighed for deltagelse, men reelt var det
halvdelen af virksomhedens medarbejdere, der udtrykte interesse. I dag gøres der
brug af produktionsgrupper og aktiv medbestemmelse som led i og følge af certifi-
ceringen. Endvidere var alle medarbejdere igennem et kursusforløb hos AMU, og 8
udvalgte medarbejdere blev udnævnt som auditører og fik særskilt uddannelse.
Medarbejderinddragelsen bliver fremhævet som en væsentlig faktor for succes.

Endelig blev det besluttet, at tre separate certificeringer skulle introduceres samtidigt og i et integreret ledelsessystem, der omfatter kvalitet, miljø, sundhed og sikkerhed (jf. ovenfor).

Der blev gjort brug af en konsulent som rådgiver og som leverandør af software, men man er nu 'selvkørende' uden brug for ekstern bistand. Ved hjælp af det nævnte software blev ledelsessystemet langt ind i et edb-program kaldet Visual Quality, således at systemet med tiden bliver 100% elektronisk. Herigennem registreres alle afvigelser, hvilket dels forbedrer evnen til at reagere på afvigelser, dels sikrer en løbende monitoring af processen. Endvidere valgte man at fotografere arbejdsgangene for at sikre bedre forståelse hos medarbejderne.

Indførelsen af den samlede certificering har taget 2 år og har anslået kostet 1 mio. kr. i intern arbejdstid samt 100.000 kr. til konsulentbistand. Processen blev af fabrikschefen betegnet som gennemført "uden de store problemer".

Resultater og vedligeholdelsesarbejde i forbindelse med indførelse af miljøledelse: Indførelsen af ledelsessystemet indebærer løbende monitoring af arbejdsprocesser og produktionsgange samt output som følge af disse processer. Om end der er stor usikkerhed forbundet med tallet, skønnes systemet at have medført effektivitetsforbedringer på 10-15% ved at sætte fokus på kvalitets- og miljøstyring.

Kontrollen med forbruget er forbedret, hvilket har ført til nedgang i forbruget, særligt af sæbe. Der blev i denne anledning undersøgt 4 processer. 3 processer viste nedgang, mens der inden for et område var tale om en forøgelse. Stelton har efterfølgende modtaget 300.000 kr. fra Miljøstyrelsen til et forprojekt med henblik på at reducere sæbeforbruget. Dette var kun muligt fordi Stelton er miljøcertificeret. Steltons grønne regnskab fra 2000 viser endvidere en nedgang på årsbasis i forbruget af el (10%), naturgas (15%) og vand (20%).

Endvidere føler mange af medarbejderne at Stelton blevet en mere attraktiv virksomhed, hvilket primært skyldes det forøgede fokus på arbejdsmiljø, men også den stigende grad af medarbejderinvolvering generelt. Før certificeringen var medarbejderudskiftningen på 20-40% om året, hvorimod man nu er nede på under 10%. Der er tale om større udfordringer for medarbejderne, hvilket bidrager til fastholdelse.

Det understreges af Stelton, at indførelse af miljøledelse ikke har haft effekter i form af forbedret konkurrenceevne og markedsføringsfordele, men at systemet primært bruges som internt værktøj til organisering og styring af produktionen.

Andet:

Steltons certificering var første gang, at Det Norske Veritas gennemførte en integreret certificering af en virksomhed i henhold til tre standarder på een gang, men processen betegnes som særdeles vellykket.

Det skal nævnes, at Stelton frivilligt udarbejder grønt regnskab.

2.12 S. Thygesen

Kontaktperson:

Kvalitets- og miljøchef: Anja Breum (AB)

Generel information:

Antal ansatte	85
Årlig omsætning	120 mio. kr.
Geografisk placering	Ikast
Kommune (land/by)	Ikast
Branche	Tekstil
Årstal for indførelse af miljøledelse/certificering	08-98 / EMAS, ISO9001 og ISO14001
Certificeringsselskab	Dansk Standard

Kendskab til programmet ”miljøstyring og miljørevision i virksomheder”

Nej - S. Thygesen var i gang, inden der kom materialer fra tilskudsordningen. Derfor er materialerne aldrig benyttet.

Overordnet virksomhedsbeskrivelse:

S. Thygesen er et datterselskab af Thygesen Textile Group. På koncernbasis beskæftiges ca. 500 medarbejdere, hvoraf S. Thygesen som nævnt beskæftiger de 85. S. Thygesen er en ordre-producerende virksomhed, der producerer trikotagemetervarer på kædestolsmaskiner, rachel- og blondevæve samt rundstrikmaskiner til danske såvel som udenlandske kunder. Endvidere produceres produkter til boligsektoren, ligesom der eksporteres strømper til bl.a. USA, Italien og Frankrig.

Motivation for indførelse af miljøledelse:

Det overordnede incitament for indførelse af diverse miljø-standarder, var at være på forkant med udviklingen. Det blev fra ledergruppens side vurderet, at man på fremtidens marked ville stå bedre med en miljøcertificering, og at det derfor var relevant at indføre miljøledelse.

Hertil kommer, at der har været inspirationskilder i branchen, herunder Novotex og Tytex. Novotex har været ”first mover” på det danske tekstil marked med Green Cotton konceptet, og har således vist vejen for øvrige tekstilvirksomheder. Tytex er søstervirksomhed til S. Thygesen og indførte miljøledelse året før S. Thygesen.

Desuden er der et element af idealisme i indførelsen af miljøledelse. En gruppe medarbejdere i S. Thygesen blev i fællesskab enige om, at man gerne ville indføre miljøledelse, fordi man så det som et interessant og godt projekt, der gavner miljøet.

Man er dog også gået efter en grøn profil med henblik på at profilere sig i forhold til omgivelserne i almindelighed og kunderne i særdeleshed. Det var vurderingen, at miljøledelse i fremtiden kan blive en vigtig konkurrenceparameter. Som det fremgår nedenstående afsnit ’effekter af miljøstyring’, har miljøcertificering endnu ikke vist sig at være en afgørende konkurrenceparameter, idet branchen som helhed ikke lægger nok vægt herpå.

AB oplevede ikke, at der har været pres økonomisk eller juridisk på virksomheden for at indføre miljøledelse. Hverken myndigheder, omgivelser, konkurrenter eller kunder har lagt pres på virksomheden.

Det er desuden relevant, at man i S. Thygesen valgte at inddrage arbejdsmiljø i processen. Det blev vurderet at dette var et godt salgsargument overfor medarbejderne, som derfor var mere modtagelige overfor indførelsen af miljøledelse. AB understregede at kombinationen af EMAS, ISO9001 og ISO 14001 var hensigtsmæssig, og at man ville vælge samme løsning, hvis man skulle gentage processen i dag.

Beskrivelse af processen for indføring af miljøledelse:

Med udgangspunkt i centrale flowdiagrammer over virksomhedens produktion, blev en række stillingsbeskrivelser udarbejdet. Herved forstås, at det blev udspecificeret hvilke arbejdsopgaver den enkelte medarbejder skal varetage. Denne proces gav anledning til, at man fandt ud af, at der var en række opgaver, der faldt udenfor stillingsbeskrivelserne, og derfor måtte 'samles op'. På den baggrund nedsatte man en række udvalg, hvor medarbejderne i fællesskab nåede frem til den mest hensigtsmæssige interne arbejdsdeling og de mest hensigtsmæssige arbejdsprocedurer. Via medarbejderinvolveringen fik medarbejderne en fornemmelse af, at det er 'vores system'. Udvalgene udformede herpå nogle skriftlige trinbeskrivelser for arbejdsprocedurerne, som leveredes tilbage til AB.

Arbejdsprocedurebeskrivelserne blev gennemgået igen, og derefter implementeret trinvis. Hele implementeringen foregik i et samarbejde mellem AB og de enkelte medarbejdere, hvor AB løbende kontrollerede, om de udviklede procedurer fungerede og blev efterlevet.

S. Thygesen valgte at lave en relativ lang indførelsesperiode – omkring 2 år – for at være helt klar, når Dansk Standard skulle kontrollere virksomheden. Strategien bar frugt, og Dansk Standard har ved deres kontrolbesøg ikke fundet nævneværdige fejl og mangler.

S. Thygesen har undervejs haft en række medspillere i processen. En konsulent fra Dansk Kvalitetsrådgivning (i dag Milestone) har assisteret AB i implementeringen af standarderne. Desuden deltager AB i en ERFA-gruppe gennem Midtjysk Teknologicenter. ERFA-gruppen har blandt andet har været behjælpelige med besvarelse af nogle spørgsmål af kemifaglig karakter. Det er desuden værd at nævne, at AB fremhævede ledelsens konsekvente opbakning, som forudsætning for at projektet er lykkedes.

AB mente ikke, at der har været store barrierer i processen. Der har været mindre problemer blandt andet p.g.a. medarbejdernes modstand mod forandring. I denne forbindelse har det været en stor hjælp, at værkførererne har været meget behjælpelige. AB mente desuden, at det kunne være en fordel at hun er kvinde, eftersom medarbejderne har været mindre afvisende overfor hende, end de måske ville være overfor en mand i samme position.

Resultater og vedligeholdelsesarbejde i forbindelse med indførelse af miljøledelse:

Den primære effekt er et nedsat elforbrug. Eftersom S. Thygesen ikke er en særligt forurenende virksomhed, har der ikke været så mange steder, der kunne ske miljøforbedringer.

Certificeringen er anvendt i markedsføringssammenhæng, både i forhold til nationale og internationale kunder. AB kan dog ikke sige ret meget om effekten i denne forbindelse. Det giver et professionelt image, hvilket har betydning i markedsføringssammenhæng. Det er dog ikke konstateret, at en kunde har valgt S. Thygesen frem for andre, p.g.a. certificeringen.

S. Thygesen stiller ikke selv krav til sine leverandører, eftersom dette vil være for omkostningsfyldt. Det er kvalitet og pris, der er de afgørende parametre, og certificeringer kommer dermed i anden række.

Vedligeholdelsesomkostninger beløber sig til ca. 100.000 kr. årligt. Hertil kommer den arbejdstid AB bruger.

Medarbejderne er godt tilfredse med certificeringerne og de nye forhold i virksomheden. Der kommer ind imellem beklagelser, men det formodes af AB, at kunne ske under alle omstændigheder.

Certificeringerne hos S. Thygesen faldt sammen med, at Ikast kommune har sat fokus på affaldssortering og andre miljøtiltag. Der har derfor været en synergieffekt mellem de to processer. Denne har medvirket til, at medarbejdernes og omgivelsernes modtagelighed for projektet har været større, end det ellers ville være tilfældet.

Certificeringen har resulteret i en udarbejdelse af en miljø-håndbog og en miljøredegørelse, som findes i såvel en kort som en lang udgave. Resultaterne er kommunikeret ud til dagblade, kommunen og andre, der har vist interesse.

Andet:

AB påpegede det problematiske i, at man hele tiden skal sætte nye mål for miljøforbedringerne og på den måde skabe kontinuerte forbedringer. Det er svært hele tiden at finde nye områder at spare ressourcer på, og det bør derfor være muligt indenfor rammerne af certificeringen at fastholde et givent niveau.

2.13 TM Coating

Kontaktperson:

Miljøkoordinator: Henriette Kiel Møngaard (HKM)

Generel information:

Antal ansatte	6
Årlig omsætning	5 mio. kr.
Geografisk placering	Ebeltoft
Kommune (land/by)	Ebeltoft
Branche	Farve/lakindustrien
Årstal for indførelse af miljøledelse/certificering	1998 / EMAS og ISO 14001
Certificeringsselskab	DNV – Det Norske Veritas
Kendskab til programmet ”miljøstyring og miljørevision i virksomheder”	Nej – har ikke modtaget materiale eller info fra brancheorganisationen.

Overordnet virksomhedsbeskrivelse:

TM Coating producerer antikondensmaling, og har igennem 15 år leveret ECO-THERM antikondensmaling til hele Europa. Hele produktionen af ECO-THERM foregår på virksomheden i Ebeltoft, mens en søstervirksomhed i Aalborg – TMC Spraying Division ApS - står for sprøjtning af ECO-THERM på aluminium og stålprofiler samt 'on location' sprøjtning på bygninger o. lign.

Det er kun virksomheden i Ebeltoft, der miljøcertificeret.

Motivation for indførelse af miljøledelse:

Det primære incitament for indførelse af miljøledelse er et ønske om at være på forkant med udviklingen generelt og i branchen. TM Coating (herefter TMC) har ingen nationale konkurrenter, men har internationale konkurrenter, der er væsentligt større end TMC. Ingen af disse har certificering, og TMC har således en komparativ fordel på markedet. HKM kendte med sikkerhed til et tilfælde, hvor certificeringen havde været tungen på vægtskålen i en konkurrencesituation. Der er især i Tyskland mulighed for profilere sig via EMAS.

Der er også et idealistisk element for TM Coating. HKM betegner sig selv som en ildsjæl på miljøområdet, og mener i øvrigt, at der for hende og andre medarbejdere er gået sport i at opnå ressourcebesparelser og genbrug.

Der har ikke været juridisk eller økonomisk pres på TMC fra nogen sider. I stålbranchen er der ifølge HKM meget lidt fokus på miljøledelse og miljøcertificering.

Beskrivelse af processen for indførelse af miljøledelse:

Direktøren og HKM havde et ønske om at drive en miljøvenlig virksomhed, og deltog derfor i et kursus arrangeret af Teknologisk institut (TI) og Teknologisk informationscenter (TIC), der omhandlede miljøledelse. Med støtte fra den Grønne Job-pulje blev der derefter ansat en kemiker til at assistere processen, og i tæt samarbejde implementeredes EMAS og ISO 14001. Det tog ca. 1 år at gennemføre certificeringen.

TMC har, udover kurset, fået vejledning fra TI. Materialet, der er anvendt, er udviklet af TI, og det har derfor været nærliggende at rådføre sig med TI i implementeringsprocessen.

Den største barriere i processen har været af økonomisk karakter. Indførelsen har kostet omkring 1 mio. kr., hvilket er meget for en virksomhed af TMC's størrelse. Herudover har der været nogle arbejdsmæssige barrierer, der bestod i at medarbejdere ind imellem ikke var helt klar over, hvilke procedurer de skulle følge.

HKM mener ikke, der var tilstrækkelig brancheorienteret information og materiale til rådighed, da TMC indførte miljøledelse. HKM var ikke klar over, om der i dag er kommet brancheorienteret materiale der udfylder det påpegede hul, eftersom hun ikke har holdt sig fuldstændig ajour på området. HKM understregede dog at hun var tilfreds med kursusmaterialet.

Resultater og vedligeholdelsesarbejde i forbindelse med indførelse af miljøledelse:

Der har været omfattende reduktioner i elforbruget som en konsekvens af indførelsen af miljøstyring. For administrationen drejer det sig om en reduktion på 57%, mens det for produktionsdelen er 25%. Hertil kommer, at der er langt højere grad af genbrug i de forskellige led i produktionen. En yderligere besparelse er halveringen i omkostningerne ved det kommunale tilsyn, hvilket er en fast bestanddel af EMAS programmet.

I forlængelse af certificeringen er TMC begyndt at lave livscyklusanalyser (LCA) på deres råvarer, med henblik på at få råvarer, der er så gode og miljøvenlige som muligt. TMC forlanger således oplysninger fra deres leverandører om, hvilke stoffer der indgår og stiller desuden krav til indholdet. TMC forlanger ikke certificering fra deres leverandører, idet dette ifølge HKM ikke er realistisk. Der findes ikke miljøcertificerede udbydere af de råvarer de anvender, og TMC er i sig selv for lille en virksomhed til at presse den slags ændringer igennem.

Medarbejderne er generelt tilfredse med ændringerne i TMC. Nogle medarbejdere har endog taget konceptet til sig, og er begyndt at interessere sig meget for ressourcegenbrug og energibesparelser.

TMC har udarbejdet en manual samt et miljøregnskab. Miljøregnskabet er sendt ud til bank, forsikring, kommune og andre interessenter, og der er kommet positiv respons herfra.

Vedligeholdelsesomkostninger ved miljøcertificeringen er udover HKMs løn, omkring 100.000 kr. årligt.

Af mulige sideeffekter nævner HKM, at deres søsterselskab i Aalborg, der som nævnt står for alt sprøjtarbejdet, overvejer at gennemføre miljøcertificeringer.